

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU

JINDŘICHŮV HRADEC

Katedra společenských věd

Sekce ekonomie

Disertační práce

Jiří Vopátek

2007

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MANAGEMENTU

JINDŘICHŮV HRADEC

**Katedra společenských věd
Sekce ekonomie**

**Problémy financování důchodového
zabezpečení**

Doktorand:

Ing. Jiří Vopátek

Školitel:

Doc. Ing. Pavel Dvořák, CSc.

Jindřichův Hradec, červenec 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že disertační práci na téma
»**Problémy financování důchodového zabezpečení**«
jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

Jindřichův Hradec, červenec 2007

podpis doktoranda

Anotace

Problémy financování důchodového zabezpečení

Cílem předkládané disertační práce je popsat problémy financování současného systému důchodového zabezpečení a na základě analýzy možných řešení, v rámci navrhovaných důchodových reforem, propočítat dopad jejich realizace na zvolený typ pojištěnce – představitele tranzitivní generace obyvatelstva.

Poděkování

Za cenné rady, náměty a inspiraci

bych chtěl poděkovat

Doc. Ing. Pavlovi Dvořákovi, CSc.,

z Vysoké školy ekonomické v Praze,

Fakulty managementu v Jindřichově Hradci.

Obsah

1.	Úvod	9
2.	Důchodový systém v ČR	11
3.	Penzijní připojištění v ČR	12
3.1	Dosavadní průběh penzijního připojištění v ČR	14
3.2	Analýza penzijního připojištění v ČR	19
4.	Analýza příjmů a výdajů důchodového systému v ČR	24
4.1	Analýza toků v příjmové části důchodového systému	24
4.2	Příjmy důchodového systému	29
4.3	Analýza toků ve výdajové části důchodového systému	32
4.4	Výdaje důchodového systému	35
4.5	Základní parametry výdajové strany důchodového systému	35
4.6	Shrnutí poznatků z analýzy příjmové a výdajové části	37
5.	Zabezpečení na stáří v Evropské unii	41
5.1	Typologie penzijních systémů Evropské unie	41
5.2	Penzijní systémy v Evropské unii	43
6.	Důchodové reformy a penzijní systémy	48
6.1	Teoretické rozdělení důchodových reforem	48
6.2	Typologie veřejných penzijních systémů	50
6.3	Typologie soukromých penzijních systémů	60
7.	Realizace důchodové reformy v podmínkách ČR	65
7.1	Přibližné souhrnné výsledky modelových variant při zvolení příslušného důchodového systému	66
8.	Závěr, abstract, resume	71
9.	Použitá literatura a zdroje	77
10.	Přílohy	81

- Příloha č. 1:** Vyměřovací základy vstupující do systému výpočtu
- Příloha č. 2:** Pro potřeby výpočtu důchodové dávky v systému „opt-out“ (metodologie výpočtu)
Pro potřeby výpočtu důchodové dávky v systému „rovný důchod“ (metodologie výpočtu)
Výpočty pro systém NDC
- Příloha č. 3:** Věková skladba obyvatelstva
(Zdroj: www.czso.cz)
- Příloha č. 4:** Prognóza budoucího vývoje
(Zdroj: Perspektivy populačního vývoje ČR na období 2003 – 2065, Boris Burcin, Tomáš Kučera, spolupráce Dušan Drbohlav)
- Příloha č. 5:** Střední délka života
(Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR, červenec 2006)
- Příloha č. 6:** Věkové skupiny
(Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR, červenec 2006)
- Příloha č. 7:** Míra závislosti
(Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR, červenec 2006)
- Příloha č. 8:** Demografie
(Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR, červenec 2006)
- Příloha č. 9:** Vývoj počtu poplatníků
(Zdroj: ČSSZ ze dne 22. 3. 2005)
- Příloha č. 10:** Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů (penzijní připojištění se státním příspěvkem)
(Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006)
- Příloha č. 11:** Seznam členů Asociace penzijních fondů ČR
(Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006)
- Příloha č. 12:** Vyplacené dávky v roce 2004 (penzijní připojištění se státním příspěvkem)
(Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004)
- Příloha č. 13:** Daňové úlevy (penzijní připojištění se státním příspěvkem)
(Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004)
- Příloha č. 14:** Roční míra růstu přijatých příspěvků souvisejících se státním příspěvkem celkem a vyplacených dávek
(Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004)
- Příloha č. 15:** Roční míra růstu celkových a provozních nákladů penzijních fondů
(Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004)
- Příloha č. 16:** Podíl nákladů penzijních fondů na majetku
(Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004)
- Příloha č. 17:** Zhodnocení příspěvků účastníků v jednotlivých penzijních fondech
(Zdroj: www.apfcr.cz, www.czco.cz)
- Příloha č. 18:** Plnění Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967
(Zdroj: MPSV ČR, sbírka zákonů č. 416/1991 Sb.)

- Příloha č. 19:** K teoretickým východiskům a budoucí finanční stabilitě: penzijní systémy a jejich typologie: Dopad zvolené valorizace do současného důchodového systému
(Zdroj: www.reformaduchodu.cz)
- Příloha č. 20:** Věk odchodu do důchodu vo vybraných krajinách
(Zdroj: www.employment.gov.sk, červenec 2004, materiál k reformě na Slovensku)
- Příloha č. 21:** Aktiva súkromých penzijních fondov v krajinách OECD (predbežné údaje v roku 2001)
(Zdroj: www.employment.gov.sk, červenec 2004, materiál k reformě na Slovensku)
- Příloha č. 22:** Veřejných dluh 15-ti zemích v EU (v % HDP)
(Zdroj: Rada EU, REV 2 6527/2/03, Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech. V Bruselu 3. března 2003)
- Příloha č. 23:** Vývoj všeobecného vyměřovacího základu (období 1948 – 2006)
(Zdroj: Příslušné nařízení vlády)
- Příloha č. 24:** Analýza současného systému průběžného financování důchodů dle modelových výpočtů
(Zdroj: Vlastní výpočty)
- Příloha č. 25:** Růst redukčních hranic
(Zdroj: § 15 zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb., v platném znění)
- Příloha č. 26:** Vývoj valorizace důchodů u procentní a pevné výměry důchodu
(Zdroj: Příslušné nařízení vlády, tisková zpráva MPSV ČR ze dne 20. 9. 2006)
- Příloha č. 27:** Vyměřovací základy u OSVČ od 1. 1. 2004
- Příloha č. 28:** Slovníček vybraných pojmů
- Příloha č. 29:** Seznam použitých zkratk

1. Úvod

Důchodové pojištění hraje v sociálním systému důležitou úlohu. Občan během svého produktivního života přispívá do důchodového systému ve formě důchodového pojištění a vlivem různých okolností začíná dříve nebo později z důchodového systému čerpat důchodové dávky.

Jak z pohledu občana, tak z pohledu státu, jsou důležité dva základní aspekty, ne vždy konzistentní:

1. zajištění takové výše důchodové dávky, která zabezpečí důstojný život v důchodovém věku, na který má občan, vzhledem k příspěvkům během svého produktivního života, nepochybně právo (sociální cíl),
2. finanční stabilita důchodového systému jako celku (finanční, resp. ekonomický cíl).

Potřeba sladit tyto dva základní cíle vyvolává nutnost realizace důchodové reformy v České republice. Zásadním důvodem je vývoj demografické situace. Na jedné straně bude přibývat počet obyvatel nad 65 let a na druhé straně bude postupně klesat počet ekonomicky aktivního obyvatelstva. Podíl osob starších 65 let se mezi roky 2002 a 2050 zvýší z necelých 14 % na 30 %. Očekává se, že průměrný věk celé populace, který v roce 2002 činil 39,2 let, se bude zvyšovat na 41,1 let (2010) a 47,7 let (v roce 2065).

Tento vývoj ohrožuje fungování důchodového systému a to zvláště za situace, kdy systém je založen na průběžném financování. Současný důchodový systém má příjmy téměř na konstantní úrovni, a to ve výši cca 8,4 % HDP. Pokud by dnešní systém nebyl zásadně reformován, výdaje systému ve vztahu k HDP budou postupně růst (v r. 2030: 9,2 %, v r. 2040: 11,1 %, v r. 2050: 12,5 %, v r. 2060: 12,9 %, r. 2070: 12,6 % a v r. 2080: 12,8 %). Rozdíl mezi rostoucími výdaji a konstantními příjmy vede k nárůstu deficitu důchodového systému.

Popsaný vývoj má i vážné důsledky mikroekonomické. V případě opoždění reformy doplatí na tuto situaci nejvíce silné populační ročníky ze 70. let, které budou „trestány dvakrát“. Po dobu svého aktivního života budou odvádět vysoké důchodové pojištění a přesto jim budou muset být kráceny důchodové dávky z důvodu neufinancovatelnosti důchodového systému.

Předkládaná práce je rozdělena do osmi základních částí. Po úvodu je ve druhé části přiblížena právní úprava dnešního důchodového systému v ČR. Ve třetí části se zabývám

analýzou penzijního připojištění v podmínkách ČR. Část čtvrtá je věnována analýze toků v příjmové a výdajové části dnešního důchodového systému spolu s analýzou základních parametrů, s poukázáním na narůstající finanční nerovnováhu. Pátá část je zaměřena na penzijní systémy v zemích Evropské unie. V šesté části se věnuji teoretickému rozdělení důchodových reforem a typologii důchodových (penzijních) systémů. V sedmé části se zabývám možnou realizací důchodové reformy v podmínkách ČR. Závěry jsou shrnuty v osmé části. Veškerou použitou literaturu a ostatní informační zdroje uvádím v části deváté. Součástí textu jsou přílohy s potřebnými vlastními výpočty, analýzy a číselnými údaji. Základním zdrojem dat byla právní úprava a číselná data z Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva financí ČR a Internetu.

2. Důchodový systém v ČR

Dne 1. ledna 1996 nabyl účinnosti nový a zcela klíčový zákon o důchodovém pojištění, který nově upravil systém výpočtu důchodů jako základních dávek důchodového pojištění. Od tohoto data byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění jako součást státních finančních aktiv. Na tomto účtu jsou vedeny prostředky vzniklé jako rozdíl mezi příjmy z pojistného na důchodové pojištění a výdaji na dávky důchodového pojištění. Prostředky tohoto účtu mohou být použity pouze na zvýšení dávek nebo na úhradu záporného salda včetně výdajů spojených s výběrem tohoto pojistného.

Právní úprava důchodového pojištění, platná od 1. 1. 1996, zavedla těsnější vazbu na mzdový a cenový vývoj.

Transformačním procesem v období 1990 – 1996 byl vytvořen důchodový systém založený na dvou pilířích¹⁾ a sice na:

- a) **základním povinném systému důchodového pojištění** (zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění), ve kterém je uplatňován princip sociální solidarity. Jeho financování je průběžné (nevytváří se fond, důchody jsou v daném období vypláceny bezprostředně z příspěvků pracujících).

Poznámka: Systém je založen na kolektivismu, ve kterém se uplatňuje kolektivní odpovědnost a riziko je rovněž kolektivní. Typ řízení uvedeného systému je veřejný. Zprávy o nedobrému stavu uvedeného systému přináší vláda. Občan může (v rámci volebních cyklů) tento systém „ovlivňovat“.

- b) **dobrovolným penzijním připojištěním se státním příspěvkem**, pojaté jako individuální. Je založeno na kapitálovém financování (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, v platném znění).

Poznámka: Systém je založen na individualitě, ve kterém se uplatňuje odpovědnost individuální a riziko je rovněž individuální. Typ řízení uvedeného systému je soukromý. Zprávy o nedobrému stavu uvedeného systému přináší někdo jiný (trh, fondy). Politici se tak vyhnu nepopulárním rozhodnutím i zprávám. Občan nemůže (v rámci volebních cyklů) tento systém přímo „ovlivňovat“.

¹⁾ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: Důchody, souhrnné informace, str. 12, rok 1996

3. Penzijní připojištění v ČR

Penzijní připojištění, které je upraveno zákonem číslo 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, v platném znění, je:

- založeno na dobrovolnosti, kdy účastníkem se může stát osoba starší 18 let,
- financováno fondově (systém příspěvkově definovaný),
- podporováno státem ve formě státního příspěvku a daňových úlev.

Podstatou penzijního fondu je výběr příspěvků od účastníků a spolu se státním příspěvkem jejich investování do různých druhů cenných papírů dle § 33 zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

Současná právní úprava preferuje investování do dluhopisů, hypotečních zástavních listů. Hodnota akcií a podílových listů nesmí tvořit více než 25 % majetku penzijního fondu. Současně v majetku fondu nesmí být více než 20 % z celkové jmenovité hodnoty cenných papírů vydaných stejným emitentem. Hodnota jedné nemovitosti nebo movité věci nesmí tvořit více než 5 % majetku penzijního fondu.

Z penzijního připojištění se dle penzijního plánu konkrétního penzijního fondu poskytují penze²⁾: starobní, invalidní, výsluhové a pozůstalostní.

²⁾ Krebs, V. a kol.: Sociální politika, ASPI, 2002:

Penze – penzi se rozumí pravidelná výplata peněžní částky po stanovenou dobu.

Starobní penze – zatímco poskytování dalších druhů penzí záleží na každém fondu, starobní penze musí být poskytována vždy. Účastník má nárok na starobní penzi, pokud dosáhl 60 let věku (zákon stanoví tuto spodní hranici, fond nemůže stanovit hranici nižší, horní hranice limitována není) a pokud platil příspěvky ve smluvené výši nejméně 5 let a fond u něj zaregistroval 60 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků (penzijní plán může přitom stanovit libovolně kratší dobu).

Výsluhová penze – účastník má nárok na výsluhovou penzi, pokud si ji sjednal, platil příspěvky ve výši nejméně 15 let a fond u něj zaregistroval 180 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků. Tento druh penze bude důležitý zejména pro pracovníky vykonávající obtížnou a namáhavou práci, kterou nebudou moci vykonávat ve vyšší věku. Případným přechodem na méně placenou práci si mohou udržet pomocí výsluhové penze svůj příjem.

Invalidní penze – invalidní penzi je třeba sjednat ve smlouvě. Na invalidní penzi se neplatí zvláštní příspěvky. Účastník má nárok na invalidní penzi, pokud platil příspěvky ve smluvené výši nejméně 5 let a fond u něj zaregistroval 60 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků a je mu přiznán invalidní důchod ze sociálního zabezpečení. Invalidní penze se vyplácí účastníkovi ze součtu příspěvků na starobní a výsluhovou penzi.

Pozůstalostní penzi – nárok na pozůstalostní penzi, pokud byla sjednána, mají osoby uvedené účastníkem ve smlouvě, pokud účastník platil příspěvky 1 rok a fond u něj zaregistroval 12 řádně a včas zaplacených měsíčních příspěvků a pokud ještě starobní nebo výsluhová penze nezačala být vyplácena. Na pozůstalostní

Poznámka: Způsob výpočtu dávek je založen na pojistně matematických zásadách. K výpočtu se používají úmrtnostní tabulky publikované Českým statistickým úřadem a projektované do budoucna na základě údajů z projekcí obyvatelstva ČR vydávané Českým statistickým úřadem. Do výsledné hodnoty úmrtnosti je dále zahrnut sociální selekční faktor určený jako podíl skutečné a očekávané úmrtnosti aktivních účastníků s daným penzijním plánem a medicínský selekční faktor, jehož hodnota je z intervalu <70 %, 100 %>.

Účastník může během placení příspěvků tyto příspěvky spolu s výnosy a státním příspěvkem převádět do jiného penzijního fondu, pokud s tím tento fond souhlasí.

Penzijní fond rozděluje zisk tak, že nejméně 5 % připadá do rezervního fondu a nejvíce 10 % se rozděluje podle rozhodnutí valné hromady. Zbylá část se použije ve prospěch účastníků.

Poznámka: Teoreticky dle uvedené právní úpravy může být přiděl do rezervního fondu i 80 % (případně i více), 10 % určí valná hromada (může určit i méně) a zbylých 10 % se rozdělí ve prospěch účastníků. Neznamená to tedy, že automaticky se rozděluje mezi účastníky 85 %.

Pokud dojde ze strany penzijního fondu k připsání podílu na zisku ve prospěch účastníka, nemůže mu penzijní fond tyto prostředky zpětně vzít či krátit. Respektive připsaný zisk účastníkovi se stává závazkem penzijní společnosti a nelze jej „kompenzovat“ budoucími ztrátami.

Pokud penzijní fond vykáže ztrátu, použije se na krytí ztráty nerozdělený zisk z minulých let, rezervní fond a další fondy tvořené ze zisku. Nestačí-li tyto zdroje, musí být ztráta kryta snížením základního kapitálu, jehož hodnota nesmí klesnout pod 50 mil. Kč.

Penzijní fondy platí nižší daň ze zisku právnických osob, od roku 2004 na úrovni 5 % dle zákona o dani z příjmu (v předcházejících zdaňovacích obdobích sazba činila 15 %). U ostatních právnických osob činí sazba daně ze zisku 24 %.

penzi se neplatí zvláštní příspěvky, v případě nároku se vyplácí ze součtu příspěvku na starobní a výsluhovou penzi.

Jednorázové vyrovnání – dávka náležející účastníkovi místo penze za podmínek stanovených penzijním plánem, nebo při ukončení trvalého pobytu v ČR. Skládá se ze souhrnné částky, kterou účastník naspořil, státních příspěvků, které mu připadly, a podílu na výnosech fondu z obou těchto částek.

Odbytné – dávka, která náleží účastníkům nebo pozůstalým za předpokladu splnění zákonných podmínek (např. náleží účastníkovi, který zaplatil příspěvky na penzijní připojištění alespoň 12 kalendářních měsíců, jestliže nestanoví penzijní plán kratší dobu). Odbytné se skládá ze souhrnné částky, kterou účastník naspořil a z podílu na výnosech fondu z této částky. Účastníkovi se nevyplácí státní příspěvky ani výnosy fondu ze státních příspěvků.

Výnosy připisované účastníkovi se daní zpětně ve výši srážkové daně 15 % a to až v okamžiku vypláčení řádné starobní penze dle penzijního plánu.

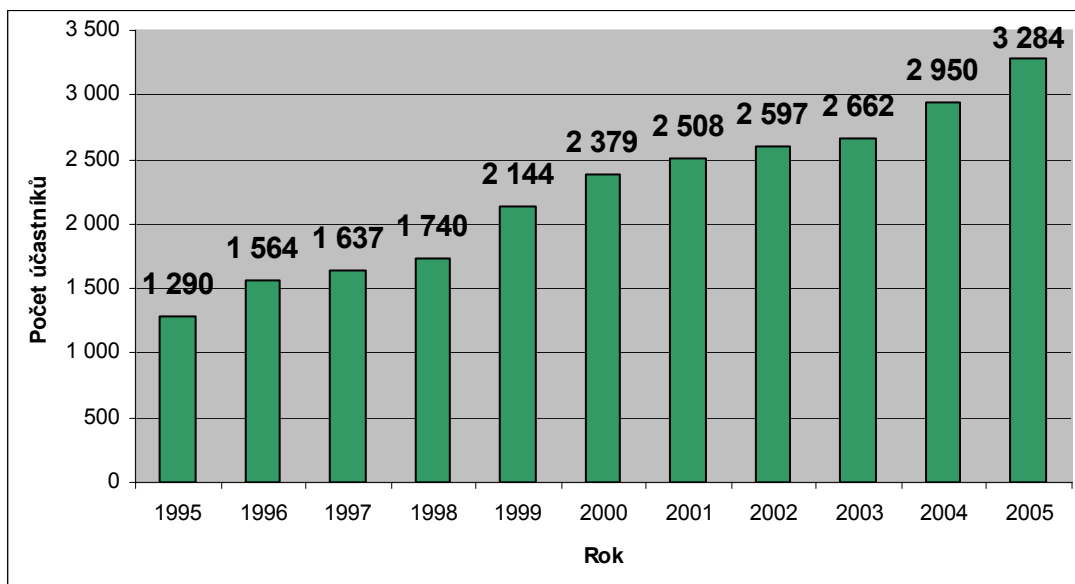
Činnost penzijního fondu a činnost depozitáře podléhají státnímu dozoru, který vykonává Ministerstvo financí ČR a Komise pro cenné papíry.

3.1 Dosavadní průběh penzijního připojištění v ČR³⁾

V roce 2005 působilo v ČR 11 penzijních fondů (viz. příloha)⁴⁾ z původních 46, které obdržely licenci (dva penzijní fondy nezačaly činnost). K postupnému snížení penzijních fondů došlo v důsledku postupných fúzí, které tak snížily celkové náklady tohoto odvětví.

Níže uvedený graf uvádí vývoj počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem, kdy v roce 2005 jejich počet dosáhl 3 284 430. Pojištěn je tak téměř každý třetí občan a cca 55 % práce schopných obyvatel.

Graf č. 1: Vývoj počtu účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem včetně účastníků, kterým přispívá pouze zaměstnavatel (v tis.)



Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

³⁾ Asociace penzijních fondů ČR: Penzijní připojištění se státním příspěvkem, za rok 1995 - 2005

⁴⁾ v současné době 10, viz. www.apfcr.cz – ekonomické ukazatele k 16. 7. 2007

V tabulce č. 1 je uvedena věková struktura účastníků penzijního připojištění k 31. 12. 2005. Z tabulky vyplývá, že převládá věková kategorie v rozmezí 50 – 59 let, která se na celkovém počtu účastníků podílí 28,38 %. Na druhé straně nejmenší zastoupení má věková kategorie v rozmezí 18 – 29 let, jejíž podíl je 11,63 %. Z tabulky také vyplývá, že se spíše připojišťují ženy než muži.

Tabulka č. 1: Průměrná věková struktura účastníků penzijního připojištění se státním příspěvkem k 31. 12. 2005

(v %)

Věk	Muži	Ženy	Celkem
18 – 29	5,96	5,67	11,63
30 – 39	9,20	9,15	18,35
40 – 49	10,00	11,50	21,50
50 – 59	13,36	15,02	28,38
60 a více	8,93	11,21	20,14
Celkem	47,45	52,55	100,00

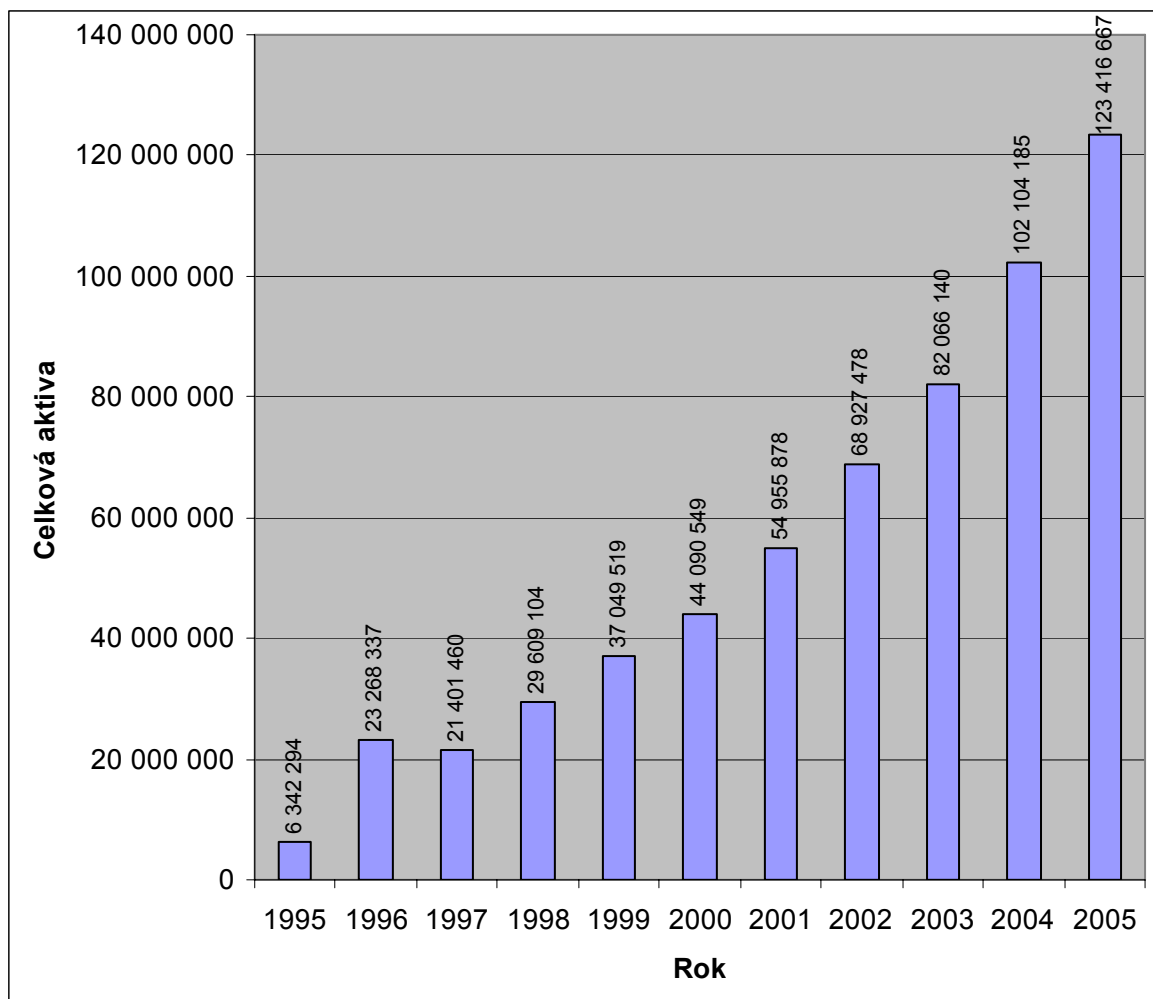
Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

Níže uvedené grafy a přehledy dokládají pozitivní růst vývoje aktiv (*v roce 2005 penzijní fondy obhospodařovaly přes 123,4 mld. Kč, což představuje podíl cca 4,21 % na HDP. Jedná se sice o poměr dvou ekonomicky nesouměřitelných ukazatelů, tedy jednoho tokového a druhého stavového, ale jedná se o vztah, který svou vypovídací hodnotu dozajista má*), což je ovlivněno i zvyšujícím se počtem účastníků penzijního připojištění. Na druhé straně dochází ke snížení provozních nákladů v poměru k celkovým aktivům. Z hodnoty 8,95 % v roce 1995 na hodnotu 1,37 % v roce 2005.

Z níže uvedených údajů je rovněž patrný roční růst příspěvků účastníků spolu s růstem celkových aktiv penzijních fondů.

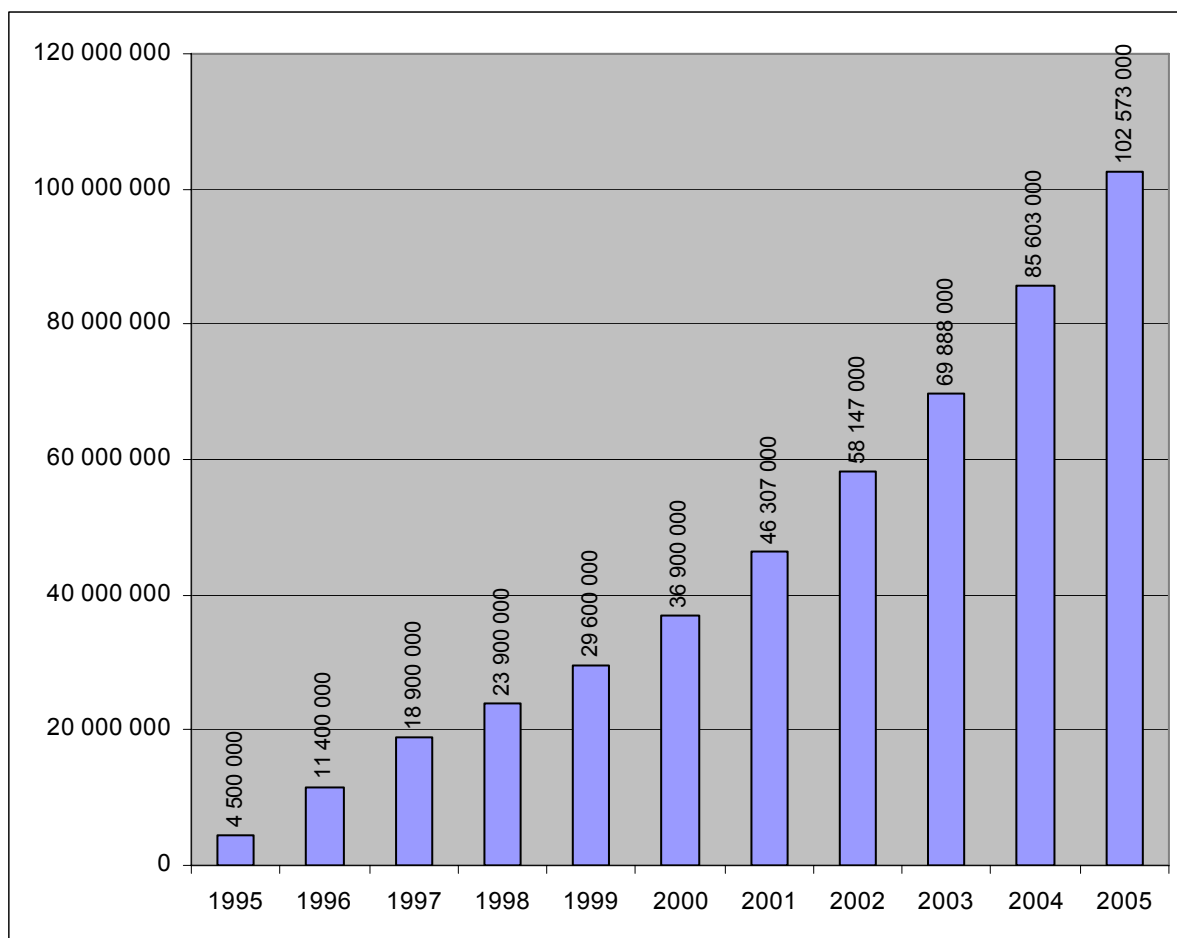
Graf č. 2:**Vývoj celkových aktiv v penzijních fondech**

(v tis. Kč)



Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

Graf č. 3: Vývoj příspěvků účastníků a státních příspěvků
(v tis. Kč)



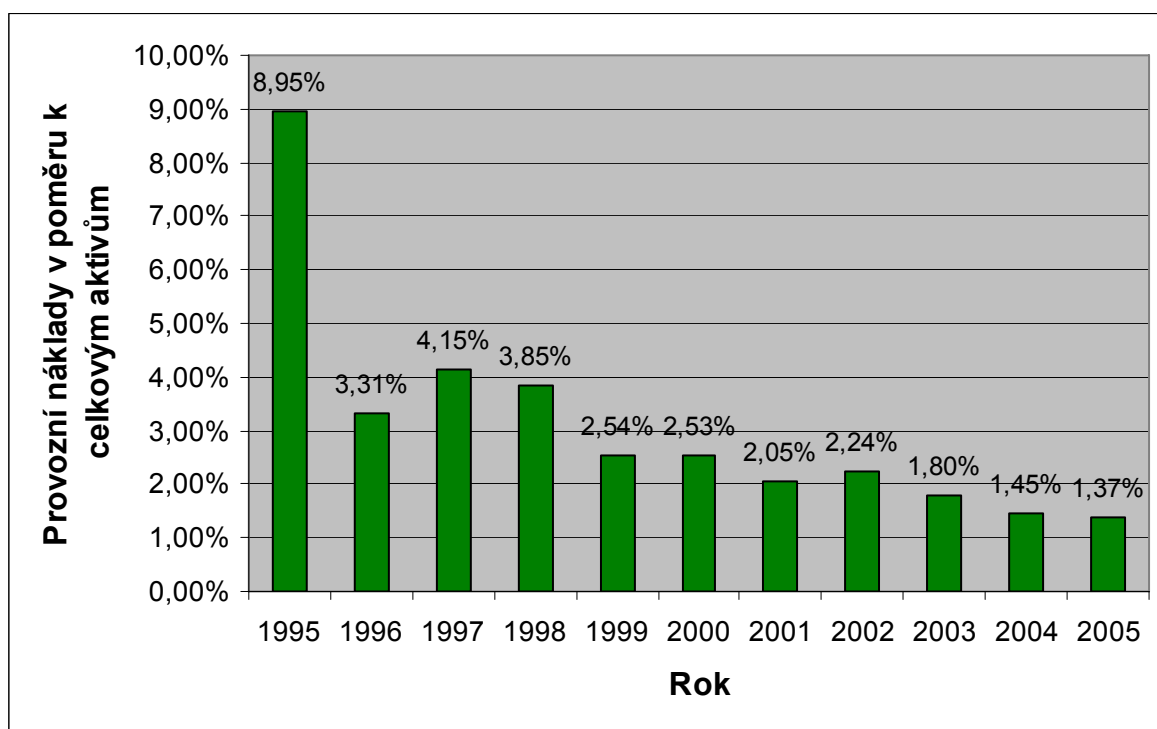
Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

Tabulka č. 2: Porovnání vývoje celkových aktiv spolu s vývojem příspěvků účastníků a státních příspěvků

Rok	Vývoj celkových aktiv (tis. Kč)	Vývoj celkových aktiv (v %)	Vývoj příspěvků účastníků (v tis. Kč)	Vývoj příspěvků účastníků (v %)
1995	6 342 294	*	4 500 000	*
1996	23 268 337	366,88	11 400 000	253,33
1997	21 401 460	91,98	18 900 000	165,79
1998	29 609 104	138,35	23 900 000	126,46
1999	37 049 519	125,13	29 600 000	123,85
2000	44 090 549	119,00	36 900 000	124,66
2001	54 955 878	124,64	46 307 000	125,49
2002	68 927 478	125,42	58 147 000	125,57
2003	82 066 140	119,06	69 888 000	120,19
2004	102 104 185	124,42	85 603 000	122,49
2005	123 416 667	120,87	102 573 000	119,82

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2005 doplněné vlastním propočtem

Graf č. 4: Provozní náklady v poměru k celkovým aktivům



Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2005

Provozní náklady penzijních fondů ovlivňují zejména marketingová propagace, mzdy pracovníků a investice. Nemalá část finančních prostředků tak uniká do jiných oblastí a v nominální hodnotě tudíž snižují budoucí důchodové dávky.

Další ekonomické údaje jsou vedeny v příloze této práce.

3.2 Analýza penzijního připojištění v ČR

V České republice jsou důchody (penze) financovány ze dvou pilířů. **První pilíř** je tvořen výše zmíněným státním systémem, který je průběžně financovaný a to dle zákona 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

Druhý pilíř je tvořen dobrovolným individuálním spořením ve formě penzijního připojištění se státním příspěvkem dle zákona č. 42/1994 Sb. Účastníkem tohoto pilíře se může stát osoba starší 18-ti let. Stát se snaží uvedené spoření zvýhodnit tak, aby přilákalo co nejvíce občanů. K tomu stát využívá jednak státní příspěvek, který poskytuje měsíčně účastníkovi a dále tzv. daňovou výhodou dle zákona o dani z příjmu. Státní příspěvek je odstupňován podle výše měsíční částky, kterou účastník spoří a to od 50,- Kč do 150 Kč/měsíčně při měsíční částce od 100,- Kč do 500,- Kč⁵⁾. Pokud účastník penzijního připojištění spoří více než 500,- Kč/měsíčně, může využít daňové výhody a snížit si roční základ daně z příjmu až max. o 12 000,- Kč/rok. Pokud účastník spoří do 500,- Kč/měsíčně (tj. 6 000,- Kč/ročně), nemůže si základ daně snížit, protože do této částky je penzijní připojištění státem podporováno ve formě státního příspěvku. Pokud účastník penzijního připojištění spoří 600,- Kč/měsíčně (tj. 7 200,- Kč/ročně) až 1500,- Kč/měsíčně (tj. 18 000,- Kč/ročně), může si základ daně snížit o částku 1 200,- Kč (7 200 – 6000) až 12 000,- Kč/rok (18 000 – 6 000). Pokud spoří více než 1 500,- Kč/měsíčně, může si základ daně snížit rovněž pouze o 12 000,- Kč/rok⁶⁾.

⁵⁾ Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění při Ministerstvu financí ČR: Výroční zpráva za rok 2004: Státní příspěvek: v r. 2002 činil 2,7 mld. Kč, v r. 2003 činil 2,9 mld. Kč, v r. 2004 činil 3,2 mld. Kč. Celkem od roku 1994 k 31. 12. 2004 činil 22,9 mld. Kč.

V původním znění zákona byl nejvyšší příspěvek ve výši 150,- Kč/měsíčně placen pouze dva roky, po této době byl státní příspěvek snížen na 120,- Kč/měsíčně.

Na státní příspěvek nemá nárok účastník, pokud příspěvky do penzijního fondu platí zaměstnavatel za zaměstnance.

⁶⁾ Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění při Ministerstvu financí ČR: Výroční zpráva za rok 2004: Odhad celkového dopadu úlev na dani z příjmů na veřejné rozpočty: za r. 2004:

Protože v současné době probíhají diskuse nad problémem reformy současného státního důchodového systému (*v souvislosti s: demografickým stárnutím populace, vnitřním deficitem systému*) a není tak jisté jaká výše důchodu se bude ze státního systému vyplácet v budoucnu, zájem o penzijní připojištění postupně roste.

Jakou skutečnou formou je uvedený produkt penzijního připojištění podporován státem? Otázka může být zajímavá pro každého, kdo o penzijním připojištění uvažuje, nebo si již v minulosti tento produkt založil. Pokud bude účastník penzijního fondu měsíčně spořit např. 1000,- Kč od svých 35-ti let do 60-ti let, tak účastník sám naspoří 300 000,- Kč, stát mu přispěje ve formě státního příspěvku 45 000,- Kč, základ daně si bude moci snížit o 150 000,- Kč a tím na dani z příjmu může ušetřit cca 18 000,- Kč při 12 % dani z příjmu (pokud by se jednalo o osobu s vyššími měsíčními příjmy, daňová úspora by byla vyšší a to z důvodu progresivního zdanění – dle tzv. daňových pásem). Z tohoto pohledu účastník od státu celkem obdrží 63 000,- Kč (součet příspěvku státu a daňové úspory). Jeho celkové úspory tak budou po 25-ti letech činit 345 000 Kč + daňová úspora 18 000 Kč, tj. celkem 363 000,- Kč. Penzijní fond finanční prostředky účastníka postupně investuje a každý rok mu připisuje příslušnou výši výnosu. Tím jeho celkové úspory nadále rostou. O velikost úspory účastníka porostou záležitosti na hospodaření penzijního fondu, jeho investiční strategii do různých forem cenných papírů (ale i nemovitostí)⁷⁾ a poté rozhodnutí o výši připisaného výnosu, který je vyjádřen v procentech.

Veškeré výnosy, které penzijní fond postupně připisuje, nepodléhají **do doby zahájení výplat** (při splnění zákonných podmínek, tedy nejdříve od dosažení 60-ti let účastníka) dani z příjmu. Jakmile fond začne účastníkovi vyplácet dávku z penzijního připojištění, tak veškeré připísané výnosy podléhají tzv. srážkové dani dle zákona o dani z příjmu a to ve výši 15-ti %. Znamená to, že účastníkovi není vyplaceno 100 % výnosu, ale pouze 85 %, protože zbytek je odveden na dani z příjmu. Zde platí přímá úměra. Čím jsou připisované výnosy vyšší, tím je i vyšší daň z příjmu. Pokud se v konečné fázi zohlední 3 věci, tedy: připísaný státní příspěvek, úspora na dani z příjmu a odvedená daň z příjmu z připísaných výnosů, dochází tak ke

1,833 mld. Kč (mohlo využít 331 919 účastníků), za r. 2003: 1,679 mld. Kč (mohlo využít 290 121 účastníků).

⁷⁾ Investiční strategie je dle zákona o penzijním připojištění regulována (§ 34), např. max. 25 % majetku je možné investovat do akcií a podílových listů. Regulovaný „investiční koš“ (=portfolio penzijního fondu) má významný vliv na výnosnost fondu, ale také na bezpečnost vložených investic jednotlivými účastníky. Skladba portfolia je důležitá i v jednotlivých fázích ekonomického cyklu (recese – dluhopisy, ekonomický růst – akcie).

snižování výhodnosti tohoto produktu. Stát tím ve své podstatě dostává zpět to, co postupně účastníkovi fondu po celou dobu poskytoval, tedy státní příspěvek a daňovou výhodu. V určitých případech dochází k úplnému setření výhody právě u poskytovaného státního příspěvku, který se díky dani snižuje a dokonce může činit nulu. Pak zbývá již výhoda na straně ušetřené daně z příjmu (pokud se spořilo více než 500,- Kč/měsíčně). I zde při vyšším zhodnocení může tato úspora znamenat nulu. Pak již jen zbývají výnosy, které fond účastníkovi připsal a stát poté zatížil uvedenou 15-ti % daní z příjmu. Uvedené výpočty spolu s dopady jsou uvedeny v níže uvedené tabulce.

Při uvedeném pohledu na tuto zajímavou a aktuální problematiku lze i konstatovat, že uvedený systém je výhodný i pro stát. I pro něho je příspěvek ve prospěch účastníka, ve výši max. 150,- Kč/měsíčně, jakousi investicí. Právě i on se v systému penzijního připojištění zhodnocuje, penzijní fond na státní příspěvek připisuje případné výnosy, které poté podléhají zdanění. To, co účastník penzijního fondu na jedné straně od státu získá, tak na druhé straně si stát vybírá ve formě daně z příjmu. Zda stát takto získá zpět vše, co dříve účastníkovi poskytl, záleží zejména na výši připsaných výnosech penzijním fondem.

Efektem této transakce je snížení daně z příjmu z připsaných výnosů. Ve své podstatě (z mého pohledu) státní příspěvek a daňová výhoda zaručují minimální výnosnost garantovanou státem a to v případě, že zhodnocení vložených finančních prostředků v penzijním fondu by bylo téměř nulové. Pokud penzijní fond připisuje výnosy, které poté podléhají zdanění, státní příspěvek a daňová výhoda mění svou úlohu a ve své podstatě fungují spíše jako sleva na dani, která je placena z připsaných výnosů.

V otázce budoucího rozvoje a podpory penzijního připojištění se státním příspěvkem se domnívám, že by bylo vhodné vést diskusi v oblastech poskytování státního příspěvku⁸⁾ či jeho výše a zejména v oblasti daňového zatížení či nezatížení připsaných výnosů. Dále by bylo vhodné se zabývat i problematikou regulace, či její uvolnění, v možnosti investování do různých druhů cenných papírů (zejména možnost zvýšit podíl akcií jako forem investování) ze strany penzijního fondu.

Výše uvedené vhodné úpravy by mohly v delším časovém horizontu vést k vyšším výnosům, které by mohly penzijní připojištění jako takové více zatraktivnit.

⁸⁾ Zdroj: Návrh rozpočtu na rok 2007 (Sněmovní tisk):

V roce 2006 stát vyplatil na státním příspěvku penzijním fondům celkem 3,975 mld. Kč, pro rok 2007 státní rozpočet počítá s částkou 4,5 mld. Kč, tj. o 13,2 % více.

Poznámka: Níže uvedené simulované výpočty byly provedeny prostřednictvím www.apfcr.cz za těchto předpokladů:

Spoří se od 35-ti let do 60-ti let účastníka, tedy 25 let.

Sazba pro daň z příjmu činí 15 % u výnosů, 12 % u daňové úspory účastníka

(od 1. 1. 2006) – u vyšších ročních příjmů lze v rámci progresivního zdanění počítat s vyšší daňovou úsporou účastníka.

Základ daně lze ročně snížit tehdy, pokud účastník fondu spoří více než 500,- Kč/měsíčně, tedy nad 6 000,- Kč/ročně. Z daňového základu lze pak odečíst rozdíl mezi příspěvkem účastníka a částkou 6 000,- Kč, max. 12 000,- Kč/rok.

Skutečnost, že ženy mají měsíční doživotní penzi nižší než muži je dáno tím, že dle úmrtnostních tabulek se ženy dožívají vyššího věku než muži a tudíž jim jejich penze bude vyplácena delší dobu. Použita pojistně technická úroková míra pro r. 2006 4 %. Pro r. 2007 činí 2,4 % – má vliv na dávku z penzijního připojištění.

Měsíční doživotní penze odpovídá nominální výši v roce 2031 (r. 2006 začátek spoření + 25 let). Při zohlednění inflace nad předpokládanou průměrnou roční míru zhodnocení je reálná hodnota menší.

Tabulka č. 3:

Simulované výpočty penzijního připojištění

(pomocí www.apfcr.cz, rok 2006)

Položka (text)	Předpokládaná průměrná roční výnosnost				Předpokládaná průměrná roční výnosnost			
	0,1 %	3 %	6 %	7 %	0,1 %	3 %	6 %	7 %
Měsíční příspěvek účastníka penzijního fondu	500,-- Kč/měsíčně				1 000,-- Kč/měsíčně			
Naspořeno účastníkem (za 25 let spoření)	150 000	150 000	150 000	150 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Celkový státní příspěvek	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000
Připsané výnosy účastníkovi	2 448	93 272	244 588	313 977	4 332	165 019	432 732	555 498
Daň z výnosu (15 %)	367	13 990	36 688	47 097	650	24 753	64 910	83 325
Stav účtu účastníka po zdanění	197 081	274 281	402 900	461 880	348 682	485 266	712 822	817 173
Základ daně lze snížit o	0	0	0	0	150 000	150 000	150 000	150 000
Daňová úspora v Kč (při 12-ti % dani)	0	0	0	0	18 000	18 000	18 000	18 000
Státní příspěvek po odpočtu daně z výnosu	44 633	31 010	8 312	2 097	44 350	20 247	- 19 910	- 38 325
Celkem od státu získáno	44 633	31 010	8 312	2 097	62 350	38 247	- 1 910	- 20 325
Měsíční doživotní penze účastníka:								
a) v případě muže:	1 161	1 696	2 585	2 994	2 055	3 000	4 574	5 296
b) v případě ženy:	1 051	1 535	2 341	2 710	1 860	2 716	4 141	4 795
Měsíční příspěvek účastníka penzijního fondu	1 500,-- Kč/měsíčně				2 000,-- Kč/měsíčně			
Naspořeno účastníkem (za 25 let spoření)	450 000	450 000	450 000	450 000	600 000	600 000	600 000	600 000
Celkový státní příspěvek	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000	45 000
Připsané výnosy účastníkovi	6 215	236 766	620 877	797 019	8 099	308 514	809 021	1 038 540
Daň z výnosu (15 %)	932	35 515	93 132	119 553	1 215	46 277	121 353	155 781
Stav účtu účastníka po zdanění	500 283	696 251	1 022 745	1 172 466	651 884	907 237	1 332 668	1 527 759
Základ daně lze snížit o	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Daňová úspora v Kč (při 12-ti % dani)	36 000	36 000	36 000	36 000	36 000	36 000	36 000	36 000
Státní příspěvek po odpočtu daně z výnosu	44 068	9 485	- 48 132	- 74 553	43 785	- 1 277	- 76 353	- 110 781
Celkem od státu získáno	80 068	45 485	- 12 132	- 38 553	79 785	34 723	- 40 353	- 74 781
Měsíční doživotní penze účastníka:								
a) v případě muže:	2 948	4 304	6 563	7 599	3 841	5 608	8 552	9 902
b) v případě ženy:	2 669	3 896	5 941	6 879	3 477	5 077	7 742	8 964

4 Analýza příjmů a výdajů důchodového systému v ČR

4.1 Analýza toků v příjmové části důchodového systému

V příjmové části hraje (vedle vývoje ekonomického, demografického a zaměstnanosti) velmi důležitou úlohu počet pojištěnců, tj. účastníků důchodového pojištění, jejich evidence a samozřejmě evidence pojistného.

Rozhodující část příjmů tvoří důchodové pojištění (je součástí sociálního pojištění), které se v průběhu roku vybírá v souladu s platnou právní úpravou a v rámci státního rozpočtu se eviduje na zvláštním účtu.

Tabulka č. 4: Vývoj počtu pojištěnců a vyměřovacích základů v období 1994 – 2007

Průměrný počet pojištěnců (tis.)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
- zaměstnanců organizací	3 784	3 712	3 631	3 563	3 378	3 234	3 169
	3 177	3 157	3 084	3 093	3 127	*	*
- zaměstnanců malých organizací	934	934	1 006	1 012	911	883	847
	889	911	936	948	958	*	*
- OSVČ důchodově pojištěných	505	575	563	586	603	610	619
	628	641	646	727	740	*	*
- celkový počet pojištěnců	5 223	5 221	5 200	5 161	4 893	4 727	4 635
	4 694	4 709	4 666	4 768	4 825	*	*
Podíl OSVČ na celkovém počtu pojištěnců	9,7 %	11,0 %	10,8 %	11,4 %	12,3 %	12,9 %	13,4 %
	13,4 %	13,6 %	13,8 %	15,2 %	15,3 %	*	*
Průměrný VZ pro pojistné (Kč/měs)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
- zaměstnanců organizací	6 217	7 709	9 142	10 154	11 326	12 270	13 023
	13 992	15 059	16 178	17 213	18 045	*	*
- zaměstnanců malých organizací	5 035	6 217	7 099	7 978	9 525	10 104	11 138
	11 616	12 051	12 553	13 321	13 936	*	*
- zaměstnanců v průměru (VAP)	5 983	7 409	8 698	9 672	10 944	11 805	12 625
	13 472	14 385	15 334	16 300	17 081	*	*
- OSVČ důchodově pojištěných	2 977	3 350	3 551	3 426	3 067	3 461	3 557
	3 735	4 052	4 300	5 028	5 914	*	*
Podíl VZ OSVČ k VZ zaměstnanců	49,7 %	45,2 %	40,8 %	35,4 %	28,0 %	29,3 %	28,2 %
	27,7 %	28,2 %	28,0 %	30,8 %	34,6 %	*	*

Sazba pojistného (%)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
- důchodové pojištění	27,2	27,2	26,0	26,0	26,0	26,0	26,0
	26,0	26,0	26,0	28,0	28,0	28,0	28,0
- nemocenské pojištění	4,8	4,8	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4
- státní politika zaměstnanosti	4,0	4,0	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6
	3,6	3,6	3,6	1,6	1,6	1,6	1,6
- celkem	36,0	35,0	34,0	34,0	34,0	34,0	34,0
	34,0	34,0	34,0	34,0	34,0	34,0	34,0

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Poznámka: VZ – vyměřovací základ

OSVČ – osoby samostatně výdělečně činné

VAP – vážený aritmetický průměr

Malá organizace – organizace, která má do 25 zaměstnanců; nad 25 zaměstnanců se jedná o organizaci.

* - údaj není k dispozici

Tabulka č. 5: Vývoj příjmů důchodového pojištění v letech 1996 - 2007

Položka	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Příjmy důchodového pojištění (mld. Kč)*	129,9	142,2	152,0	157,0	165,5	180,2
	192,2	202,8	235,8	250,1	270,3	285,4

*) včetně pokut, penále a dobrovolného pojištění (samoplátci)

Zdroj: Pro roky 1996 – 1998 Sněmovní tisk č. 396/2003, str. 16,

Pro roky 1999 – 2000 Pojistně matematická zpráva MPSV ČR za rok 2004,

Pro roky 2001 – 2006 Česká správa sociálního zabezpečení (www.cssz.cz),

Údaj pro rok 2007 byl převzat z návrhu zákona o státním rozpočtu na rok 2007.

V letech 1996 až 2005 se jedná o skutečnost, rok 2006 je údaj ze schváleného rozpočtu a pro rok 2007 se jedná o návrh.

Poznámka:

Při srovnání různých zdrojů se mohou částky v jednotlivých letech lišit. Je to dáno tím, zda jsou či nejsou v uvedené sumě započítány pokuty, penále a dobrovolné pojištění (samoplátci).

Uvedené hodnoty zahrnují pouze příjmy z důchodového pojištění civilního sektoru (dle kapitoly 313-MPSV), tedy bez ozbrojených složek, které jsou součástí jednotlivých kapitol státního rozpočtu (viz. tabulka níže).

Tabulka č. 6: Příjmy a výdaje důchodového pojištění ozbrojených složek pro rok 2007

Kapitola státního rozpočtu	Příjmy (v tis. Kč)	Výdaje (v tis. Kč)	Saldo (v tis. Kč)
307 – Ministerstvo obrany	2 088 415	3 412 249	- 1 323 834
312 – Ministerstvo financí	524 227	* ¹⁾	* ¹⁾
314 – Ministerstvo vnitra	5 854 749	3 183 413	2 671 336
336 – Ministerstvo spravedlnosti	592 046	493 000	99 046
Celkem	9 059 437	7 088 662	1 446 548*¹⁾

*¹⁾ Uvedená kapitola obsahuje pouze příjmy, ve výdajové části není uvedena částka pro dávky důchodového pojištění. Je pouze uvedena částka pro sociální dávky ve výši 337 235 tis. Kč.

V případě započítání sociálních dávek z kapitoly 312-Ministerstva financí, by celkové saldo bylo nižší, činilo by 1 109 313 tis. Kč.

Zdroj: Návrh státního rozpočtu na rok 2007

Tabulka č. 7: Vývoj průměrné výše důchodového pojištění za měsíc v období 1994 - 2007

Průměrná částka DP (Kč/měs)	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
- zaměstnanců organizací	1 692 3 638	2 097 3 916	2 377 4 207	2 641 4 820	2 945 5 053	3 191 *	3 386 *
- zaměstnanců malých organizací	1 370 3 021	1 692 3 134	1 846 3 264	2 075 3 730	2 477 3 903	2 628 *	2 896 *
- zaměstnanců v průměru	1 628 3 503	2 016 3 741	2 262 3 987	2 515 4 564	2 846 4 783	3 070 *	3 283 *
- OSVČ důchodově pojištěných	810 972	912 1 054	924 1 118	891 1 408	798 1 656	900 *	925 *

Zdroj: vlastní propočet

Poznámka: DP – důchodového pojištění.

Při výpočtu vycházím z tabulky č. 4.

Výše důchodového pojištění se zaokrouhluje na celé Kč směrem nahoru.

Z uvedených údajů a výpočtů vyplývá, že OSVČ přispívají do důchodového systému nejméně a to i přesto, že od roku 2004 mají vyšší minimální i běžné vyměřovací základy, ze kterých se důchodové pojištění platí.

Pro analýzu příjmového toku použijí poměrný ukazatel vývoje – řetězový index (index s pohyblivým základem, který určuje tempo růstu) – pomocí něhož porovnávám dva údaje po sobě jdoucí.

Tabulka č. 8: Meziroční změny OSVČ v % a výše pojistného v % u OSVČ

Osoby samostatně výdělečně činné (%)	95/94	96/95	97/96	98/97	99/98	00/99
	01/00	02/01	03/02	04/03	05/04	06/05
- změna OSVČ důchodově pojištěných	113,86	97,91	104,09	102,90	101,16	101,48
	101,45	102,07	100,78	112,54	101,79	*
- změna výše důchodového pojištění	112,59	101,32	96,43	89,56	112,78	102,78
	105,08	108,44	106,07	125,94	117,61	*

Zdroj: vlastní propočet

Výpočty: 13,86 + (-2,09) + 4,09 + 2,9 + 1,16 + 1,48 + 1,45 + 2,07 + 0,78 + 12,54 + 1,79 = 40,03 %

12,59 + 1,32 + (-3,57) + (-10,44) + 12,78 + 2,78 + 5,08 + 8,44 + 6,07 + 25,94 + 17,61 = 78,6 %

Z tabulky vyplývá, že od roku 1994 se počet podnikatelů (OSVČ) účastných důchodového systému kumulativně zvýšil o 40,03 %. Na druhé straně platby se kumulativně zvýšily o 78,6 %. Na zvýšeném nárůstu důchodového pojištění měla významný podíl změna legislativy od roku 2004, která je v tabulce viditelná. Od roku 2004 došlo ke zvýšení důchodového pojištění z 26 % na 28 % (*o 2 % bylo sníženo pojištění státní politiky zaměstnanosti a ve stejném rozsahu bylo zvýšeno důchodové pojištění*). Mezi další významnou změnu patřilo zvýšení vyměřovacích základů a dále zavedení povinné účasti OSVČ na důchodovém pojištění v případě, kdy živnost je základním zdrojem příjmů (*tzv. hlavní činnost*). Proto lze v tabulce mezi rokem 2004 a 2003 sledovat významný nárůst OSVČ důchodově pojištěných (o 12,54 %) a zároveň navýšení důchodového pojištění o 25,94 %. Tyto uvedené změny se dnes projevují ve prospěch zlepšeného celkového salda mezi příjmy a výdaji důchodového pojištění, kdy vzniká v systému mírný přebytek (*viz. tabulka č. 15 a nárůst pojištění mezi rokem 2004 a 2003*).

Nejdramatičtější pokles v příjmech důchodového pojištění od OSVČ byl mezi rokem 1998 a 1997, kdy počet důchodově pojištěných OSVČ vzrostl o 2,90 % v roce 1998 oproti

roku 1997. Ovšem u příjmu z pojistného na důchodovém pojištění u OSVČ byl zaznamenán pokles až o 10,44 %.

Tabulka č. 9: Meziroční změny zaměstnanců v průměru v % a výše pojistného v %

Zaměstnanci v průměru (%)	95/94 01/00	96/95 02/01	97/96 03/02	98/97 04/03	99/98 05/04	00/99 06/05
- změna zaměstnanců důchodově poj.	98,47 101,25	99,81 100,05	98,66 98,82	93,75 100,52	95,99 101,09	97,55 *
- změna výše důchodového pojištění	123,83 106,7	112,20 106,79	111,18 106,58	113,16 114,47	107,87 104,80	106,94 *

Zdroj: vlastní propočet

Výpočty: $-1,53 - 0,19 - 1,34 - 6,25 - 4,01 - 2,45 + 1,25 + 0,05 + - 1,18 + 0,52 + 1,09 = -14,04 \%$

$23,83 + 12,20 + 11,18 + 13,16 + 7,87 + 6,94 + 6,7 + 6,79 + 6,58 + 14,47 + 4,80 = 114,52 \%$

Z tabulky vyplývá, že od roku 1994 se počet zaměstnanců v důchodovém systému kumulativně snížil o 14,04 %. Ovšem platby se kumulativně navýšily o 114,52 %.

Z tabulky poté vyplývá, že příjmy na důchodovém pojištění se od zaměstnanců zvyšovaly a to i přesto, že počet zaměstnanců důchodově pojištěných se každoročně snižoval či byl přibližně na stejné úrovni.

Mezi největší navýšení příjmů důchodového pojištění od zaměstnanců patří období mezi rokem 1998 a 1997, kdy počet důchodově pojištěných zaměstnanců klesl až o 6,25 % v roce 1998 oproti roku 1997. Ovšem u příjmu z pojistného na důchodovém pojištění byl zaznamenán růst až o 13,16 %.

4.2 Příjmy důchodového systému

Do důchodového systému nejvíce přispívají zaměstnanci oproti osobám samostatně výdělečně činným. Pro uvedené skupiny pojištěnců důchodového pojištění platí různé vyměřovací základy (částka, ze které se platí důchodové pojištění). I když v tomto kontextu nelze opomenout zásadní změnu (a tudíž zvýšení plateb u OSVČ) od 1. 1. 2004.

Minimálním vyměřovacím základem u:

- a) zaměstnanců je ve své podstatě minimální mzda. Pro rok 2007 ve výši 8 000,- Kč, výše minimálního důchodového pojištění je 2 240,- Kč/měsíčně (tj. 28 %),
- b) osob samostatně výdělečně činných je ovlivněn vývojem všeobecného vyměřovacího základu (=průměrná mzda v národním hospodářství) a přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu, vždy o 2 roky zpět. Pro rok 2007 činí $0,50 * [(18\ 809 * 1,0707)/2] = 5\ 035,--$ Kč --- 28 % = 1 410,-- Kč/měsíčně,
- c) osob dobrovolně účastných důchodového pojištění je ovlivněn vývojem tzv. neomezené částky pro výpočet důchodu (=výpočtový základ či redukční hranice) dle § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění. Pro rok 2007 činí minimální důchodové pojištění $9\ 600 * 0,28 = 2\ 688,--$ Kč/měsíčně.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že OSVČ jako účastníci důchodového systému mají nejnižší minimální vyměřovací základ. Dokonce nižší než osoby, kteří se účastní uvedeného systému zcela dobrovolně (např. dlouhodobě nezaměstnaní občané).

Z uvedených údajů vyplývá, že u zaměstnanců v pracovním poměru činí minimální důchodové pojištění o cca 1,6 násobek (*do 31. 12. 2003 to bylo dokonce cca 3,2 násobek*) více než u osob, kteří se zabývají podnikatelskou činností.

Uvedená analýza potvrdila, že v systému důchodového pojištění je jednak nepoměr v celkové výši nejen platby na důchodové pojištění mezi zaměstnanci a OSVČ, ale rovněž nepoměr mezi systémem tvorby vyměřovacího základu.

Příčinou tohoto nepoměru je legislativní úprava ve výši vyměřovacích základů pro platbu důchodového pojištění. U zaměstnance je vyměřovacím základem hrubá mzda, která zakládá účast na nemocenském pojištění. U OSVČ je vyměřovacím základem pouze určitý procentuální rozdíl mezi příjmy a výdaji na jejich dosažení.

Příklad

V následujícím příkladu uvažuji:

- a) zaměstnanec jehož měsíční hrubá mzda **v roce 2006** činí 19 000,-- Kč
- b) OSVČ (hlavní činnost) **v roce 2006** dosáhla příjmů 450 000,-- Kč a výdajů na jejich dosažení činí 222 000,-- Kč.

Cílem je porovnat odvod na důchodové pojištění u zaměstnance a OSVČ, kdy průměrný měsíční vyměřovací základ je stejný, tedy 19 000,-- Kč.

Zaměstnanec

Roční vyměřovací základ činí: $19\,000 * 12 = 228\,000,--$.

Z částky Kč 228 000,- bude celkem na důchodové pojištění odvedeno 28 %, tj. 63 840,- Kč.

Z částky 63 840,-- odvede: 14 820,- Kč zaměstnanec (6,5 % na důchodovém pojištění),
49 020,- Kč zaměstnavatel za zaměstnance (21,5 % na důchodovém pojištění).

OSVČ

- nejprve určíme rozdíl mezi příjmy a výdaji, tj. $450\,000 - 222\,000 = 228\,000,--$ Kč,
- čili průměrný měsíční příjem činí stejně jako u zaměstnance ($228\,000 : 12 = 19\,000,--$ Kč),
- **vyměřovacím základem je 50 % tohoto rozdílu, tj. 114 000,--**,
- důchodové pojištění bude u OSVČ činit 28 % z vyměřovacího základu 114 000,- Kč, tj. 31 920,-- Kč (minimální pojištění pro r. 2006 je pak $12 * 1\,319 = 15\,828,--$ Kč).

Při porovnání zjistíme, že:

a) celková výše odvedeného pojistného u zaměstnance činí Kč 63 840,- Kč,

b) celková výše odvedeného pojistného u OSVČ činí Kč 31 920,- Kč.

Pokud bychom k tomu přidali i srovnání s osobou, která by byla v roce 2006 dobrovolně důchodově pojištěna, zjistili bychom částku za celý rok 2006 Kč 30 576,-. Což je dokonce více, než by zaplatil samotný zaměstnanec ze svého příjmu (14 820,- Kč).

Výpočet: pro osobu dobrovolně účastnou důchodového systému (např. dlouhodobě nezaměstnaný) by platilo důchodové pojištění 28 % z částky 9 100,- Kč (měsíčně), tj. 2 548,-Kč, ročně tedy 30 576,- Kč.

Navíc pro OSVČ je umožněn dle § 7 zákona o dani z příjmu ještě jiný postup a sice, že výdaje uplatní nikoliv v prokázané výši (viz. postup výše), ale tzv. procentem a to ve výši např. 80 % v případě příjmů ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství; 60 % u živností řemeslných; 50 % u ostatních živností, a to z celkových příjmů.

Pokud by se tedy jednalo o podnikatele, který provozuje řemeslnou živnost, mohl by bez dokladů prokazující výdaje snížit své příjmy o 60 %:

- 60 % z celkových příjmů 450 000,- Kč, tj. 270 000,- Kč,
- vyměřovacím základem je 50 % ze 180 000,- Kč (450 000 – 270 000), tj. 90 000,-,
- důchodové pojištění bude u OSVČ činit 28 % z vyměřovacího základu 90 000,- Kč, tj. 25 200,- Kč (minimální pojištění pro r. 2006 je pak $12 * 1\,319 = 15\,828,-$ Kč).

Z uvedených výpočtů vyplývá, že OSVČ odvede na důchodovém pojištění vždy méně než je tomu u zaměstnance. Navíc podnikatelé mají možnost využít i snížení příjmů o pevné procento dle zákona o dani z příjmu (bez prokázaných výdajů). Na důchodové pojištění pak mohou odvést skutečné minimum.

Na druhou stranu je pravdou, že zaměstnanec ze svého příjmu odvádí pouze část do důchodového systému (6,5 %) a zbylou část (21,5 %) za zaměstnance odvádí zaměstnavatel. Je nutné připomenout, že od 1. 1. 2004 došlo ke zlepšení situace v oblasti výběru důchodového pojištění u OSVČ a to právě změnou systému vyměřovacích základů, které byly zvýšeny.

Při výpočtu důchodu se pak započítává u OSVČ nižší částka, ze které se platí důchodové pojištění.

4.3 Analýza toků ve výdajové části důchodového systému

Výdajová strana je ovlivněna zejména procesem stárnutí obyvatelstva, kdy se zvyšuje počet poživatelů důchodů (viz. níže uvedená tabulka).

Tabulka č. 10:

Vývoj počtu důchodců

(jimiž byl důchod vyplácen v prosinci, nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny)

Rok	Počet důchodců	
	celkem	starobních
1999	2 548 159	1 849 739
2000	2 567 865	1 878 555
2001	2 584 014	1 896 496
2002	2 577 798	1 883 314
2003	2 590 844	1 891 577
2004	2 625 685	1 923 728
2005	2 645 100	1 942 079

Zdroj: Pojistně matematické zprávy o sociálním pojištění 2004, 2006 MPSV ČR

Ve skutečnosti je počet vyplácených důchodů vyšší než počet důchodců. Je to dáno tím, že při souběhu nároku na důchod se může jednomu poživateli vyplácet více druhů důchodů. Počet vyplácených důchodů ukazuje níže uvedená tabulka.

Tabulka č. 11:

Počet vyplácených důchodů

(jimiž byl důchod vyplácen v prosinci, nejsou zahrnuty důchody vyplácené do ciziny)

Rok	Počet vyplácených důchodů
1999	3 158 947
2000	3 183 429
2001	3 203 215
2002	3 199 749
2003	3 212 486
2004	3 249 706
2005	3 268 673

Zdroj: Pojistně matematické zprávy o sociálním pojištění 2004, 2006 MPSV ČR

Počty důchodců a počty vyplácených důchodů ovlivňují výdaje důchodového systému, které uvádím v následující tabulce.

Tabulka č. 12: Vývoj výdajů důchodového pojištění v letech 1996 - 2007

Položka	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Výdaje důchodového pojištění (mld. Kč)	127,6	150,2	166,1	173,4	182,2	196,1
	208,3	220,3	225,2	241,2	263,5	281,2

Zdroj: Pro roky 1996 – 1998 sněmovní tisk č. 396/2003, str. 16,

Pro roky 1999 – 2000 Pojistně matematická zpráva MPSV ČR za rok 2004,

Pro roky 2001 – 2006 Česká správa sociálního zabezpečení (www.cssz.cz),

Údaj pro rok 2007 byl převzat z návrhu zákona o státním rozpočtu na rok 2007.

V letech 1996 až 2005 se jedná o skutečnost, rok 2006 je údaj ze schváleného rozpočtu a pro rok 2007 se jedná o návrh.

Poznámka:

Při srovnání různých zdrojů se mohou částky v jednotlivých letech lišit. Je to dáno tím, zda jsou či nejsou v uvedené sumě započítány zálohy poskytnuté v roce předchozím a včetně zálohy poskytnuté za rok následující, bez provozních výdajů. Uvedené hodnoty zahrnují pouze výdaje z důchodového pojištění civilního sektoru (dle kapitoly 313-MPSV), tedy bez ozbrojených složek, které jsou součástí jednotlivých kapitol státního rozpočtu.

Níže uvedené tabulky uvádějí přehled o vývoji průměrného měsíčního sólo starobního důchodu a relaci průměrného vypláceného starobního důchodu k průměrné mzdě.

Tabulka č. 13: Průměrná měsíční výše sólo starobního důchodu

(v Kč)

Rok	Celkem	Starobní důchod		
		muži	ženy	celkem
1999	5 549	6 557	5 390	5 914
2000	5 909	6 998	5 734	6 296
2001	6 389	7 594	6 195	6 814
2002	6 398	7 627	6 221	6 841
2003	6 616	7 909	6 438	7 083
2004	6 797	8 141	6 610	7 280
2005	7 238	8 671	7 042	7 755

Zdroj: Pojistně matematická zpráva o sociálním pojištění 2004, 2006 MPSV ČR

Sólo – jen důchody vyplácené samostatně (bez souběhu s pozůstalostním důchodem)

Průměrná výše vypláceného důchodu je ovlivněna nejen valorizačním mechanismem důchodu, ale také tzv. generační směnou, jejímž důsledkem je, že průměrná výše vyplácených důchodů roste, i kdyby důchodové dávky nebyly valorizovány. Je to dáno tím, že zanikají důchody starších důchodců, které jsou nižší než důchody nově přiznávané.

Tabulka č. 14: Relace průměrného důchodu k průměrné mzdě

Rok	Průměrný důchod (v Kč)	Průměrná mzda (v Kč)		Relace důchodu ke mzdě (v %)	
		hrubá	čistá	hrubé	čisté
1988	1 496	3 095	2 451	48,3	61,0
1989	1 598	3 170	2 504	50,4	63,8
1990	1 731	3 356	2 656	51,6	65,2
1991	2 176	3 932	3 092	55,3	70,4
1992	2 413	4 644	3 563	52,0	67,7
1993	2 734	5 817	4 551	47,0	60,1
1994	3 059	6 896	5 351	44,4	57,2
1995	3 578	8 172	6 318	43,8	56,6
1996	4 213	9 676	7 520	43,8	56,0
1997	4 840	10 696	8 308	45,3	58,3
1998	5 367	11 693	9 090	45,9	59,0
1999	5 724	12 655	9 842	45,2	58,2
2000	5 962	13 452	10 414	44,3	57,2
2001	6 352	14 640	11 324	43,4	56,1
2002	6 830	15 711	12 082	43,5	56,5
2003	7 071	16 769	12 807	42,2	55,2
2004	7 256	17 882	13 601	40,6	53,3
2005	7 728	18 954	14 339	40,8	53,9

Zdroj: MPSV ČR

Poznámky:

Průměrný důchod – měsíční průměr sólo vypláceného důchodu v roce

Průměrná hrubá mzda – všeobecný vyměřovací základ (§ 17, odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb.), vyhlášený nařízením vlády ve výši průměrné měsíční mzdy zjištěné Českým statistickým úřadem.

Průměrná čistá mzda – průměrná hrubá mzda snižená o odpovídající daň z příjmu a pojistné zdravotního a sociálního pojištění.

V období, kdy náležel státní vyrovnávací příspěvek je tento příspěvek přičten.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že i když průměrný důchod od roku 1988 nominálně roste, tak relace mezi důchodem a mzdou kolísavě klesá.

4.4 Výdaje důchodového systému

Výdaje ve formě dávek v oblasti sociálního zabezpečení jsou upraveny ve dvou klíčových právních předpisech a to zákonem o nemocenském pojištění a zákonem o důchodovém pojištění. Vzhledem k rozsahu způsobu výpočtu těchto dávek se zde zaměřím pouze na jejich vyjmenování.

Peněžité dávky nemocenského pojištění⁹⁾: dávky v nemoci, podpora při ošetřování člena rodiny, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, peněžitá pomoc v mateřství.

Z důchodového pojištění se poskytují tyto důchody¹⁰⁾: starobní, plný invalidní, částečný invalidní, vdovský a vdovecký, sirotčí.

Z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti se dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění, vyplácí hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání.

4.5 Základní parametry výdajové strany důchodového systému

V této části se zaměřím na základní parametry důchodového systému, které zásadním způsobem ovlivňují výdajovou stranu současného důchodového systému.

Jedná se zejména o:

- druhy důchodových dávek (důchod: starobní, plný invalidní, částečný invalidní, vdovský, vdovecký, sirotčí). Nejvýznamnější a nejvíce vyplácený je důchod starobní. Dnešní důchodový systém umožňuje i tzv. souběh důchodů, jako např. starobní důchod s vdovským (=vdoveckým), což znamená, že jednomu poživateli důchodu se může vyplácet více než jedna důchodová dávka. Celkový počet vyplácených důchodů je poté větší než počet jejich poživatelů,
- systémem výpočtu důchodových dávek,

⁹⁾ § 11 zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění

¹⁰⁾ § 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

- systémem valorizace důchodových dávek,
- počet poživatelů daného důchodu. Nejvýznamnější vliv má zde demografický vývoj, střední délka života, která se zvyšuje, což znamená, že důchodová dávka se vyplácí déle a tím se zvyšují výdaje ze státního rozpočtu na důchody. Pokud v systému klesá počet přispěvatelů a zároveň roste počet poživatelů spolu se zvyšující se střední délkou života, vede to k růstu výdajů nad příjmy v důchodovém systému.

Vedle těchto základních parametrů výdajové strany, je důchodový systém dále ovlivněn tzv. náhradními dobami.

Náhradní doby¹¹⁾

Za náhradní dobu pojištění se považuje doba účasti na důchodovém pojištění osob – např.:

- osoby, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední škole nebo vyšší odborné škole nebo vysoké škole v ČR, a to po dobu prvních 6 let tohoto studia po dosažení věku 18-ti let,
- osoby konající vojenskou službu v ozbrojených silách ČR, pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě,
- osoby konající civilní službu,
- osoby pečující o dítě ve věku do 4 let nebo o dítě ve věku do 18-ti let, je-li dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči,
- u doby nezaměstnanosti se započítává především doba, po kterou uchazeči o zaměstnání vedeném v evidenci úřadu práce náleží hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání. Z doby, po kterou již toto zabezpečení nenáleží, se započítá doba nejvýše v rozsahu 3 let počítaných zpětně ode dne vzniku nároku na důchod a nezapočítává se do ní doba účasti na dobrovolném pojištění dle § 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění.

Podmínkou, aby se tato doba účasti na pojištění hodnotila jako náhradní doba pojištění je, že byla získána na území ČR a že doba pojištění trvala alespoň 1 rok.

¹¹⁾ § 12, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

Pokud v zákoně o důchodovém pojištění není stanoveno jinak, hodnotí se pro vznik nároku na důchod a výši procentní výměry důchodu náhradní doba pojištění stejně jako doba pojištění (viz. § 12 zákona č. 155/1995 Sb., v platném znění).

Náhradní doby mají nemalý vliv na výdajovou stranu. Na jedné straně za tuto dobu není odváděno důchodové pojištění a na druhé straně se doba započítává jako doba pojištění (100 % či 80 %), která má pozitivní vliv na výši důchodu. **Příjmy v systému za tuto dobu chybí**, ale výdaje za stejnou dobu se zvyšují. Vzniká tak zcela automaticky nesoulad mezi příjmy a výdaji, což vede v systému k vyšším výdajům nad jeho příjmy.

4.6 Shrnutí poznatků z analýzy příjmové a výdajové části

Ve výše uvedených částech jsem přiblížil problematiku jak příjmové, tak i výdajové strany důchodového systému.

Základními ukazateli jsou zejména vyměřovací základy, sazba důchodového pojištění, počet přispěvatelů do důchodového systému a počet poživatelů důchodových dávek.

Níže uvedená tabulka uvádí shrnutí finančního vývoje příjmů a výdajů spolu s relací těchto toků ve vztahu k nominálnímu HDP.

Tabulka č. 15: Příjmy a výdaje důchodového systému ve vztahu k nominálnímu HDP v běžných cenách

Položka	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
HDP v běžných cenách (v mld. Kč)	1 533,0 2 464,4	1 680,0 2 577,1	1 839,0 2 781,1	1 902,0 2 978,2	2 189,2 3 202,0	2 352,2 3 443,0
Příjmy důchodového pojištění (mld. Kč)	129,9 192,2	142,2 202,8	152,0 235,8	157,0 250,1	165,5 270,3	180,2 285,4
Meziroční nárůst příjmů (v %)	*	109,47	106,89	103,29	105,41	108,88
	106,66	105,52	116,27	106,06	108,08	105,59
Příjmy důchodového systému/HDP v běžných cenách	8,47 % 7,80 %	8,46 % 7,87 %	8,27 % 8,48 %	8,25 % 8,40 %	7,56 % 8,44 %	7,66 % 8,29 %
Výdaje důchodového pojištění (mld. Kč)	127,6 208,3	150,2 220,3	166,1 225,2	173,4 241,2	182,2 263,5	196,1 281,2
Meziroční nárůst výdajů (v %)	*	117,71	110,59	104,39	105,07	107,63
	106,22	105,76	102,22	107,10	109,25	106,72
Výdaje důchodového systému/HDP v běžných cenách	8,32 % 8,45 %	8,94 % 8,55 %	9,03 % 8,10 %	9,12 % 8,10 %	8,32 % 8,23 %	8,34 % 8,17 %
Saldo mezi příjmy a výdaji důchodového systému (v mld. Kč)	2,3 ²⁾ -16,1	-8,0 -17,5	-14,1 10,6	-16,4 8,9	-16,7 6,8	-15,9 4,2

Zdroj: viz. předchozí tabulky, Český statistický úřad (www.czso.cz), vlastní výpočty

V roce 1995 se vybralo přibližně o 7 mld. Kč více, než bylo na výplatu penzí třeba. Tento přebytek a mírné přebytky v minulých letech daly impulz ke snížení důchodového pojištění z 27,2 %¹²⁾ (20,4 % zaměstnavatel, 6,8 % zaměstnanec) na 26 % (od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2003). Tímto snížením byl odstartován budoucí deficit na důchodovém účtu v dalších letech. V roce 1996 se v ČR vybralo přibližně o 2,3 mld. Kč více¹³⁾. V roce 1997 se důchodový účet v ČR poprvé propadl do deficitu ve výši 8,0 mld. Kč. Od tohoto roku se schodek na důchodovém účtu stále prohluboval a příjmy důchodového systému nestačily pokrývat výdaje na důchodové dávky. V roce 2000 se deficit na důchodovém účtu přehoupl přes částku 16,7 mld. Kč. Deficity v jednotlivých letech poté musely být financovány z daňového

¹²⁾ od 1. 1. 1993 – 31. 12. 1995

¹³⁾ Pojistněmatematická zpráva za rok 2006, vydaná MPSV ČR v červenci 2006, tento přebytek zpřesňuje na 4,4 mld. Kč.

systemu, resp. z ostatních příjmů státního rozpočtu (např. z finančních přebytků nemocenského pojištění).

Celkové saldo mezi příjmy a výdaji v období 1996 – 2007 se pohybuje kolem -71,9 mld. Kč. Průměrný deficit důchodového účtu se tak pohybuje kolem 6 mld. Kč/ročně.

K údajům je třeba doplnit, že od roku 1996 byla snížena sazba pro důchodové pojištění (pro zaměstnance o 0,3 % a pro zaměstnavatele o 0,9 %, celkem tedy o 1,2 %). Důvodem snížení bylo zejména snížit cenu práce (z pohledu zaměstnavatele) a dále přebytek na důchodovém účtu. Od tohoto snížení byl „odstartován“ deficit na důchodovém účtu, který se v následujících letech postupně zvyšoval a to z důvodu růstu výše vyplácených důchodů a dále z důvodu zvyšujícího se počtu vyplácených důchodů.

Uvedená neutěšená situace vedla ke schválení některých parametrických změn. **Od 1. 1. 2004** došlo ke zvýšení odvodů na důchodové pojištění o 2 % (z 26 % na 28 %) a to tak, že na jedné straně byl snížen příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (z 3,6 % na 1,6 %) a na straně druhé zvýšen odvod na důchodové pojištění o 2 % v oblasti sociálního pojištění. Dále došlo ke zvýšení tzv. vyměřovacích základů (částka, ze které se odvod na důchodové pojištění počítá) u podnikatelů (tzv. OSVČ – osob samostatně výdělečně činných) a byla zavedena povinná účast u OSVČ, kteří živnost mají jako svou hlavní činnost. Tím došlo ke zvýšení odvodů na důchodový účet a zároveň zmírnění deficitu a tvoření mírného přebytku v systému. Parametrické změny u OSVČ (povinná účast v systému, růst vyměřovacích základů) budou mít v budoucnu pozitivní vliv na jejich výši přiznávaných důchodů, resp. o to více budou růst výdaje na jejich důchodové dávky. Celková výše sociálního pojištění se tedy nezměnila, ale na důchodový účet je od roku 2004 odváděno více finančních prostředků. Oproti tomu na státní politiku zaměstnanosti se od stejného data odvádí o 2 % méně. Výsledkem této skutečnosti je, že v letech 2004 až 2007 je zaznamenáván přebytek na důchodovém účtu. Těmito parametrickými změnami je přibližně důchodový systém stabilizován na 15 - 20 let. Přebytky v jednotlivých letech mohou být využity výhradně k budoucímu pokrytí záporného salda mezi příjmy a výdaji důchodového systému.

Z tabulky dále vyplývá, že příjmy důchodového účtu jsou tvořeny přibližně 8,16 % HDP/ročně. V případě výdajů je tomu 8,47 % HDP/ročně (geometrický průměr).

V případě meziročního porovnání příjmů a výdajů vyplývá, že výdaje v čase rostou rychleji než příjmy. Tato skutečnost je odrazem zvyšujícího se počtu poživatelů důchodových dávek.

Tabulka č. 16: Vývoj počtu plátců důchodového pojištění a počtu důchodců
(v tis. osob)

Položka	1996	1997	1998	1999	2000	2001
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet pojištěných	5 186	4 944	4 925	4 728	4 661	4 694
	4 708	4 666	4 767	4 826	*	*
Počet důchodců	2 498	2 507	2 545	2 573	2 594	2 611
	2 605	2 591	2 626	2 645	*	*
Podíl (v %)	48,2	50,7	51,7	54,4	55,7	55,6
	55,3	55,5	55,1	54,8	*	*

Zdroj: Pojistně matematická zpráva o sociálním pojištění 2002, 2004 MPSV ČR

* - údaj není k dispozici

Poznámka: Mezi pojištěné osoby patří i ti, kteří neplatí sociální pojištění, ale doba se jim započítává na důchod (tzv. náhradní doba) jako je tomu např. v případě nezaměstnání dané osoby, na mateřské a rodičovské dovolené apod.

Zásadním problémem povinného systému je negativní dopad populačního vývoje, který způsobuje rostoucí deficitnost systému. Systém penzijního připojištění tento problém řeší pouze částečně.

5 Zabezpečení na stáří v Evropské unii

5.1 Typologie penzijních systémů Evropské unie¹⁴⁾

Jednotlivé členské státy Evropské unie postupně zavádějí typologii penzijního systému, který je tvořen třemi pilíři. Téměř ve všech zemích EU probíhá v současné době důchodová reforma. Většina nových členských států zatím nemá takto vymezenou penzijní soustavu. Příkladem je Česká republika, jejíž penzijní systém je zatím pouze dvoupilířový (*povinný průběžný systém PAYGO a dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem*).

Ve většině států EU se penzijní systém skládá ze třech pilířů¹⁵⁾:

- a) první pilíř: soustava systému svázaného s výdělkem. Jedná se o systém všeobecný, veřejný, většinou povinný a průběžně financovaný s prvkem solidarity. Důchodová dávka tohoto pilíře činí 80 % až 90 %.
Některé země umožňují tzv. vyvázání se (tzv. „opt-out“) do 2. nebo 3. pilíře a to většinou za podmínky finančního posílení (=kofinancování) dosavadní účasti v ostatních pilířích,
- b) druhý pilíř: soustava profesních, soukromých, zaměstnaneckých fondů kapitálově financovaných. Účast v systému je dobrovolná nebo povinná,
- c) třetí pilíř: systém individuálního důchodového zabezpečení. Je financován kapitálově, systém je dobrovolný.

¹⁴⁾ např.: Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech. Rada Evropské unie, Brusel 3. března 2003

Krebs, V. a kolektiv: Sociální politika, ASPI, 2002

Peková, J., Pilný, J.: Veřejná správa a finance veřejného sektoru, ASPI, 2002

Hájek, Z.: Analýza důchodových reforem v Evropě, sociální rozměr reforem, cíle EU, NDC systém (Pro tým expertů – k diskusi o důchodové reformě v ČR), Výkonný tým pro důchodovou reformu, Praha 24. 10. 2004

¹⁵⁾ Vopátek, J.: publikováno v Národním pojištění 2/2005, Penzijní systémy v Evropské unii

Základem 1. pilíře jsou systémy:

a) systém dávkově definovaný (DB)

Důchod je „předem“ určen, a to buď absolutní částkou, nebo ve vztahu k „předdůchodovým“ skutečnostem (doba pojištění, výše předchozích výdělků).

b) systém příspěvkově definovaný (DC)

Předem je známa pouze relativní výše příspěvku (příspěvková sazba v %) a důchodová dávka je vypočtena s přihlédnutím k částce vedené na individuálním účtu pojištěnce, očekávané době dožití při přiznání důchodu a na míře výnosu z investování úspor na kapitálovém trhu. Z uvedeného systému je poté odvozen systém NDC.

c) systém hypoteticky příspěvkově definovaný systém (NDC)

Byl rozpracován ve Švédsku, potom v různých modifikacích zaveden v Itálii, Polsku a Lotyšsku. Každý účastník má zřízen individuální účet, na který se připisují odvedené příspěvky a jejich zhodnocování v čase. Výše penze je přímo závislá na celkových (hypotetických) úsporách na jedincově účtu a nepřímo závislá na průměrné očekávané délce života. Úspory na účtech jsou pouze hypotetické (notional), protože vybrané příspěvky jsou použity na výplatu současných důchodů. Tento systém lze aplikovat pouze pro starobní důchody.

Typologie penzijních systémů členských států je podobná, ovšem absolutní výše penzijních dávek se v jednotlivých zemích liší, resp. výše penzijní dávky není jednotná. Členské státy sledují stejné či podobné **sociální cíle**, mezi které zejména patří:

- zamezit šíření chudoby mezi staršími občany,
- umožnit, aby si poživatelé důchodu zachovali přiměřenou životní úroveň,
- podporovat solidaritu v rámci generací a mezi generacemi navzájem.

Z těchto pohledů si Evropská unie uvědomuje **důležitost přiměřených důchodů**¹⁶⁾.

¹⁶⁾ Ve zprávě „Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech. Rada EU, Brusel 3. března 2003“ je uvedeno a podrobně rozepsáno 11 sociálních cílů věnovaných oblastí penzí a životní úrovně důchodců.

Uvedené cíle jsou rovněž uvedeny v materiálu: „Analýza důchodových reforem v Evropě, sociální rozměr reforem, cíle EU, NDC systém“ (pro Tým expertů – k diskusi o důchodové reformě v ČR), JUDr. Zdeněk Hájek, Praha 24. 10. 2004

Hledání „oné přiměřenosti“ není a nebude jednoduchou záležitostí. Při naplňování uvedených cílů je důležité **hledání vzájemné rovnováhy a vyváženosti dvou polarizujících zájmů a to sociálních a finančních**. Proto nelze od sebe jednoduše oddělit **základní cíle**, které se týkají **přiměřenosti, finanční udržitelnosti a modernizace**. Při nalezení uvedené rovnováhy cílů sociálních a finančních, řečeno v obecné rovině, lze mluvit o úspěchu reformy penzijního systému.

5.2 Penzijní systémy v Evropské unii

Většina veřejných důchodových systémů v Evropě je založena na průběžném financování: systém dávkově a příspěvkově definovaný.

Země jako Maďarsko, Polsko, Bulharsko, Lotyšsko, Estonsko aplikují tzv. smíšený model (částečná privatizace základního důchodového systému). V rámci tzv. 1. pilíře se jedná o kombinaci NDC (příspěvkově definovaný systém) a FDC (kapitálově financovaný systém). Ve smíšeném systému je umožněn přechod z NDC do FDC (*tzv. vyvázání se ze státního, průběžně financovaného, systému, tzv. „opt-out“*). V takovém systému vzniká transformační deficit, později dluh.

Pro systém příspěvkově definovaný, tzv. NDC, se rozhodly země: Itálie (1995), Lotyšsko (1996), Kyrgizie (1997), Polsko (1999), Švédsko (1999), Mongolsko (2000) a částečně např. i v Číně.

Pro dávkově definovaný systém se rozhodly země: Slovinsko, Rumunsko, Turecko.

I když dané země mají stejný typ penzijního systému, přesto lze spatřovat jisté rozdíly, např.:

- a) v oblasti zhodnocování příspěvků, tzv. indexace na fiktivních účtech v systému NDC:
 - Švédsko, Lotyšsko – vychází z růstu mezd, resp. ze změny mzdové úrovně,
 - Polsko – vychází ze 75-ti% růstu mezd,
 - Itálie – vychází z růstu HDP a inflace.
- b) v oblasti indexace (zvyšování důchodových dávek):
 - Švédsko – dle inflace, hospodářského růstu,
 - Itálie, Lotyšsko – dle inflace.

c) v oblasti výši pojistného:

- např. ve Švédsku, Polsku přispívá zaměstnavatel a zaměstnanec stejnou měrou. V Itálii, Lotyšsku je podíl zaměstnavatele vyšší.

d) v oblasti minimálního důchodu:

- např. ve Švédsku představuje cca 1/3 průměrné mzdy v národním hospodářství. V Lotyšsku činí cca 1/4.

e) v oblasti náhradních dob:

- např. doba péče o dítě:
 - a) v Itálii, na Slovensku do 6-ti let věku dítěte,
 - b) ve Švédsku do 4 let věku dítěte,
 - c) v Lotyšsku do 1,5 roku věku dítěte.

Za toto období se provádí převody ze státního rozpočtu do penzijního systému. Při převodu se vychází z minimální mzdy nebo z průměrné mzdy v národním hospodářství (*např. na Slovensku*).

Některé země vytváří tzv. rezervní fond, který je schopen spíše řešit pouze menší přechodné problémy. V zemích jako je např. Irsko, Portugalsko, Finsko se předpokládá značné zapojení rezervních fondů v penzijním systému.

V Polsku, Itálii a Švédsku jsou osoby v rámci přechodného období rozděleny do 3 kategorií. V Polsku se musí účastnit NDC povinně osoby narozené po roce 1968, v Itálii osoby, které se staly pracovní silou v roce 1996 a později, ve Švédsku osoby narozené po roce 1954.

V závěru bych chtěl ještě uvést zemi, kterou je **Chile**, ve které byla reforma penzijního systému¹⁷⁾ diskutována a rozpracována v letech 1974 – 1980. V roce 1981 Chile přešla na systém povinného kapitálového důchodového spoření (FDC) ze systému průběžně financovaného.

Níže uvedená tabulka uvádí, kolik připadá v jednotlivých letech počet ekonomicky aktivních obyvatel (*populace ve věku 20 až 59 let*) na 1 důchodce (*v závorce je uvedena procentuální část populace, která je ve věkovém složení nad 60 let*).

¹⁷⁾ Brdek, M. a kolektiv: Trendy v Evropské sociální politice, ASPI, 2002

Štěpánek, M.: Příloha č. 6: Mezinárodní srovnání důchodových systémů a jejich reforem ve vybraných státech, MPSV ČR, duben 2001. Příloha materiálu „Koncepce dalšího pokračování důchodové reformy“.

Tabulka č. 17:**Demografická situace v Chile**

Země	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040
Chile	5,5 (9,6)	5,2 (10,2)	4,8 (11,3)	4,4 (12,6)	3,9 (14,3)	3,3 (16,4)	2,8 (18,9)	2,5 (20,9)	2,3 (22,4)	2,2 (23,4)

Zdroj: www.employment.gov.sk, europa.eu.int, (červenec 2004)

Chilská reforma je mnohdy pokládána za učebnicový příklad a to z toho důvodu, že nemohla v době své realizace vycházet z žádných mezinárodních zkušeností. Navíc demografická situace, ve srovnání s jinými zeměmi, je více než příznivá.

Průměrný reálný výnos fondu za 18 let je 11 %, tj. 0,58 % p. a. Reálná míra výnosů v letech 1981 – 1994 činila 13,7 % p. a., výnosy však v posledních letech klesají¹⁸⁾. Vysokého výnosu bylo dosaženo díky existenci atraktivních investičních příležitostí a rozvinutého kapitálového trhu. V zemi působí 8 penzijních fondů. Existují vysoké provozní náklady. Téměř z 13% pojistné sazby ze mzdy jde téměř 1/4 na provoz fondů. Systém garantuje minimální důchod na úrovni 73 % minimální mzdy, tj. 25 % průměrné mzdy v národním hospodářství.

Z dostupných a prostudovaných materiálů vyplývá:

- a) žádná země (možná kromě Chile, kterou mohou charakterizovat pomalejším demografickým stárnutím) zatím dostatečně nevyřešila finanční udržitelnost s vazbou na výši důchodu ve vztahu k životní úrovni. Při konstantní sazbě na důchodové pojištění a zároveň zvyšování počtu důchodců je schodek na důchodovém účtu zcela zákonitý,
- b) základní průběžný systém je průběžně dofinancován z daňového systému,
- c) některé země vytváří rezervní fond, který by měl snížit budoucí vyšší deficit na důchodovém účtu a to zejména v okamžiku, kdy do důchodu budou odcházet silné populační ročníky (*tzv. baby boom*),
- d) v celém důchodovém systému hraje zásadní roli I. pilíř (veřejný důchodový systém),
- e) ve všech zemích ubývá ekonomicky aktivní obyvatelstvo a na druhé straně se zvyšuje počet poživatelů důchodu,

¹⁸⁾ Brdek, M. a kolektiv: Trendy v Evropské sociální politice, ASPI, 2002

- f) řada států přistupuje k prodlužování věku pro odchod do důchodu (*poznámka: všechny členské státy EU by měly dosáhnout hranice 65 let a to jak pro muže tak i ženy*). Starší lidé mají nižší střední délku dožití. Proto je třeba zvyšovat věk pro odchod do důchodu postupně a nikoliv skokově.

Řada států si uvědomuje, že finanční stability důchodového účtu lze dosáhnout nižším náhradovým poměrem, resp. nižším důchodem. Proti této skutečnosti jde zabezpečení dostatečné životní úrovně, protože výše důchodu se stává důležitou ochranou proti chudobě.

Srovnání životní úrovně důchodců v jednotlivých zemích není jednoduché. Do hodnocení vstupuje celá řada faktorů, např.: nepeněžité (věcné) dávky (např. bezplatná zdravotní péče pro seniory – lékařská stomatologická péče, léky, hospitalizace ve zdravotnických zařízeních apod., dále bezplatná veřejná doprava, bezplatné používání telefonní linky apod.), vlastní bydlení, objem majetku (získaný dědictvím, podnikáním, úsporami).

Země, které se rozhodly pro systémovou změnu, tedy přechod na FDC, musí z veřejných zdrojů hradit tzv. transformační náklady (úhrada transformačního dluhu). Systém FDC má vyšší provozní náklady, mnohdy i nízký reálný výnos, investiční závislost na státních dluhopisech (jako jisté či bezrizikové investice), důležitý je i rozvinutý kapitálový trh apod.

Penzijní systémy PAYGO DB, PAYGO NDC, FDC, smíšený model, samy o sobě neřeší problém stárnutí populace.

Při hodnocení penzijních systémů v jednotlivých zemích je třeba si uvědomit, že se v daném okamžiku vždy jedná o statické zachycení daného stavu v dané zemi. Zachycený stav má svou dynamiku a neustálý vývoj. Z tohoto pohledu je nutné i přistupovat k hodnocení jakéhokoliv penzijního systému, protože penzijní reformy v celé řadě zemí byly započaty v 80. a 90. letech 20. století¹⁹⁾.

¹⁹⁾ S charakteristikou penzijních systémů jednotlivých zemích EU je možné se seznámit v materiálech: „Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech. Rada Evropské unie, Brusel 3. března 2003; příloha č. 5 „Rezervní fondy veřejných systémů v členských státech EU“ - k materiálu „Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému“, MPSV ČR. Materiál byl dne 22. 12. 2003 předložen vládě, která jej projednala dne 7. 1. 2004; publikace „Trendy v Evropské sociální politice, ASPI 2002, Miroslav Brdek a kolektiv. Poznámka: “V Německu dnes připadá 22 osob (starších 65 let) na 100 ekonomicky aktivních, v roce 2050 tento poměr bude 52/100. Německo by tak mělo být nejstarším státem Evropy”, str. 113; “Analýza důchodových reforem v Evropě, sociální rozměr reforem, cíle EU, NDC systém (Pro tým expertů – k diskusi o důchodové reformě v ČR), Výkonný tým pro důchodovou reformu, JUDr. Zdeněk Hájek, Praha 24. 10. 2004.

Důchodová reforma na Slovensku je podrobně uvedena v těchto materiálech, zdroj Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky:

Při posuzování staticky zachycené úspěšnosti či neúspěšnosti reformních opatření dané země, je třeba zohlednit i skutečnost, že penzijní reformu nelze považovat za jednorázovou, ale za kontinuální proces, který překračuje horizont 30 až 50 let. Z tohoto pohledu není hodnocení úspěšnosti či neúspěšnosti reformních kroků jednoduché. Zahájená reforma je „běh na dlouhou trať“, na jejíž objektivní hodnocení je třeba získat dostatek jak času, tak i prostoru.

Usnesenie Vlády Slovenskej republiky č. 257 z 2. apríla 2003 k návrhu Konceptie reformy dôchodkového zabezpečenia v SR; Zmeny v dôchodkovom systéme – v čom spočíva dôchodková reforma? Návrh „Konceptie reformy dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike; Doložka finančných, ekonomických, environmentálnych vplyvov a vplyvov na zamestnanosť; Zbierka zákonov č. 461/2003, zákon z 30. októbra 2003 o sociálnom poistení; Zbierka zákonov č. 43/2004, zákon z 20. januára 2004 o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov; Ako sa zabezpečiť na dôchodok?

Časopis Národní pojištění č. 4/2005, „Důchodová reforma na Slovensku“, Katarína Belická, Ministerstvo práce a sociálních věcí a rodiny SR

Dále internetové zdroje:

www.dochodok.gov.sk

www.zbierka.sk

www.employment.gov.sk

Aktuálně o minimálním a maximálním vyměřovacím základu pro placení pojištění, právní stav od 1. 1. 2004: www.socpoist.sk – Sociální pojištění\pojistné\přehled placení pojistného.

6 Důchodové reformy a penzijní systémy

6.1 Teoretické rozdělení důchodových reforem

Reformu systému lze provést formou změn:

- a) **Parametrických** (které reagují na problémy existujícího průběžného systému v jeho rámci). Hlavní možnosti jsou následující:
1. změna věkové hranice pro odchod do důchodu,
 2. úprava míry náhradních dob,
 3. změna příspěvkové sazby,
 4. úprava vyměřovacích základů u podnikatelů,
 5. úprava přepočítacích koeficientů a redukčních hranic,
 6. změna v systému valorizace důchodových dávek.

Mezi země, které přistoupily k parametrickým úpravám, patří např. Finsko, Německo, částečně i Slovensko.

- b) **Systémových** (za systémovou změnu je považováno odstranění či zmínění vzájemné generační závislosti, kdy starší generace je závislá na generaci mladší. Průběžný systém je nahrazen systémem jiným.):
- a. veřejné penzijní systémy:
 - i. PAYGO – dávkově definovaný,
 - ii. PAYGO – příspěvkově definovaný (NDC – notional defined contributions),
 - iii. systém financovaný z daní,
 - iv. systém rovného důchodu,
 - v. opt-out.
 - b. soukromé penzijní systémy:
 - i. penzijní připojištění se státním příspěvkem,
 - ii. životní pojištění,
 - iii. zaměstnanecké (profesní) penzijní fondy.

Mezi země, které přistoupily k systémové změně penzijního systému, patří např. Švédsko, Itálie, Polsko, Lotyšsko, Slovensko.

Systémová změna v sobě skrývá zásadní problém. Jedná se o **tzv. transformační deficit**, který v průběžně financovaném důchodovém systému vznikne ve chvíli, kdy dojde ke změně na straně příspěvateľů do systému, kdy změna se začne promítat do výše důchodu (na straně výdajů) až u osob, u kterých k této změně došlo²⁰⁾. Vzniká tak **dočasná finanční nerovnováha**²¹⁾ mezi příjmy a výdaji, jejíž objem může v českém případě dosáhnout mnoha desítek miliard Kč.

Součtem transformačních deficitů dostáváme tzv. transformační dluh a to za období od roku nastavení systémové změny do roku, kdy začnou do důchodu odcházet ti, kterých se změna týkala²²⁾.

²⁰⁾ Např.:

- a) tzv. vyvázáním se z průběžného systému ve prospěch penzijního připojištění (fondový systém) s budoucím poklesem důchodu z průběžného systému u dané osoby,
- b) zavedením horní hranice vyměřovacího základu (tzv. zastropování vyměřovacího základu na úrovni určitého násobku průměrné mzdy v národním hospodářství) rovněž s budoucím dopadem do důchodové dávky u dané osoby.

V uvedených případech dochází na jedné straně k poklesu příjmů v systému a na druhé straně výdaje v daném okamžiku neklesají, protože se vyplácí důchody, které byly již přiznány.

²¹⁾ V případě, že by se změna dotýkala generace od 35-ti let, tak dočasná nerovnováha přesahuje horizont přibližně 30 let.

²²⁾ Při ročním výběru pojistného ve výši 300 mld. Kč při 28% příspěvkové sazby, znamená pokles o 1 % uvedené sazby zároveň pokles ročního příjmu o 10,7 mld. Kč. Pro časový horizont 30 let tj. 321 mld. Kč. Při poklesu o 3 % příspěvkové sazby je to již přibližně 1 bilion Kč. Pokud by se započítal rostoucí trend vyměřovacích základů, částka by byla mnohem vyšší.

Pokud některé země šly cestou snížení příspěvkové sazby, tak se lze domnívat, že je to jedna z hlavních příčin zadlužení zemí EU. Pokud by výnos (který v ČR podléhá zdanění) z kapitalizovaných příspěvků byl vyšší než úroková míra, tak částečná kapitalizace by mohla vést ke snížení dluhu.

6.2 Typologie veřejných penzijních systémů

a) PAYGO – dávkově definovaný penzijní systém (DB – defined benefit)

Mezi základní charakteristické znaky zejména patří:

- při splnění předem stanovených podmínek vzniká nárok na pobírání důchodové dávky. Mezi základní podmínky patří doba pojištění a výše důchodového věku (*presumovaná invalidita*),
- systém orientovaný výhradně na konstrukci a zejména výši důchodové dávky,
- lze aplikovat na důchody starobní, invalidní (plně i částečně invalidní) a pozůstalostní (vdovské a vdovecké, sirotčí),
- základními parametry systému jsou: výše předdůchodových příjmů; počet let, po které jedinec odváděl pojistné do systému; vládou stanovené redukční hranice pro výpočet důchodu; procentuální hodnocení doby pojištění; náhradní doby pojištění – započítávané plně a částečně; vývoj inflace; výše průměrné mzdy v národním hospodářství,
- důchod je předem „určen“, a to buď absolutní částkou nebo ve vztahu k „předdůchodovým“ skutečnostem, tj. k výši příjmu (jeho výše je zejména dána jako určité % z průměrné mzdy) a k době pojištění,
- většinou je financován průběžně, tzn., že pojistné není investováno,
- konstrukci výpočtu dávky je možno stanovit tak, že některé prvky se každoročně mění,
- systém je silně závislý na demografickém vývoji. Pokud přibývá počet důchodců a ubývá či stagnuje počet ekonomicky aktivních osob, systém se dostává do finanční nerovnováhy a při větší míře hrozí jeho zhroucení (krize).

Mezi výhody tohoto systému lze zařadit, zejména: státní garance, doba pobírání dávky není časově omezena (*což lze zpětně hodnotit jako nevýhodu a to při absenci pojistně-matematického prvku jako je střední délka dožití*), transparentní výpočet, obsahuje

parametry, které je možné při nerovnováze systému upravit (*jedná se např. o redukční hranice, redukce tzv. náhradních dob, výše procenta pro hodnocení doby pojištění*). Změna těchto parametrů, ve směru k poklesu výše důchodové dávky, může velmi významně ovlivnit životní úroveň poživatelů důchodu. Konstrukce takového výpočtu (při nízkém náhradovém poměru²³⁾) může být v rozporu s mezinárodními smlouvami nebo směrnicemi EU, jimiž je daná země vázána²⁴⁾. Penzisté poté mohou v úpravě spatřovat „nespravedlnost“, protože jejich penze bude nižší, ovšem po dobu svého aktivního (pracovního) života se výše jejich příspěvku (pojistného) nesnížila. Další výhodou lze spatřovat v zavedení systému samotného. Průběžné financování důchodů zajišťuje důchody současným důchodcům bez dříve vytvořených rezerv. Jinými slovy – pokud se tento systém zavádí, není třeba žádných finančních zdrojů na jeho zavedení. Jedna generace pracuje, platí příspěvky (pojistné) a uvedené pojistné se okamžitě používá na výplatu penzí. Čili nedochází k žádné akumulaci finančních prostředků jako je tomu zejména u kapitálově financovaných penzí. Náklady na zavedení takového systému jsou minimální. Výhodou takového systému je i skutečnost, že provozní náklady tohoto systému jsou nízké (nízké provozní náklady souvisí s objemem spravovaných finančních prostředků).

Mezi některé **nevýhody** tohoto systému lze zařadit: výše důchodu může být ovlivněna spíše politicky než ekonomicky, konstrukce výpočtu dávky neobsahuje již zmíněnou střední délku dožití v důchodu a penze se pobírá neomezeně dlouho²⁵⁾, příjmy, které slouží pro výpočet

²³⁾ Náhradový poměr je poměr mezi přiznanou výší důchodu a posledním pobíraným příjmem.

²⁴⁾ Česká republika je v oblasti sociálního zabezpečení vázána dvoustrannými a mnohostrannými úmluvami. Mezi mnohostranné úmluvy patří Úmluva Mezinárodní organizace práce o minimální normě sociálního zabezpečení č. 102 z roku 1952 a Úmluva Mezinárodní organizace práce č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967, které vstoupily v platnost pro ČR v lednu 1993, a Evropský zákoník sociálního zabezpečení Rady Evropy. Úmluva č. 102 a Evropský Zákoník, které mají mírnější normy pro požadovanou úroveň dávek, ratifikovala ČR pro všechny druhy důchodů z důchodového pojištění přísnější Úmluvu č. 128 jen pro starobní důchody.

Úmluva č. 102 požaduje podíl výše nově přiznaného starobního důchodu ke mzdě v roce předcházejícímu roku odchodu do důchodu ve výši 40 %. **Úmluva č. 128 požaduje pro starobní důchod podíl 45 %**. Pro hodnocení minimální úrovně dávky je pro český systém možno použít podíl k čisté mzdě a to z důvodu, že důchody se daní až z částky nad 162 tis. Kč ročně (v roce 2005 tj. pro 0,2 % důchodců). Pro výši dávek se počítá doba pojištění 30 let. Ukázka hodnocení plnění Úmluvy viz. příloha.

²⁵⁾ Jako příklad doby pobírání důchodu lze uvést situaci v České republice (podobná situace je i v jiných zemích). Zdroj: Národní pojištění č. 1/2004: „Jak vyplývá z různých statistických údajů, stále se prodlužuje doba, po kterou je nám důchod vyplácen. Zatímco v roce 1999 dostávali muži penzi v průměru 15 let a ženy 23 let, v roce 2001 už to bylo o dva, resp. o rok více. Jenže plátců do systému naopak ubývá.“ „Současný penzijní systém demotivuje“, řekl začátkem prosince 2003 premiér Vladimír Špidla, když seznamoval odbornou veřejnost se základními tezemi důchodové reformy.“,

důchodu, jsou navyšovány formou indexů a tím dochází pouze k fiktivnímu navyšování příjmů, ale ve skutečnosti, žádné dodatečné příjmy do systému nevstupují. Mezi zásadní nevýhodu patří již zmíněná silná demografická závislost.

b) PAYGO – příspěvkově definovaný systém (DC – defined contribution,

NDC – notional defined contribution)

Účastník systému platí relativní výši příspěvku (příspěvková sazba v %), který je předem znám. Důchodová dávka je vypočtena s přihlédnutím k částce vedené na individuálním účtu pojištěnce a očekávané době dožití při přiznání důchodu.

Vzhledem k tomu, že součástí tohoto systému je pojistně-matematický prvek, kterým je očekávaná doba dožití, lze uvedený systém aplikovat pouze na starobní důchody. Odchod do starobního důchodu je tak významně přímo ovlivněn výší celkových zaplacených příspěvků. Teoreticky by každý občan mohl individuálně rozhodnout o tom, kdy půjde do důchodu a začne čerpat dávku z uvedeného systému. Výši uvedeného důchodu by mohl takto přímo ovlivnit.

Mezi základní parametry systému lze zařadit:

- výši odvedeného pojistného, tedy příspěvkovou sazbu v %,
- fiktivní zhodnocení pojistného (např. dle růstu objemu mezd a platů v ekonomice, dle růstu HDP),
- střední délka dožití (= očekávaná doba pobírání dávky).

I tento systém je založen na průběžném financování, což znamená, že veškeré příspěvky a fiktivní zhodnocení jsou pouze zaznamenány na osobním (individuálním) účtu a příspěvky jsou používány na výplatu penzí. Znamená to, že nedochází k žádné akumulaci finančních prostředků. Záznam příspěvků slouží pouze k výpočtu výše konkrétní penze určitého jedince a to bez prvku solidarity. Tím, že se právě vychází ze záznamů o výši příspěvků, tím mizí prvek solidarity v systému (systém je více ekvivalentní).

Pozn: dle § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění odcházeli původně do starobního důchodu: muži v 60-ti letech a ženy v 53 – 57 letech a to dle počtu vychovaných dětí. Zde se jedná o starobní důchody přiznané do 31. prosince 1995.

Myšlenka příspěvkově definovaného systému financovaného průběžně byla rozpracována ve Švédsku (*příprava byla zahájena v roce 1992*). Vznikl tak systém označovaný NDC (notional defined contributions), který byl v různých modifikacích zaveden v Itálii, Polsku, Lotyšsku. Penzijní dávka je přímo závislá na výši hypotetických úspor a nepřímo závislá na očekávané délce dožití (stanoví se jako průměrná pro příslušnou generaci – kohortu).

Matematicky lze výpočet dávky vyjádřit takto:

$\frac{\Sigma \text{ zaplacených příspěvků + jejich fiktivní zhodnocení + příp. příspěvky státu za nepříspěvkové doby (tzv. náhradní doby)}}{\text{předpokládaná doba dožití} * 12}$
--

Mezi **výhody** lze zařadit skutečnost, že systém výpočtu penzijní dávky v sobě již obsahuje pojistně matematický prvek, kterým je právě střední délka dožití. Odpůrci solidarity budou výhodu spatřovat i ve skutečnosti, že tento systém není na solidaritě postaven (*na druhé straně se respektuje princip ekvivalence či zásluhovosti, což znamená, že zaplacené pojistné se v plné výši projeví v důchodové dávce*). Výhodou je i transparentnost systému a ve srovnání s předchozím systémem je výpočet daleko jednodušší. Při přechodu na tento systém nevzniká tzv. transformační deficit (při zániku původního systému, který je nahrazen systémem novým). Na druhé straně je potřeba systém dofinancovávat z daňového systému (zejména o fiktivní zhodnocení evidovaných příspěvků), což lze za vnitřní deficit označit. Uvedený systém mírně snižuje demografickou závislost.

Nevýhody a spory v zavedení tohoto systému lze spatřovat zejména: uvedený systém je aplikovatelný pouze na starobní důchody (v souvislosti se zohledněním střední délky dožití). Ostatní penzijní dávky by se musely vyčlenit mimo tento systém a včlenit do systému sociálního, který je financován výhradně z daní. Uvedený systém ve své podstatě funguje rovněž jako průběžný, nedochází tedy k žádné akumulaci finančních prostředků, pouze k jejich zaevidování a identifikaci účastníka systému. Ve skutečnosti žádné finanční prostředky neexistují, protože jsou okamžitě použity na výplatu penzí. Problémem je i zakomponování střední délky dožití do uvedeného systému (*platí i o jiných systémech*). I když je zohledněna střední délka dožití, tak v systému lze tento prvek zohlednění hodnotit jako

výhodu i jako i nevýhodu. Ze statistických údajů vyplývá, že muži mají obvykle nižší střední délku dožití a ženy obvykle vyšší. Ženy poté pobírají důchod déle než muži. Což poté vede k tomu, že mužům by podle uvedené konstrukce vycházel důchod vyšší a u žen nižší (*lze odstranit používáním tabulek unisex, kdy pro muže i ženy se používá stejná střední délka dožití*). Navíc u žen je třeba se vyrovnat i se skutečností, kdy ženy mají, ve srovnání s muži, obvykle nižší celoživotní příjem, což negativně působí na výši jejich penze, obzvláště v kombinaci s vyšší střední délkou dožití. V případě žen by stát musel připsovat na jejich individuální účty určitou částku za dobu, po kterou jsou na rodičovské dovolené (většinou do 4 let věku dítěte). Mezi další **nevýhody** lze zařadit zejména:

- pouze částečně řeší problém deficitu současného systému a to tím, že zavádí plnou ekvivalenci (systém výhodnější pro jedince s vyššími příjmy),
- v případě úmrtí, naspořené a zhodnocené příspěvky nejsou součástí dědického řízení,
- systém nevytváří žádný fond. Příspěvky a jejich zhodnocení (fiktivní) se pouze evidují,
- i přesto, že důchod se nevypočítává z hrubého předdůchodového příjmu, ale pouze ze zaplacených příspěvků, které jsou zhodnoceny, tak i přesto je systém mírně závislý na demografickém vývoji,
- systém nedává prostor ke snížení ceny práce, resp. neřeší odvody u zaměstnavatele za zaměstnance,
- systém je administrativně náročný (pro stát, zaměstnavatele), vyžaduje i nemalé investice do výpočetní techniky.

c) penzijní systém financovaný z daní

Důchodové dávky se vyplácí přímo ze státního rozpočtu, kdy zdrojem pro jejich výplatu jsou pouze daně. Takový systém může být charakterizován sice vyšší solidaritou, ovšem menší transparentností, kdy občané přesně sami nevědí kolik vlastně na důchod platí.

d) tzv. systém rovného důchodu

Jedná se o systém, který je v Evropě spíše neobvyklý (zejména Irsko, Velká Británie, Nizozemí).

Na rovný důchod vzniká občanovi nárok v okamžiku, kdy dosáhne tzv. statutárního věku pro odchod do starobního důchodu²⁶⁾. Nárok na tento typ důchodu může vznikat za současného splnění dvou podmínek:

- občan měl trvalý pobyt na území daného státu po určitou minimální dobu (např. 25 let),
- dovršil statutárního věku pro odchod do důchodu.

Stát v tomto systému poskytuje (při splnění podmínek pro jeho přiznání) všem jeho poživatelům stejnou částku důchodu, který je odvozen z roční průměrné mzdy v ekonomice dané země.

Mezi **výhody** tohoto systému lze zařadit:

- důchodové pojištění je nižší než v případě systému dávkově nebo příspěvkově definovaného. Systém může uvolnit část příspěvku na důchodové pojištění, který platí zaměstnavatel a tím snižuje cenu práce. Pro zaměstnance je systém výhodný zejména v tom okamžiku, kdy dochází ke snížení odvodu na důchodové pojištění u zaměstnance, jemuž tak vzniká prostor pro individuální spoření na stáří,
- zvyšuje se tzv. individuální zásluhovost. Zaměstnanec s vyšší mzdou si může dovolit věnovat vyšší částku na individuální spoření pro případ svého důchodu,
- výpočet rovného důchodu je velmi jednoduchý, transparentní,
- zavedení systému rovného důchodu snižuje administrativní zátěž jak státu, tak i zaměstnavatelů – zvláště v souvislosti s používáním evidenčních listů důchodového zabezpečení²⁷⁾ včetně každoročního převádění do elektronické podoby (tzv. digitalizace důchodového systému),

²⁶⁾ Koncepce tohoto druhu důchodu nepředpokládá jeho dřívější vyplácení (resp. v tomto systému nelze odejít do předčasného starobního důchodu).

²⁷⁾ Zaměstnavatel by nemusel vést a každoročně zasílat zmíněné evidenční listy. Snížily by se tak nemalé investice v souvislosti s digitalizací systému důchodového zabezpečení. Takto ušetřené finanční prostředky by mohly být využity na krytí tzv. transformačního deficitu systému.

- jedná se o systemovou změnu důchodového systému, která posiluje individuální odpovědnost za životní úroveň ve stáří. Jednotlivec rozhoduje o tom, jak s takto ušetřeným měsíčním pojištěním na sociální zabezpečení naloží,
- individuálně ušetřené finanční prostředky (tedy dnešních 8 % z hrubé mzdy) lze investovat např. do bydlení,
- individuálně ušetřené finanční prostředky jsou, v případě nedožití se důchodu, součástí dědictví (pokud byly pravidelně ukládány mimo spotřebu nebo investovány např. do bydlení apod.). Z tohoto pohledu by se mohly řešit i tzv. pozůstalostní důchody,
- snižuje se demografická závislost. Na jeden rovný důchod připadá menší počet pracovně-aktivních osob,
- nevytváří spekulace v případě předčasného odchodu do důchodu. Dřívější odchod do důchodu není možný,
- případně zvolená mzdová valorizace této dávky zaručuje její 100% reálný růst, jako je tomu u mezd.

Mezi nevýhody, které mohou bránit zavedení tohoto systému zejména patří:

- problém nastavení výše rovného důchodu ve vztahu k finanční rovnováze. Zda má být ve výši 20 % nebo 25 % průměrné mzdy²⁸⁾,
- pokud by lidé uvedených, v jejich prospěch uvolněných, 8 % nepoužili pro zabezpečení ve stáří, nastal by státu problém v jiné sociální oblasti. Výhodné je tyto prostředky investovat buď do bydlení (aby v důchodu nemuseli platit nájemné), nebo převedením těchto finančních prostředků do spoření. Pokud by se lidé nechovali racionálně a uvedených 8 % by vkládali spíše do okamžité

²⁸⁾ v roce 2005 činila průměrná mzda přibližně 19 000,- Kč/měsíčně, 20 % tedy znamená 3 800,- Kč rovného měsíčního důchodu, v případě 25-ti %, tj. 4 750,- Kč. Pokud v roce 2006 činilo životní minimum 4 420,- Kč, tak v případě 20 % průměrné mzdy znamená pouze 0,8597 násobek životního minima. V tomto případě by systém musel garantovat, že rovný důchod nebude nižší než životní minimum. V případě 25 % průměrné mzdy představuje rovný důchod 1,0746 násobek životního minima. Což je téměř stejná částka jako hranice hmotné nouze. Další možností by bylo, že rovný důchod by se stanovoval jako určitý násobek životního minima, např. 1,2 násobek životního minima. V číslech pro rok 2006 by rovný důchod činil $1,2 * 4\,420 = 5\,304,-$ Kč (v případě 1,1 násobku = $= 4\,862,-$ Kč). Domnívám se, že pokud by se výše životního minima a 20 % či 25 % průměrné mzdy v národním hospodářství vyvíjelo ve výše uvedeném trendu, tak by bylo vhodnější při výpočtu rovného důchodu vycházet z určitého násobku životního minima. Odstranil by se tím i technický problém z jakého roku by se brala průměrná mzda, protože statistické šetření průměrné mzdy je časově náročné.

spotřeby, byla by jejich životní úroveň ve stáří velmi nízká a z pohledu státu by to byl nemalý problém,

- uvedený systém rovného důchodu je vhodný pouze v okamžiku, kdy občan bude po celou dobu pracovně aktivní, tedy mít pravidelný měsíční příjem, ze kterého si bude na II. část důchodu spořit sám. Problém nastává v případě dlouhodobé nezaměstnanosti a za doby, kdy např. žena je na rodičovské dovolené a je tak závislá pouze na sociálních dávkách (přídavky na dítě a rodičovský příspěvek dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v platném znění)²⁹⁾,
- úspora 8 % na odvodech sociálního zabezpečení není úplná (nejedná se o tu samou částku, kterou dnes můžeme vidět na své výplatní pásce). Část těchto úspor zvýší základ daně a tudíž se z takto uspořené částky zvýší daň z příjmu. Je to dáno tím, že dnešních 8 %, které se odvádí, snižuje tzv. základ daně a daň je tudíž o něco menší.

Uvedené dokládám v níže uvedené tabulce, ve které je vypočtena mzda ve dvou variantách (s platbou 8 % a bez platby 8 % na sociální pojištění) dle právní úpravy zákona o dani z příjmu od 1. 1. 2006 – měsíční sleva na dani 600,- Kč (místo původní odčitatelné položky na poplatníka ve výši 3 170,- Kč):

²⁹⁾ Za tyto doby (pokud nepracuje) nepobírá žádnou mzdu či plat, ze kterého by daná osoba mohla uvedených 8 % odkládat na své budoucí zajištění v důchodu. V případě rodičovské dovolené, by se toto dalo vyřešit tím, že pro ženy by platila jiná výše rovného důchodu, např. určitý násobek životního minima dle toho, kolik příslušná žena vychovala dětí. Což by mohlo být i motivační. Na druhou stranu by to ovšem vedlo k zatížení výdajové strany takto upraveného důchodového systému.

Hrubá mzda	ZP = 4,5 %	SP = 8 %	ZD	Daň	Čistá mzda
7 750,- Kč	349,- Kč	620,- Kč	6 781,- Kč	216,- Kč	6 565,- Kč
	349,- Kč	-	7 401,- Kč	300,- Kč	7 101,- Kč
Rozdíl: +536,- Kč, nikoliv 620,- Kč (o 84,- Kč méně)					
11 355,- Kč	511,- Kč	909,- Kč	9 935,- Kč	600,- Kč	9 335,- Kč
	511,- Kč	-	10 844,- Kč	764,- Kč	10 080,- Kč
Rozdíl: +745,- Kč, nikoliv 909,- Kč (o 164,- Kč méně)					
18 925,- Kč	852,- Kč	1 514,- Kč	16 559,- Kč	1 847,- Kč	14 712,- Kč
	852,- Kč	-	18 073,- Kč	2 132,- Kč	15 941,- Kč
Rozdíl: +1 229,- Kč, nikoliv 1 514,- Kč (o 285,- Kč méně)					
26 495,- Kč	1 193,- Kč	2 120,- Kč	23 182,- Kč	3 401,- Kč	19 781,- Kč
	1 193,- Kč	-	25 302,- Kč	3 951,- Kč	21 351,- Kč
Rozdíl: +1 570,- Kč, nikoliv 2 120,- Kč (o 550,- Kč méně)					
37 850,- Kč	1 704,- Kč	3 028,- Kč	33 118,- Kč	6 293,- Kč	26 825,- Kč
	1 704,- Kč	-	36 146,- Kč	7 253,- Kč	28 893,- Kč
Rozdíl: +2 068,- Kč, nikoliv 3 028,- Kč (o 960 méně)					
68 130,- Kč	3 066,- Kč	5 451,- Kč	59 613,- Kč	14 773,- Kč	44 840,- Kč
	3 066,- Kč	-	65 064,- Kč	16 501,- Kč	48 563,- Kč
Rozdíl: +3 723,- Kč, nikoliv 5 451,- Kč (o 1 728,- Kč)					

Poznámka: ZP – zdravotní pojištění ZD – základ daně SP – sociální pojištění
Výše daně je počítána ze základu daně, který se zaokrouhluje na celé stokoruny směrem nahoru.
Daň je snížena o slevu na dani ve výši 600,- Kč. Daň v 1. daňovém pásmu: 12 %.

Pozn.: Vznik vysokého rozdílu u vyššího příjmu je dán progresivním zdaněním dle zákona o dani z příjmu (§ 38h). Daň jako taková snižuje uvedený efekt rovného důchodu. Uvedenou progresivitu by bylo možné snížit zavedením jednotné daně pro jakoukoliv výši příjmu (např. jednotná daň z příjmu na úrovni 12 % či 15 %), případně i zvýšit slevu na dani z příjmu. Z toho vyplývá, že pokud by se mělo toto negativum snížit, tak by bylo nutné provést i daňovou reformu a to minimálně v té části, že by se buď uvedená progresivita musela snížit nebo úplně odstranit a to pomocí stejné (=rovné) daně z příjmu pro jakoukoliv výši měsíčního příjmu.

- problémem spojeným se zavedením uvedeného rovného důchodu může být i situace, pokud občan ze zdravotních důvodů nemůže vykonávat práci na celý pracovní úvazek 8 h denně (problém výše invalidních důchodů, které tento systém jako takový neřeší), nebo v situaci dlouhodobé nemoci – výpadek měsíčního výdělku a tudíž i výpadek úspor na stáří.

e) tzv. systém opt-out (vyvázání se ze státního pilíře ve prospěch fondového systému)

Podstatou systému „opt-out“ je možnost vyvázání určité výše důchodového (příp. části sociálního) pojištění z veřejného systému, který je financován průběžně (PAYGO), do systému penzijního připojištění (financováno kapitálově). Vyvázané finanční prostředky

mohou být posíleny o další % příjmu dané osoby (kofinancování). Jedná se o částečnou transformaci PAYGO systému na systém spoření. V případě přechodu na tento systém, dojde ke snížení tzv. složené daňové kvóty. Příkladem země, která v posledních letech šla touto cestou, je Slovensko.

Mezi výhody tohoto systému lze uvést:

- převedené finanční prostředky do soukromého systému jsou předmětem dědictví,
- snižuje se solidarita v důchodové oblasti, kdy systém „opt-out“ je výhodný pro osoby s vyššími příjmy, na druhé straně mírná solidarita je zachována v původním průběžně financovaném systému. Systém je tak výhodný pro vysocepríjmové jedince a méně výhodný pro nízkopříjmové jedince,
- vyvázání může být dobrovolné (alternativa pro vysocepríjmové jedince).

Mezi nevýhody tohoto systému lze uvést:

- z průběžného systému se vyváží spíše jedinci s vysokými příjmy. Dojde tak ke snížení příjmů v průběžně financovaném systému, nutně tak vznikne vnitřní deficit v systému,
- systém neřeší odvody celkového pojištění u zaměstnavatele,
- otázka vzájemné „výnosnosti“ systému průběžně financovaného ve srovnání se systémem „opt-out“ (může tak vyvolávat spekulace vyvázání či nevyvázání se). Riziko nese ten, kdo se vyvazuje. Cesta zpět nevede,
- ze systému se mohou vyvázat i ti, pro které je vyvázání nevýhodné (vliv reklamy a strategie jednotlivých penzijních fondů). Obtížně se při propočtech stanovuje počet osob, které se vyváží. Větší počet vyvázaných osob pak ovlivňuje deficit systému (zkušenosti např. v Polsku, Maďarsku).

Lze tedy shrnout, že veřejné systémy mohou být:

- a) součástí státních finančních aktiv, tedy součástí státního rozpočtu,
- b) oddělené od státních finančních aktiv, např. zřízení důchodové či sociální pojišťovny.
V tomto případě je o to více nutné řešit bezpříspěvkové období v podobě náhradních dob.

Systémy, které jsou založené na průběžném financování (**PAYGO systém**) a tedy na mezigenerační solidaritě, nedokáží efektivně a dlouhodobě čelit nepříznivému demografickému vývoji.

6.3 Typologie soukromých penzijních systémů

Jedná se o systémy soukromé, které jsou provozovány dle státem stanovených pravidel. Stát si v takových penzijních systémech ponechává pouze prostor pro kontrolu (dohled), která je legislativně vymezena.

Mezi soukromé systémy lze zařadit:

- a) penzijní připojištění se státním příspěvkem,
- b) životní pojištění,
- c) zaměstnanecké (profesní) penzijní fondy.

Podstatou uvedených soukromých systémů je individuální (osobní – občanský) rozsah. Každý účastník si individuálně spoří a je tak vůči sobě v této oblasti zodpovědný.

Uvedený penzijní systém (narozdíl od veřejných systémů) kumuluje finanční prostředky, které dle finanční strategie investuje (snaha o zhodnocení prostředků). Velmi důležitá jsou legislativně vymezená pravidla pro investování, způsob nakládání se ziskem, vypořádání ztráty, informování účastníků. Důležité je rovněž vymezení okamžiku zdanění. Zda připsaný výnos účastníkovi zdanit při jeho připsání a nebo daň odložit a zdanit až vyplácenou dávkou (po odpočtu vlastního příspěvku, příp. i státního příspěvku). Uvedená technika má dopad i na vývoj příjmů ve veřejných rozpočtech. Způsob odložené daně má i vliv na případný samotný výnos daného fondu. V případě tzv. reinvestice (výnosu, který nebyl ihned zdaněn) fond investuje větší částku a tudíž je i naděje na případný vyšší opětovný výnos pro účastníka.

Účastníkem se může stát osoba, která dosáhla určitého věku, většinou 18 let. Důchodová dávka (starobní důchod) je vázána na době spoření a dovršení určitého věku (např. věku 60 let a minimální doba spoření 5 let).

Uvedené penzijní systémy lze dále dělit na systémy:

- a) státem garantované,
- b) státem negarantované.

Jeden pohled na garanci státu znamená, zda stát za finanční prostředky jednotlivých účastníků v daném systému ručí. Tak jako např. u bankovních vkladů. Druhý pohled na garanci státu znamená, že v případě menších příjmů nad výdaji bude rozdíl pokryt státem z daňového systému nebo z rezervy, která byla státem tvořena v minulosti.

Státní garance může mít také vliv na účast (povinnou x nepovinnou) v daném systému.

a) penzijní připojištění se státním příspěvkem

V uvedeném systému se finančně účastní fyzická osoba, která si na důchod odkládá každý měsíc určitou finanční částku a dále stát, který z daňového systému poskytuje každému účastníkovi státní příspěvek. Uvedený státní příspěvek může být nejlépe stanoven procentem z měsíční částky účastníka. Tento příspěvek je vhodné stanovit jako minimální a maximální. Pokud by nebyla stanovena maximální výše státního příspěvku, mohlo by to mít negativní dopad na výdajovou stranu státního rozpočtu.

Kvalita systému závisí na způsobu a míře regulace odvětví.

Atraktivnost uvedeného systému se, vedle poskytování státních příspěvků (*státním příspěvkem stát podporuje nízkopříjmové skupiny*), zvyšuje i daňovými úlevami jak účastníkům (*podpora vysocepříjmovým skupinám*), tak i penzijním fondům, které platí menší daň z příjmu. Účastník fondu si může o určitou výši svého příspěvku snížit základ daně svého platu nebo mzdy (*většinou v rámci tzv. ročního zúčtování daně z příjmu*). Pokud zaměstnanci přispívá též zaměstnavatel, může být příspěvek zaměstnavatele považován jako náklad daňově uznávaný.

b) životní pojištění

Státní příspěvek se neposkytuje. Systém funguje na podobném principu jako předchozí systém a účast v systému je rovněž podporována daňovými úlevami.

c) zaměstnanecké penzijní připojištění

Jedná se o profesní zaměstnanecké penzijní fondy financovaných rovněž kapitálově. Fond sdružuje finanční prostředky zaměstnanců, které poté investuje. Po dosažení určitého věku fond vyplácí penzijní dávku.

Do uvedeného systému může přispívat zaměstnanec a i zaměstnavatel.

Základní konstrukci penzijní dávky výše uvedených soukromých systémů lze zobecnit**takto:**

$\Sigma \text{ soukromých příspěvků + státní příspěvky (u penzijního připojištění) + podíly na zisku}$ <hr style="border-top: 1px dashed black;"/> $\text{střední délka dožití * 12}$ <p style="margin-top: 10px;">Od penzijní dávky by se odečetla případná daň z příjmu z připsaných podílů na zisku (odložené zdanění).</p>
--

Obecné výhody soukromých penzijních systémů lze spatřovat:

- možnost získat státní příspěvek (u penzijního spoření se státním příspěvkem).

Poznámka:

Při spoření od 18 – 60 let, lze v ČR získat státní příspěvek maximálně ve výši 75 600,- Kč.

- možnost snížit si daňový základ a odvést méně na dani z příjmu,

Poznámka:

System je tak výhodný pouze pro výdělečně činné osoby, protože ti mohou uplatnit snížení daňového základu. Nevýhodné pro osoby bez zdanitelných příjmů, zejména pro ženy pečující o dítě do věku 4, dlouhodobě nezaměstnané.

- je snaha o zhodnocování (nominální i reálné) finančních prostředků a zvyšování tak atraktivity uvedených systémů,

Poznámka:

Míra či dosahování zhodnocování záleží na zvolené investiční strategii.

- menší citlivost na demografický vývoj (mezigenerační nezávislost),
- systémy podporují kapitálový trh,
- mezinárodní diverzifikace (investování do zahraničních titulů CP),
- systémy aplikují pojistně-matematický prvek, tedy střední délku života. Jejíž aplikace může být na jedné straně výhodou, ale také nevýhodou.

Obecné nevýhody soukromých penzijních systémů lze spatřovat:

- v případě spoření na stáří se jedná o příliš dlouhou dobu, resp. dlouhodobé snižování disponibilního příjmu a až čas tak může ukázat výhody (efekty) uvedeného spoření na důchod,
- finanční prostředky nemusí být garantovány státem,
- při zavádění uvedených systémů jsou nemalé zřizovací náklady a poté i vyšší administrativní či provozní náklady, což vede ke snižování zisku daných systémů a ovlivňuje se tak i samotná výše penzijní dávky (více se týká prvních účastníků než účastníků budoucích),
- odkládané finanční prostředky jsou poté kolektivně investovány. Snahou je, aby investice byla bezpečná. Čím je investice bezpečnější, tím výnos z takové investice je i menší. Tudíž v takovémto systému nemusí každoročně docházet k reálnému zvýšení těchto úspor,
- při investování se volí většinou strategie do bezrizikových cenných papírů jako jsou státní dluhopisy nebo euroobligace. Riziko je zde minimální, ovšem výnos rovněž minimální. Stát, příp. Evropská unie, vydává uvedené cenné papíry na krytí schodku svého rozpočtu (státního, evropského). O uvedené cenné papíry mají tyto systémy nemalý zájem. Toto finanční propojení soukromých penzijních systémů a státu vede ke skutečnosti, že uvedený systém je závislý na vydávání uvedených cenných papírů a to na úkor státního (veřejného) dluhu. Pokud by totiž nebyly uvedené cenné papíry vůbec vydávány (emitovány), systémy by musely investovat do jiných a tedy i rizikových cenných papírů. Což může mít pozitivní a i negativní vliv na celou ekonomiku soukromého penzijního systému. Velké riziko nemusí být poté kompenzováno vyšší výnosností,
- systém se může dostat do finančních problémů (platební insolventnosti), pokud účastníci budou po splnění podmínek požadovat odbytné (jednorázové vyrovnání) místo pravidelně vyplácené penzijní dávky,

Poznámka:

V případě jednorázového odbytného je riziko, že účastník takto získané (naspořené) finanční prostředky na stáří použije na spotřebu (např. nákup auta či jiného hmotného statku postupné spotřeby) a nikoliv na zvýšení či udržení své životní úrovně v penzi. V tomto případě by penzijní systém ztrácel svůj základní smysl.

- v případě existence či snahy o vytvoření konkurenčního prostředí, dochází k situaci, že nemalé finanční prostředky unikají mimo základní filosofii (smysl) daného systému. Tedy růst nákladů např. na reklamu (resp. marketingovou činnost), vyplácení odměn za získávání klientů, fondy mohou bojovat o klienty ve formě poskytování různých slev na zboží v obchodní síti apod. Dochází tak ke zvyšování administrativních (provozních) nákladů. To vše snižuje budoucí důchodové dávky účastníkům a na druhé straně zvyšuje riziko platební schopnosti daného systému v okamžiku, kdy systém začíná rok od roku vyplácet penzijní dávky a noví klienti do systému nevstupují,
- otázka, jak z tohoto systému zabezpečit nízkopříjmové skupiny obyvatelstva (v případě systému povinného),
- při stanovení pravidel pro tyto uvedené soukromé penzijní systémy je třeba věnovat zvýšenou pozornost zejména riziku výkyvů na kapitálových trzích (sporné dlouhodobé výnosnosti), riziku chybného vedení a též nákladům na přechod při systémové změně zabezpečení na stáří,
- výše dávky z penzijního připojištění je též závislá na výši pojistně technické úrokové míry, kterou mohou penzijní fondy upravovat a ovlivňovat tak výši vyplácené penze,
- uvedené soukromé systémy jsou většinou výhodné pro střední a vyšší příjmové skupiny.

7. Realizace důchodové reformy v podmínkách ČR

Vzhledem k existenci implicitního dluhu³⁰⁾, který v budoucnu bude přeměněn na dluh explicitní, je nutné důchodovou reformu realizovat ve dvou krocích:

- provedení parametrických úprav současného důchodového systému (tyto změny ovšem neřeší zásadní problém dlouhodobé finanční nerovnováhy systému – pouze ho zmírňují),
- provedení systémové změny (přechod na jiný systém).

Z parametrických úprav průběžného důchodového systému je nutné: posunout statutární věkovou hranici pro odchod do důchodu na 65 let a to postupně, v závislosti na prodlužující se střední délky dožití³¹⁾; omezení náhradních dob (zejména studium, nezaměstnanost); prodloužení doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z dnešních 25 let na např. 35 let; zavedení plateb pojistného za zbývající náhradní doby pojištění (období rodičovského příspěvku apod.).

Mezi další, teoreticky možné, parametrické změny lze uvést např.: zvýšení sazby důchodového pojištění (z 28 % postupně na cca 30,36 % - pro krytí výdajů kolem 9 % HDP, 40,48 % - pro krytí výdajů kolem 12 % HDP, 43,86 % - pro krytí výdajů kolem 13 % HDP); změna systému valorizace³²⁾ (*mohlo by vést k významným úsporám v čase, ovšem na úkor*

³⁰⁾ Jedná se o dluh, který vyplývá ze závazků vůči budoucím důchodcům, které nejsou finančně kryty a v dnešním systému nejsou nyní součástí jeho výdajů. V budoucnu se tyto závazky přemění v dluh explicitní a zvýšené výdaje budou již součástí výdajů důchodového systému.

³¹⁾ Věková hranice 65 let pro odchod do důchodu platila v bývalém Československu v roce 1926. V tomto období se důchodového věku dožil málokdo a pokud někdo dovršil důchodového věku, tak doba jeho pobírání byla velmi krátká. V roce 1948 byl zaveden důchodový věk 60 let, kdy u žen byl věk stanoven dle počtu vychovaných dětí od 53 do 57 let. Od roku 1996 se postupně zvyšuje věk pro odchod do řádného starobního důchodu. Současná právní úprava upravuje důchodový věk u mužů až 63 let, u žen dle počtu vychovaných dětí 59 – 62 let, u bezdětných 63 let. Na druhou stranu je třeba uvést, že před rokem 1993 neexistovalo žádné pojištění, ze kterého by se financovaly přiznané důchody, které byly financovány z daní.

Jedná se pouze o parametrickou změnu, která pouze přesouvá vyšší počet poživatelů starobního důchodu z jednoho období do období dalšího (respektive ze současnosti do budoucnosti).

³²⁾ V ČR se používá valorizace na úrovni 100 % indexu spotřebitelských cen + 1/3 růstu reálné mzdy. Mezi další možnosti patří: mzdová valorizace, která zahrnuje 100% nárůst indexu spotřebitelských cen + 100 % nárůstu reálných mezd. Tento typ valorizace zaručuje, že náhradový poměr se od okamžiku přiznání důchodu nemění. Švýcarská valorizace, která zahrnuje 50 % indexu spotřebitelských cen + 50 % nárůstu reálných mezd. Cenová valorizace pak zahrnuje pouze nárůst o 100 % indexu spotřebitelských cen. Reálná hodnota od okamžiku přiznání důchodu se nemění. Způsob valorizace tak ovlivňuje výdajovou stranu systému.

reálné hodnoty vyplácených důchodů); motivace osob v důchodovém věku v setrvání na trhu práce se změnou bonifikace (resp. její zpřísnění) + pobírání např. 30 - 50 % starobního důchodu; snížení důchodového pojištění (či celkového sociálního pojištění) u poživatelů starobního důchodu, kteří zůstávají na trhu práce (záleželo by na dopadu do trhu práce v oblasti řešení problematiky nezaměstnanosti).

7.1 Přibližné souhrnné výsledky modelových variant při zvolení příslušného důchodového systému

Všechny naznačené zásahy do systému (parametrického i systémového charakteru) mají mimo pozitivního vlivu na řešení existující finanční nerovnováhy systému rovněž (v mnoha případech negativní) dopady na důchodovou situaci obyvatelstva. V další části práce jsou proto propočítány tyto mikroekonomické dopady u vybraných systémových variant reformy. Pro propočet byl zvolen typický pojištěnec tranzitivní generace - muž (doba pojištění je 45 let, muž odchází do důchodu v roce 2006). Na základě výsledků lze retroaktivně ukázat jak by vypadala konkrétní výše starobního důchodu při hypotetickém spuštění důchodové reformy od roku 1991.

Srovnány jsou:

- a) stávající průběžně financovaný důchodový systém bez reformy,
- b) reforma typu „opt-out“ (dobrovolné vyvázání se ve výši 8 % pojistného),
- c) reforma založená na uplatnění rovného důchodu (8 % pojistného ponecháno občanovi, po odpočtu daně z příjmu je spořeno v penzijním fondu),
- d) dávkově definovaný systém (NDC).

Pro všechny varianty jsou uvedeny výpočty pro pobírání: minimální mzdy, dvojnásobku minimální mzdy, průměrné mzdy (=všeobecný vyměřovací základ) a dvojnásobku průměrné mzdy (resp. všeobecného vyměřovacího základu).

Ve variantách b), c), d) se jedná o hypotetický výpočet na zpětných datech od roku 1991 (=rok spuštění reformy). Jedná se o tranzitivní generaci, které se důchod skládá ze 2 systémů: z původního (průběžně financovaného) a nového (dle zvoleného systému).

Pro průběžné financování důchodového systému vstupuje do výpočtu řádného starobního důchodu v roce 2006 období 1986 – 2005. Celková vyloučená doba (doba pobírání nemocenských dávek) za období 1986 – 1990 činí 51 kalendářních dnů.

Tabulka č. 18: Výše řádného starobního důchodu z nereformovaného důchodového systému při odchodu do řádného starobního důchodu v roce 2006

Složka	Násobek minimální mzdy		Násobek průměrné mzdy	
	jednonásobek	dvojnásobek	jednonásobek	dvojnásobek
% výměra	6 385,- Kč	7 364,- Kč	8 286,- Kč	9 532,- Kč
Pevná výměra	1 470,- Kč	1 470,- Kč	1 470,- Kč	1 470,- Kč
Důchod celkem	7 855,- Kč	8 834,- Kč	9 756,- Kč	11 002,- Kč

Poznámka: Hrubá měsíční minimální mzda činila v roce 2005 Kč 7 185,-.

Všeobecný vyměřovací základ (=průměrná mzda) činil(a) v roce 2005 Kč 18 809 (zveřejněno v Nařízení vlády č. 462/2006 Sb.), v textu pracováno s odhadem na úrovni Kč 19 069,-.

Reforma typu „opt-out“: Doba účasti pouze ve státním pilíři 30 let, v posledních 15 letech se daný muž účastnil částečně státního pilíře a současně nového systému pro individuální kapitálové financování (penzijní připojištění).

Převod 8 % pojištění není zatížen daní z příjmu.

Tabulka č. 19: Přibližné výsledky hodnot pro systém „opt-out“

Složka	Měsíční výše důchodu (dávky) v Kč			
	1 * MM	2 * MM	1 * VVZ	2 * VVZ
PAYGO ^{*)}	6 519 – 6 808	7 463 – 7 656	8 016 – 8 455	9 535 – 9 646
Penzijní příp. ^{**)}	625 (8,69 %)	1 113 (7,74 %)	1 566 (8,21 %)	2 912 (7,63 %)
Celkem	7 144 – 7 433	8 576 – 8 769	9 582 – 10 021	12 447 – 12 558

MM – minimální mzda, VVZ – všeobecný vyměřovací základ (=průměrná mzda), ^{*)} dle nastavených parametrů – metodologie výpočtu, viz. příloha předkládané práce.

^{**)} doba spoření 15 let, průměrná roční nominální výnosnost 4 % p. a. (před zdaněním 15 %), dávka je po odpočtu daně z příjmu, v závorce uvedeno % z posledního hrubého předdůchodového příjmu (z r. 2005)

Příjmy důchodového systému měsíčně klesají díky vyvázání se ze státního systému. Výdaje nově přiznávaných důchodů ze státního pilíře klesají v rozmezí cca 15,3 % - 21,7 %. Tento pokles je ve větší míře kompenzován ze systému penzijního připojištění.

Reforma typu „rovný důchod“: Doba účasti pouze ve státním pilíři 30 let (poměrná část ze systému PAYGO), v posledních 15 letech se daný muž účastnil částečně státního (poměrná část rovného důchodu) pilíře a současně individuálně spořil v penzijním fondu 8 % pojištění.

Převod 8 % pojištění je zatížen daní z příjmu (na úrovni 15 %).

Rovný důchod ve výši 20 % a 25 % průměrné mzdy (=všeobecného vyměřovacího základu), pro r. 2005 odhad ve výši 19 069,- Kč.

Tabulka č. 20: Přibližné výsledky hodnot pro systém rovného důchodu

Složka	Měsíční výše důchodu (dávky) v Kč			
	1 * MM	2 * MM	1 * VVZ	2 * VVZ
PAYGO s 20 % ^{*)}	5 855 – 6 510	6 350 – 7 163	6 815 – 7 778	7 444 – 8 609
Penzijní příp. ^{**)}	537	980	1 363	2 508
Celkem pro 20 %	6 392 – 7 047	7 330 – 8 143	8 178 – 9 141	9 952 – 11 117
PAYGO s 25 % ^{*)}	6 327 – 6 828	6 822 – 7 481	7 287 – 8 095	7 917 – 8 927
Penzijní příp. ^{**)}	537	980	1 363	2 508
Celkem pro 25 %	6 864 – 7 365	7 802 – 8 461	8 650 – 9 458	10 425 – 11 435

MM – minimální mzda, VVZ – všeobecný vyměřovací základ (=průměrná mzda), ^{*)} dle nastavených parametrů – metodologie výpočtu viz. příloha předkládané práce.

^{**)} doba spoření 15 let, průměrná roční nominální výnosnost 4 % p. a. (před zdaněním 15 %), dávka je po odpočtu daně z příjmu

Příjmy důchodového systému rovněž měsíčně klesají. Výdaje nově priznávaných důchodů ze státního pilíře klesají v rozmezí cca 15,04 % - 38,96 %. Tento pokles je kompenzován ze systému penzijního připojištění.

Uvedená změna má vyšší negativní dopad na nízkopříjmové skupiny obyvatelstva. Naopak u vysocepríjmových skupin obyvatelstva by měla i pozitivní dopad.

Z pohledu sociálního dopadu na jednotlivce se jeví **jako výhodnější metoda „opt-out“.**

Reforma typu dávkově definovaného systému (NDC):

Složka důchodu se bude skládat z poměrné části PAYGO systému za dobu 30 let účasti a dále ze systému NDC z posledních 15 roků, tj. období 1991 – 2005, kdy fiktivní roční zhodnocení bude na úrovni 4 % p. a.. Zhodnocovány budou pouze evidované příspěvky k 31. 12. předchozího roku (*tedy v roce 1991 činí zhodnocení 0, v roce 1992 se na konci roku zhodnotí evidované pojištění vybrané k 31. 12. 1991. Takto se pokračuje v dalších letech.*), nikoliv zhodnocené příspěvky (=jednoduché úroční, kdy připsaný výnos nepodléhá dalšímu zhodnocení). Zhodnocuje se 20 % pojistného pro potřeby výplat starobního důchodu (z celkové sazby 28 %; 8 % je vyčleněno na ostatní, tedy nestarobní, důchody).

Do výpočtu vstupuje průměrný měsíční hrubý příjem pro jednotlivé varianty spolu s 20 % důchodového pojištění takto:

- a) 1 * MM (minimální mzda): 3 794,- Kč/měsíčně, evidované pojistné 9 108,- Kč/rok,
- b) 2 * MM (minimální mzda): 7 588,- Kč/měsíčně, evidované pojistné 18 216,- Kč/rok,
- c) 1 * VVZ (všeobecný vyměřovací základ = průměrná mzda): 11 440,- Kč/měsíčně, evidované pojistné 27 456,- Kč/rok,
- d) 2 * VVZ (všeobecný vyměřovací základ = průměrná mzda): 22 880,- Kč/měsíčně, evidované pojistné 54 912,- Kč/rok.

Předpokládaná doba čerpání je 15 let, tj. 180 výplat starobního důchodu.

Tabulka č. 21: **Přibližné výsledky hodnot pro systém pouze NDC**
(tj. bez poměrné části za dobu 30 let systému PAYGO)

Složka	1 * MM	2 * MM	1 * VVZ	2 * VVZ
PAYGO *)	6 519 – 6 808	7 463 – 7 656	8 016 – 8 455	9 535 – 9 646
Důchod z NDC	972 (583)	1 943 (1 166)	2 929 (1 757)	5 857 (3 514)
Celkem	7 491 – 7 780 (7 102 – 7 391)	9 406 – 9 599 (8 629 – 8 822)	10 945 – 11 384 (9 773 – 10 212)	15 392 – 15 503 (13 049 – 13 160)

*) dle nastavených parametrů (údaje z tabulky pro systém „opt-out“), výpočet viz. příloha předkládané práce. Konkrétní hodnoty záleží na nastavení parametrů systému ve vztahu k 30 rokům.

V závorce je uvedena hodnota měsíčního důchodu v případě, že by byl pobírán po dobu 25 let, tj. 300 výplat.

V případě nulového zhodnocení je výše důchodu závislá na výši pojistného v systému NDC, době jeho evidování (=tj. nepobírání důchodu) a zároveň i na délce jeho pobírání. Z tohoto pohledu není podstatný nominální a ani reálné zhodnocení příspěvků.

Na výši důchodu z NDC (ve srovnání s penzijním připojištěním) mělo pozitivní vliv jednak fiktivní zhodnocení ve výši 4 % p. a. a dále pak skutečnost, že se zhodnocovalo nikoliv 8 % (tak jako ve výše uvedených případech), ale 20 %.

Problémovou záležitostí je v systému NDC fiktivní zhodnocování postupně připisovaných příspěvků, se kterými se počítá ve výdajové části, ale žádné „navíc“ příjmy do systému systémově nevstupují (=podobné dnešnímu tzv. „indexování výdělků“ v současném důchodovém systému). Pokud není systém posílen z daňových příjmů.

V případě realizace jakékoliv reformy důchodového systému je důležitá souvislost s tzv. transformačním deficitem při zahájení systémové reformy. Pokud budu předpokládat, že v blízké budoucnosti budou příjmy z důchodového pojištění činit cca 300 mld. Kč/ročně (při sazbě 28 %), tak vyvázání se ve výši 8 % ročně to znamená pokles příjmů o 85,71 mld. Kč ročně (za předpokladu, že všichni účastníci současného systému by 8 % vyvázali. Jinak záleží na tom, jaká vysocepríjmová skupina se začne více ze systému vyvazovat), tedy pokles na 214,29 mld. Kč. Roční deficit při zachování stejné výše již přiznaných důchodů by se za těchto podmínek pohyboval na úrovni od 85,71 mld. Kč/ročně. Na druhé straně fiktivní zhodnocení ve výši 4 % p. a. (možné dofinancování z daňového systému, resp. nižšími výdaji v jiných kapitolách státního rozpočtu) se pohybuje na úrovni od 12 mld. Kč ročně, tedy o 73,71 mld. Kč ročně méně (tj. 85,71 – 12). V této souvislosti stojí jistě za úvahu jakou cestou se tedy dát a to tak, aby i transformační deficit byl menší. Je nutné zvažovat i náklad transformace, tedy úrok z takto vzniklého deficitu.

Poznámka k poklesu příjmů díky vyvázání: jedná se o pokles ve vztahu k příspěvkové sazbě důchodového pojištění z 28 % na 20 %.

Předpokládané roční příjmy důchodového systému 300 mld. Kč/ročně (100 %) při sazbě 28 %	
<i>Snižení sazby o</i>	<i>Snižení příjmů v systému na (mld. Kč)</i>
<i>1 %, tj. 10,71 mld. Kč = o 3,57 % na 96,43 %</i>	<i>300 – 10,71 = 289,29 1,0370 * 289,29 = 300</i>
<i>2 %, tj. 21,43 mld. Kč = o 7,14 % na 92,86 %</i>	<i>300 – 21,43 = 278,77 1,0769 * 278,77 = 300</i>
<i>3 %, tj. 32,14 mld. Kč = o 10,71 % na 89,29 %</i>	<i>300 – 32,14 = 267,86 1,1200 * 267,86 = 300</i>
<i>4 %, tj. 42,86 mld. Kč = o 14,29 % na 85,71 %</i>	<i>300 – 42,86 = 257,14 1,1667 * 257,14 = 300</i>
<i>5 %, tj. 53,57 mld. Kč = o 17,86 % na 82,14 %</i>	<i>300 – 53,57 = 246,43 1,2174 * 246,43 = 300</i>
<i>6 %, tj. 64,29 mld. Kč = o 21,43 % na 78,57 %</i>	<i>300 – 64,29 = 235,71 1,2728 * 235,71 = 300</i>
<i>7 %, tj. 75,00 mld. Kč = o 25,00 % na 75,00 %</i>	<i>300 – 75,00 = 225,00 1,3333 * 225,00 = 300</i>
<i>8 %, tj. 85,71 mld. Kč = o 28,57 % na 71,43 %</i>	<i>300 – 85,71 = 214,29 1,4000 * 214,29 = 300</i>

Uvedené hodnoty ukazují, že v případě vyvázání 8 % z průběžně financovaného důchodového systému by výdaje na důchody z tohoto systému měly klesnout o cca 28,57 %. S přihlédnutím k nepříznivé demografické situaci by pokles výdajů musel být ještě vyšší.

8. Závěr

Česká republika bude muset dříve nebo později přejít na jiný způsob financování důchodového systému, který by měl sledovat tři základní cíle:

1. dlouhodobá finanční rovnováha a stabilita systému,
2. systém by měl mít důvěru jeho účastníků,
3. zajištění dostatečné životní úrovně.

V kontextu hledání tohoto uspokojivého řešení se bude narážet na vzájemně polarizované zájmy a to sociální a finanční. Konzistence těchto cílů bude ovlivněna uspořádáním samotného systému. Při změně systému bude důležité rovněž respektovat závazky, kterými je ČR v důchodové oblasti vázána (jedná se o naplňování mezinárodních úmluv Mezinárodní organizace práce a legislativy Evropské unie).

Transformace důchodového systému si vyžádá kroky, které nebudou veřejností příznivě přijímány (např. posunutí statutární věkové hranice pro odchod do důchodu; nutnost více se finančně zapojit do penzijního připojištění). Jednotlivé kroky musí být koncipovány tak, aby pojištěnci nacházející se ve vyšším produktivním věku nebyli transformací důchodového systému zásadně negativně ovlivněni a poškozeni a aby mladší generace byla novým systémem motivována do nového důchodového systému přispívat.

Zároveň bude nutné zajistit, aby nový důchodový systém byl finančně udržitelný a zajišťoval dostatečnou životní úroveň všem jeho účastníkům. Problémovým místem pro zahájení reformy dnešního důchodového systému bude potřeba uhrazení transformačního deficitu.

Vytvořit systém, který bude vykazovat minimálně výše uvedené prvky, bude nepochybně obtížné. Změna systému je výzvou k nalezení rovnováhy a nové cesty k zajištění ve stáří. Lze se inspirovat mnoha myšlenkami a úvahami jak z domácího prostředí, tak i ze zahraničí, které mohou přispět a pomoci v úvahách o budoucnosti. V konečném důsledku si ČR bude muset zvolit vlastní cestu, odpovídající jejím ekonomickým možnostem.

V předložené práci je analyzován současný důchodový systém. Jeho podstata spočívá v průběžném financování, kdy penze se vyplácejí přímo z odvodů pojistného ekonomicky aktivní (pracující) generace. Dnešní systém je součástí státních finančních aktiv (součástí státního rozpočtu) a je závislý na ekonomickém vývoji (vývoji HDP, vývoji mezd a platů), zaměstnanosti (ekonomické aktivitě) a demografii. Jeho nevýhodou je silná závislost na demografickém vývoji. Částky, které platí lidé v produktivním věku, přestávají postupně

stačit k pokrytí požadavků na výplatu důchodových dávek (zejména starobního důchodu jako základní dávky). Systém pak musí procházet parametrickými úpravami nebo být dofinancován z daňového systému. Obojí je z dlouhodobého hlediska a finanční stability systému nekoncepční a nedostačující.

Vlastním přínosem je propočtení mikroekonomických dopadů tří alternativ systémových změn důchodového systému:

- přechod na systém „opt-out“ a
- přechod ze současného dávkově definovaného systému na systém rovného důchodu (na úrovni 20 % a 25 % průměrné mzdy v národním hospodářství), kdy do tohoto přechodu u těchto variant vstupuje penzijní připojištění,
- přechod na systém NDC bez prvku penzijního připojištění.

Při srovnání důsledků realizace těchto alternativ jsem provedl hypotetický výpočet, založený na zpětných datech od roku 1991 (rok spuštění důchodové reformy). V uvedených výpočtech se důchodová dávka skládá ze složky, která plyne z původního a zároveň i z nového důchodového systému.

Výsledky propočtů jsou porovnány s variantou bez systémové změny dnešního důchodového systému. Uvedenými výpočty lze tak na zpětných datech dokumentovat finanční dopady na výši důchodové dávky u tzv. tranzitivní generace.

Výsledky:

- V podmínkách parametrů na straně vstupu a výstupu se jeví přijatelný systém přechodu na „opt-out“.
- Při prioritizaci řešení tzv. transformačního deficitu se jeví výhodný systém NDC.

Abstract

Pension insurance plays an important role in the social system. Citizens contribute to the pension system during their working life in the form of a pension insurance, and due to various circumstances they sooner or later start to draw pension benefits from the pension system.

Two fundamental aspects, which are however not always consistent, are crucial both from the point of view of the citizen and from the viewpoint of the state:

1. ensuring the pension benefit in such amount which secures decent life in retirement, which the citizen definitely deserves with regard to the contributions paid in the course of his or her working life (social aim),
2. securing financial stability of the pension system as a whole (financial or economic aim).

The need to harmonize these two fundamental aims causes the necessity of implementation of a pension reform in the Czech Republic. The basic reason is the developments of the demographic situation. On the one hand, the number of residents over 65 years of age will increase, on the other hand the number of economically active population will gradually decrease. The proportion of persons older than 65 years of age will from 2002 to 2050 increase from almost 14 % to 30 %. We expect the average age of the entire population, which was 39.2 years of age in 2002, to rise to 41.1 years of age (2010) and 47.7 years of age (in 2065).

This tendency endangers functioning of the pension system, especially given the fact that the system is based on continuous financing. The incomes of the present pension system are almost at a constant level, approx. 8.4 % of GDP. Unless the present system is principally reformed, the expenditures of the system in relation to GDP will gradually increase (in 2030: 9.2 %, in 2040: 11.1 %, in 2050: 12.5 %, in 2060: 12.9 %, in 2070: 12.6 % and in 2080: 12.8 %). The difference between the increasing expenditures and constant incomes results in the growing deficit of the pension system.

The developments described above have also serious microeconomic consequences. In case of late implementation of the reform, it will be predominantly the strong population years from the 70s which will be suffer most as a result of this situation because they will be “punished twice”. They will be obliged to pay high pension insurance during their working life and yet

their pension benefits will have to be curtailed due to the unsustainability of the pension system.

The presented project is divided into eight basic parts. The foreword is followed by part two which focuses on the laws and regulations governing the present pension system in the Czech Republic. Part three analyses the pension supplementary insurance in the conditions of the Czech Republic. Part four is devoted to the analysis of cash flows in the incomes and the expenses part of the present pension system together with an analysis of the basic parameters, with emphasis on the increasing financial imbalance. Part five focuses on the pension systems in the Member States of the European Union. Part six describes the theoretical division of pension reforms and the pension systems typology. Part seven presents the possible implementation of the pension reform in the conditions of the Czech Republic. This part follows the theoretical findings. Conclusions are summarized in part eight. All literature perused and other sources of information are cited in part nine. Attachments with my own necessary calculations, analyses and numerical data are part of the text. Laws and regulations as well as numerical data from the Department of Labour and Social Affairs of the Czech Republic, Department of Finance of the Czech Republic and Internet were the main source of information.

Resume

Transformation of the pension system will lead to certain steps that will not be welcomed by the general public (for instance raising the statutory age limit of retirement; the necessity to contribute more to the pension supplementary insurance). The individual steps must be construed in such manner that the insured persons in the later stage of their productive life are not substantially negatively influenced and harmed by the transformation of the pension system, and at the same time that the new system motivates the younger generation to contribute more to the new pension system.

At the same time, it will be necessary to ensure that the new pension system is financially sustainable and also that it secures a sufficient standard of living for all its participants. The need to settle the transformation deficit (searching for resources to cover the deficit) will be a problem obstructing the initiation of the reform of the present pension system – whether it should be settled from the incomes from privatization of state property, by issuing government bonds or by reducing the expenditures in the individual chapters of the state budget. In the future, it would be possible to partially settle the said deficit with tax on the

revenues of the pension supplementary insurance which will be collected upon payment of the benefits, unless this tax is cancelled³³⁾.

It will undoubtedly be difficult to create a system featuring at least the above specified characteristics. Change of the system is a challenge of finding a balance and a new solution to sufficient funding in old age. We may find inspiration in many ideas and opinions both from our domestic environment and from abroad, which may contribute and assist in our considerations of the future. In the last resort, the Czech Republic will have to choose its solution corresponding to its economic possibilities with the aim of securing a decent life to its retired citizens. Both the various financial analyses in this field and a wide and a matter-of-fact public discussion should contribute thereto.

The presented project attempts to analyse the present pension system. It is based on continuous financing, i.e. payment of the pension benefits directly from the insurance premiums collected from the economically active (working) generation. The present system is part of the state financial assets (part of the state budget) and it is dependent on the economic developments (GDP development, wages and salaries trends), employment (economic activity) and demography. Its strong dependency on the demographic trends is the disadvantage of the system. Amounts paid by the people in productive age are becoming insufficient to cover the requirements for payment of pension benefits (especially of the retirement pension as the basic benefit). Subsequently, the system must undergo parametric adjustments or be supported from the taxation system. Both alternatives are unsystematic and insufficient from the long-term perspective and with regard to the financial stability of the system.

Three alternatives of the system changes of the pension system are analysed in the presented project:

- transition from the present system defined by benefits to the system of equal pension (at the level of 20 % and 25 % of the average wages in national economy) and
- to the “opt-out” system when the pension supplementary insurance enters in the transition concerning these alternatives,
- transition to the NDC system without the pension supplementary insurance feature.

³³⁾ tax in the amount of 15 % basically reduces the contribution paid by the state to the participant in the pension supplementary insurance which amounts to max. 150.00 CZK/per month.

During comparison of the consequences of implementation of these alternatives, I have executed a hypothetical calculation based on data back to 1991 (the year of launching the pension reform). In the said calculations, the pension benefit consists of a component which comes from both the former and the new pension system.

The system of transition to the “opt-out” appears to be acceptable in the conditions of parameters at both the input and the output side. The NDC system also appears advantageous if we prioritize the solution of the so-called transformation deficit. The results of the said individual analyses are comparable with the alternative without the system change of the present pension system. The said calculations therefore enable a better comparison of the financial impacts on the amount of the pension benefit, demonstrated on the back data, especially in case of the so-called transitive generation³⁴⁾.

Sooner or later the Czech Republic will have to change over to a different manner of financing of the pension system which should focus on three fundamental aims:

3. financial balance and stability of the system should be long-term,
4. the system should have the confidence of its participants,
5. securing a sufficient standard of living.

There will be conflicts of the mutually polarizing interests, social and financial, in the context of looking for this satisfactory solution. Greater or smaller consistency of these aims will be influenced by the very organization of the particular system. Upon change of the system, it will also be important to respect the obligations binding on the Czech Republic in the pension field (implementation of the international treaties of the International Labour Organization and European Union legislation).

³⁴⁾ particular financial values depend predominantly on setting of the individual parameters of the calculation, which are specified in the attachment to this project.

9. Použitá literatura a zdroje

Vedle vlastních propočtů byly použity tyto zdroje:

1. Asociace penzijních fondů ČR (www.apfcr.cz)
2. Augusto Iglesias-Palau, prepared for The World Bank: Strengthening the private voluntary pension scheme in the Czech Republic, December, 2003,
3. Burcin, B., Kučera, T., spolupráce Drbohlav, D.: Perspektivy populačního vývoje ČR na období 2003 – 2065, Univerzita Karlova v Praze, 2003
4. Burcin, B., Kučera, T.: Projekce vývoje obyvatelstva ČR na období 2066 – 2150, Praha, prosinec 2004
5. Brdek, M. a kol.: Trendy v Evropské sociální politice, ASPI, Praha 2002
6. Cipra, T.: Pojistná matematika, Ekopress, Praha 1999
7. Černá, J., Vacík, A.: Právo sociálního zabezpečení v rámci EU, Nakladatelství Aleš Čeněk, 2005
8. Česká správa sociálního zabezpečení (www.cssz.cz)
9. ČSSZ: 80 let sociálního pojištění, vč. CD, 2004
10. Český statistický úřad (www.czso.cz)
11. Fiala, T.: Demografické výpočty v tabulkovém procesoru, VŠE Praha, Fakulta informatiky a statistiky, 2002
12. Hájek, Z.: Analýza důchodových reforem v Evropě, sociální rozměr reforem, cíle EU, NDC systém (Pro tým expertů – k diskusi o důchodové reformě v ČR), Výkonný tým pro důchodovou reformu, Praha 24. 10. 2004
13. Hejkal, T., Pelikánová, H., Šváchová, M., Trnková, L.: Nemocenské, důchodové a zdravotní pojištění, Komentář a příklady, II. aktualizované vydání k 1. 1. 2002, Polygon, Praha 2002
14. Hiršl, M.: Změny v životních podmínkách důchodců v ČR po r. 1989, září 2004
15. Kahoun, V.: Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, Jihočeská univerzita České Budějovice, Zdravotně sociální fakulta, České Budějovice, 1999
16. Koschin, F.: Vybrané demografické modely, VŠE Praha, Fakulta informatiky a statistiky, 2002
17. Koschin, F.: Aktuárská demografie, VŠE Praha, Fakulta informatiky a statistiky, 2002
18. Koschin, F.: Demografie poprvé, F. Koschin, VŠE Praha, Fakulta informatiky a statistiky, 2002
19. Krebs, V. a kol.: Sociální politika, ASPI, Praha 2002

20. MPSV ČR: Příloha č. 5 „Rezervní fondy veřejných systémů v členských státech EU“ - k materiálu „Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému“, Materiál byl dne 22. 12. 2003 předložen vládě, která jej projednala dne 7. 1. 2004
21. MPSV ČR – Mgr. Štěpánek, M.: Příloha č. 6: Mezinárodní srovnání důchodových systémů a jejich reforem ve vybraných státech, duben 2001, příloha materiálu „Koncepce dalšího pokračování důchodové reformy“
22. MPSV ČR: Důchody, souhrnné informace Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Praha, rok 1996
23. MPSV ČR: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR ve vývojových řadách a grafech, Praha, 1999
24. MPSV ČR: Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v ČR ve vývojových řadách a grafech, Praha, 2000
25. MPSV ČR: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 1998, Praha, 1999
26. MPSV ČR: Pojistně matematická zpráva MPSV ČR za rok 2002, 2004, 2006, Praha
27. MPSV ČR: Návrh hlavních principů pokračování reformy důchodového systému (materiál by dne 22. 12. 2003 předložen vládě, která ho projednala dne 7. 1. 2004)
28. MPSV ČR: Koncepce činnosti Ministerstva práce a sociálních věcí na období 2004 – 2006
29. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (www.mpsv.cz)
30. Ministerstvo financí ČR: Makroekonomické predikce (www.mfcr.cz)
31. Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky: Důchodová reforma na Slovensku je podrobně uvedena v těchto materiálech, zdroj:
www.employment.gov.sk, europa.eu.int, (červenec 2004)
www.dochodok.gov.sk
www.zbierka.sk
www.employment.gov.sk

Aktuálně o minimálním a maximálním vyměřovacím základu pro placení pojištění, právní stav od 1. 1. 2004: www.socpoist.sk – Sociální pojištění\pojistné\přehled placení pojistného

Časopis Národní pojištění č. 4/2005, „Důchodová reforma na Slovensku“, Katarína Belická, Ministerstvo práce a sociálních věcí a rodiny SR

Usnesenie Vlády Slovenskej republiky č. 257 z 2. apríla 2003 k návrhu Koncepce reformy dôchodkového zabezpečenia v SR; Zmeny v dôchodkovom systéme – v čom spočíva dôchodková reforma? Návrh “Koncepce reformy dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike; Doložka finančních, ekonomických, environmentálních vplyvov a vplyvov na zamestnanosť; Zbierka zákonov č. 461/2003, zákon z 30. októbra 2003 o sociálnom poistení; Zbierka zákonov č. 43/2004, zákon z 20. januára 2004 o starobnom dôchodkovom sporení a o zmene a doplnení niektorých zákonov; Ako sa zabezpečiť na dôchodok?

32. Nařízení vlády č. 227/1995 Sb., kterým se stanoví pro účely důchodového pojištění výše všeobecných vyměřovacích základů za období před rokem 1995 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1994
33. Nařízení vlády č. 255/1996 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1995 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1995 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
34. Nařízení vlády č. 254/1997 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1996 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
35. Nařízení vlády č. 234/1998 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1997 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
36. Nařízení vlády č. 228/1999 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1998 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
37. Nařízení vlády č. 375/2000 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 1999 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
38. Nařízení vlády č. 346/2001 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2000 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
39. Nařízení vlády č. 439/2002 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2001 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2001 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
40. Nařízení vlády č. 338/2003 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2002 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2002 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
41. Nařízení vlády č. 521/2004 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2003 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2003 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
42. Nařízení vlády č. 414/2005 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2004 a upravují částku pro stanovení výpočtového základu
43. Nařízení vlády č. 462/2005 Sb., kterým se pro účely důchodového pojištění stanoví výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2005 a výše přepočítacího koeficientu

- pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2005 a upravují částky pro stanovení výpočtového základu
44. Nařízení vlády č. 567/2005 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí
 45. Návrh zákona o státním rozpočtu na rok 2007
 46. OECD: Private pension systems, administrative costs and reforms, Private pension series No.4, 2001
 47. OECD: Regulating Private pension schemes – trends and challenges, Private pension series No.4, 2002
 48. Peková, J., Pilný, J.: Veřejná správa a finance veřejného sektoru, ASPI, Praha 2002
 49. Průcha, V. a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992, 1. díl: období 1918 – 1945, Nakladatelství Doplněk, Brno 2004
 50. Průša, L.: Ekonomie sociálních služeb, ASPI, 2003
 51. Příb, J., Voříšek, V.: Důchodové předpisy s komentářem, Anag, Praha 2004
 52. Příb, J.: Důchodové pojištění a související problematika, 2004
 53. Rada Evropské unie: Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech, Brusel 3. března 2003, REV 2 6527/2/03
 54. Seger, J., Hindls, R.: Statistika v hospodářství, ETC Publishing, 1998
 55. Schválený státní rozpočet na rok 2006
 56. Sněmovní tisk č. 396/2003
 57. Smékalová, D.: Finanční a pojistná matematika, Montanex, a. s., Praha, 1999
 58. Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění (www.mfcr.cz): Výroční zpráva za rok 2004
 59. Voříšek, V.: Starobní důchod 2004, Linde Praha, a. s., 2004
 60. Výkonný tým Vladimíra Bezděka: Závěrečná zpráva, Praha, 2005
 61. Zákon číslo 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění
 62. Zákon číslo 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, v platném znění
 63. Zákon číslo 586/1992 Sb., o daních z příjmu, v platném znění
 64. Zákon číslo 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění
 65. Zákon číslo 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, v platném znění
 66. Zákon číslo 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

10. Přílohy

Příloha č. 1:

Vyměřovací základy vstupující do systému výpočtu

Od roku 1991 – jednonásobek (dvojnásobek)			Od r. 1991 pokračené vyměřovací základy (z 20 % na 12 %, resp. na 60 %)	
Rok	Varianta minimální mzdy	Varianta VVZ	Varianta minimální mzdy	Varianta VVZ
1986	39 768	39 768	39 768	39 768
1987	41 209	41 209	41 209	41 209
1988*	40 311	40 311	40 311	40 311
1989	46 081	46 081	46 081	46 081
1990	47 766	47 766	47 766	47 766
1991	24 000 (48 000)	45 504 (91 008)	14 400 (28 800)	27 302 (54 605)
1992*	26 400 (52 800)	55 728 (111 456)	15 840 (31 680)	33 437 (66 874)
1993	26 400 (52 800)	69 804 (139 608)	15 840 (31 680)	41 882 (83 765)
1994	26 400 (52 800)	82 752 (165 504)	15 840 (31 680)	49 651 (99 302)
1995	26 400 (52 800)	98 064 (196 128)	15 840 (31 680)	58 838 (117 677)
1996*	30 000 (60 000)	116 112 (232 224)	18 000 (36 000)	69 667 (139 334)
1997	30 000 (60 000)	128 352 (256 704)	18 000 (36 000)	77 011 (154 022)
1998	31 800 (63 600)	140 316 (280 632)	19 080 (38 160)	84 190 (168 379)
1999	41 100 (82 200)	151 860 (303 720)	24 660 (49 320)	91 116 (182 232)
2000*	51 000 (102 000)	161 880 (323 760)	30 600 (61 200)	97 128 (194 256)
2001	60 000 (120 000)	175 680 (351 360)	36 000 (72 000)	105 408 (210 816)
2002	68 400 (136 800)	188 532 (377 064)	41 040 (82 080)	113 119 (226 238)
2003	74 400 (148 800)	201 228 (402 456)	44 640 (89 280)	120 737 (241 474)
2004*	80 400 (160 800)	214 584 (429 168)	48 240 (96 480)	128 750 (257 501)
2005	86 220 (172 440)	228 828 ¹⁾ (457 656)	49 332 (103 464)	137 297 (274 594)
Součet	682 920 (1365840)	2059224 (4118448)		

VVZ – všeobecný vyměřovací základ dle příslušného nařízení vlády (=průměrná mzda)

* - přestupný rok

¹⁾ odhadnuto. Měsíční VVZ = 1,0664 (index 2004/2003)* 17 882 = 19 069,- Kč,
ročně 228 828 Kč.

V závorce je od roku 1991 uveden údaj pro dvojnásobek minimální mzdy a všeobecného vyměřovacího základu.

Součet = pouze za roky 1991 až 2005

Redukční hranice pro rok 2006 (r. 2007): 9 100,- Kč (9 600,- Kč) a 21 800,- Kč (23 300,- Kč).

Zápočty 100 %, 30 %, 10 %.

Příloha č. 2:**Pro potřeby výpočtu důchodové dávky v systému „opt-out“ (metodologie výpočtu)**

postup A) výpočet důchodu dle vztahu:

$$\frac{1}{X + Y} * [X + (0,6 * Y)] * Y_{DB}$$

X ... počet let, kdy účastník platil plnou sazbu do státního pilíře, tj. 30 let,
 Y ... počet let, kdy účastník platil do státního systému sníženou sazbu, tj. 15 let,
 Y_{DB} ... standardně vypočtený důchod, hodnoty viz. tabulka č. 15,
 0,6 ... $1 - (8/20)^{35}$.

$$\frac{1}{30 + 15} * [30 + (0,6 * 15)] * Y_{DB} = 0,86666 * Y_{DB}$$

postup B) důchod se vypočte standardním způsobem s tím, že vyměřovací základy, vstupující do systému výpočtu, se přímo úměrně pokrátí na úroveň 12 % z úrovně 20 %. Stejným způsobem se pokrátí i pevná výměra důchodu. Pokrácené vyměřovací základy jsou od roku 1991 uvedeny v první příloze (viz. výše).

Pro potřeby výpočtu důchodové dávky v systému „rovný důchod“ (metodologie výpočtu)

postup A) výpočet důchodu dle vztahu:

$$Y = [(X * RD) + \{(1 - X) * Y_{DB}\}] + Y_{PP},$$

kde: Y vypočítaná hodnota důchodu dle přechodu na systém RD
 RD ... rovný důchod vypočítaný jako 25 % (20 %) z VVZ₂₀₀₅ (tj.

^{19 069})

X 1 rok v systému rovného důchodu = 3,3 % výše RD³⁶⁾

Y_{DB} ... standardně vypočítaný důchod, hodnoty z tab. č. 15

Y_{PP} dávka z penzijního připojištění

V tomto systému výpočtu je posílen systém rovného důchodu:

- pro rovný důchod: $3,3 * 15$ let v systému RD = 49,5 %
- pro PAYGO systém (30 let plné účasti): $100 - 49,5 = 50,5$ %

³⁵⁾ sazba důchodového pojištění 20 % (vyčleněno jen pro starobní důchody) je rozdělena na 8 % pro vyvázané jedince (40 % z 20 %) a 12 % pro plný důchod dle stávajícího systému (60 % z 20 %). Z celkové sazby důchodového pojištění 28 % je 20 % použito na starobní důchody a 8 % pro ostatní důchodové dávky.

³⁶⁾ hodnota 3,3 % vychází ze vztahu uvedeného v „Závěrečné zprávě“, Výkonný tým Vladimíra Bezděka

postup B) výpočet důchodu dle vztahu:

$$Y = [(X * RD) + \{(1 - X) * Y_{DB}\}] + Y_{PP},$$

kde: Y vypočítaná hodnota důchodu dle přechodu na systém RD

RD ... rovný důchod vypočítaný jako 25 % (20 %) z VVZ₂₀₀₅ (tj. ^{19 069})

X při 45 letech pojištění připadá 15 let na systém rovného důchodu (tj. 33,3 % = 15/45) a 30 let pro PAYGO systém (tj. 66,7 % = 30/45)

Y_{DB} ... standardně vypočítaný důchod, hodnoty z tab. č. 15

Y_{PP} dávka z penzijního připojištění

V tomto systému výpočtu je procentuální rozdělení váhy mezi systém RD a PAYGO rovnoměrné. Resp. nezvyšuje se vliv žádného systému.

Výpočty pro systém NDC

(1991 – 2005)

Rok	1*MM		2*MM		1*VVZ		2*VVZ	
	Průměrné roční pojistné 9 108,- Kč +9 108,-	4,0 % p. a.	Průměrné roční pojistné 18 216,- Kč +18 216,-	4,0 % p. a.	Průměrné roční pojistné 27 456,- Kč +27 456,-	4,0 % p. a.	Průměrné roční pojistné 54 912,- Kč +54 912	4,0 % p. a.
1991	9 108,00	0,00	18 216,00	0,00	27 456,00	0,00	54 912,00	0,00
1992	18 216,00	364,32	36 432,00	728,64	54 912,00	1 098,24	109 824,00	2 196,48
1993	27 324,00	728,64	54 648,00	1 457,28	82 368,00	2 196,48	164 736,00	4 392,96
1994	36 432,00	1 092,96	72 864,00	2 185,92	109 824,00	3 294,72	219 648,00	6 589,44
1995	45 540,00	1 457,28	91 080,00	2 914,56	137 280,00	4 392,96	274 560,00	8 785,92
1996	54 648,00	1 821,60	109 296,00	3 643,20	164 736,00	5 491,20	329 472,00	10 982,40
1997	63 756,00	2 185,92	127 512,00	4 371,84	192 192,00	6 589,44	384 384,00	13 178,88
1998	72 864,00	2 550,24	145 728,00	5 100,48	219 648,00	7 687,68	439 296,00	15 375,36
1999	81 972,00	2 914,56	163 944,00	5 829,12	247 104,00	8 785,92	494 208,00	17 571,84
2000	91 080,00	3 278,88	182 160,00	6 557,76	274 560,00	9 884,16	549 120,00	19 768,32
2001	100 188,00	3 643,20	200 376,00	7 286,40	302 016,00	10 982,40	604 032,00	21 964,80
2002	109 296,00	4 007,52	218 592,00	8 015,04	329 472,00	12 080,64	658 944,00	24 161,28
2003	118 404,00	4 371,84	236 808,00	8 743,68	356 928,00	13 178,88	713 856,00	26 357,76
2004	127 512,00	4 736,16	255 024,00	9 472,32	384 384,00	14 277,12	768 768,00	28 554,24
2005	136 620,00	5 100,48	273 240,00	10 200,96	411 840,00	15 375,36	823 680,00	30 750,72
Celkem	136 620,00	38 253,60	273 240,00	76 507,20	411 840,00	115 315,20	823 680,00	230 630,40
	174 873,60		349 747,20		527 155,20		1 054 310,40	
Důchod	971,52 Kč		1 943,04 Kč		2 928,64 Kč		5 857,28 Kč	

Výše důchodu v případě nulového zhodnocení

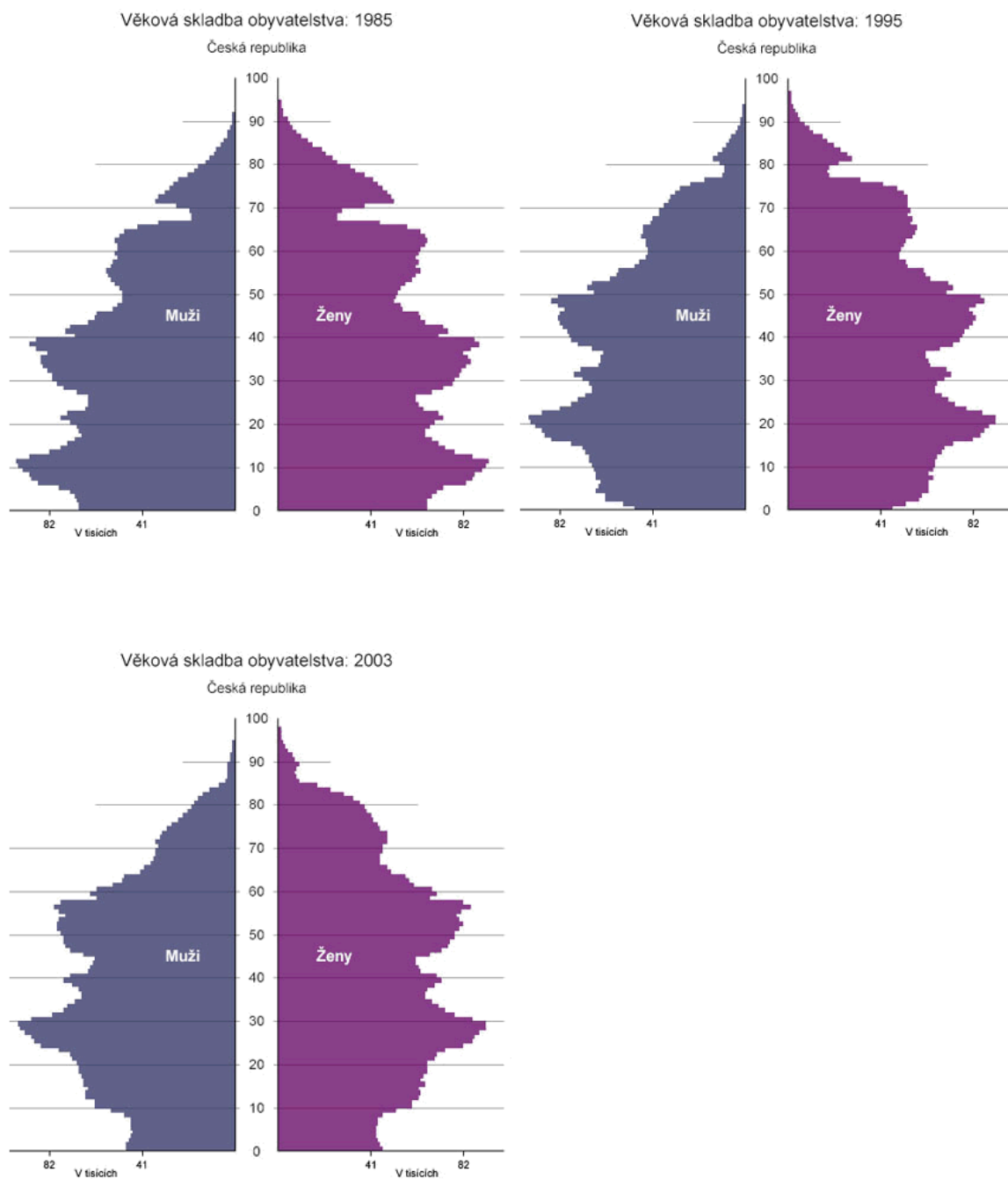
Důchod	759,00 Kč	1 518,00 Kč	2 288,00 Kč	4 576,00 Kč
---------------	------------------	--------------------	--------------------	--------------------

MM – minimální mzda, VVZ – všeobecný vyměřovací základ (=průměrná mzda)

Příloha č. 3:

Věková skladba obyvatelstva





Zdroj: www.czso.cz

Příloha č. 4:

Prognóza budoucího vývoje

- a) **střední** – představuje v době sestavení prognózy nejpravděpodobnější směr vývoje,
 b) **nízká, resp. vysoká varianta** – pomyslně ohraničující pole, mimo které by budoucí změny prakticky neměly sledovanou populaci vyvést.

Vysoká varianta – Vývoj průměrného věku, věkové složení obyvatelstva, poměr, 100+

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Průměr	39,27	40,01	41,18	43,27	45,22	46,30	46,67	46,93

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Absolutně								
A	1 589 766	1 523 460	1 488 113	1 601 217	1 537 834	1 534 911	1 626 668	1 667 330
B	6 529 348	6 581 424	6 562 078	6 212 818	6 118 495	5 727 959	5 535 812	5 651 447
C	2 084 155	2 173 924	2 354 735	2 851 206	3 194 840	3 691 118	3 895 971	3 888 849
Celkem	10 203 269	10 278 808	10 404 926	10 665 241	10 851 169	10 953 988	11 058 451	11 207 626
Relativně (v %)								
A	15,6	14,8	14,3	15,0	14,2	14,0	14,7	14,9
B	64,0	64,0	63,1	58,3	56,4	52,3	50,1	50,4
C	20,4	21,1	22,6	26,7	29,4	33,7	35,2	34,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Rok	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Poměr	4,60	4,50	3,98	2,75	2,36	2,00	1,71	1,68
100+	238	213	379	1 012	3 672	7 035	17 446	28 924

Poměr: počet osob ve věku 20 – 64 / počet osob ve věku 65+

Střední varianta –Vývoj průměrného věku, věkové složení obyvatelstva, poměr, 100+

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Průměr	39,27	39,99	41,13	43,21	45,24	46,49	47,13	47,74

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Absolutně								
A	1 589 766	1 517 088	1 473 660	1 546 687	1 433 448	1 373 459	1 402 413	1 334 250
B	6 529 348	6 558 965	6 509 642	6 096 372	5 905 419	5 396 314	5 058 628	4 912 633
C	2 084 155	2 163 226	2 321 697	2 761 283	3 037 408	3 461 509	3 604 313	3 468 761
Celkem	10 203 269	10 239 279	10 305 000	10 404 342	10 376 275	10 231 283	10 065 355	9 715 645
Relativně (v %)								
A	15,6	14,8	14,3	14,9	13,8	13,4	13,9	13,7
B	64,0	64,1	63,2	58,6	56,9	52,7	50,3	50,6
C	20,4	21,1	22,5	26,5	29,3	33,8	35,8	35,7
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A: předproduktivní věk = je vymezen intervalem 0-14 dokončených let

B: produktivní věk = je zdola ohraničen věkem 15 let a shora věkem vzniku nároku na plný starobní důchod

C: poproduktivní věk = je zdola omezen hranicí důchodového věku a shora věkem, jehož se v dané populaci již nikdo nedožívá

Rok	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Poměr	4,6	4,51	4,02	2,8	2,42	2,04	1,71	1,66
100+	238	198	317	731	2 447	4 607	11 561	18 851

Poměr: počet osob ve věku 20 – 64 / počet osob ve věku 65+

Nízká varianta – Vývoj průměrné věku, věkové složení obyvatelstva, poměr, 100+

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Průměr	39,27	40,05	41,36	43,82	46,10	47,59	48,50	49,06

Věk	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Absolutně								
A	1 589 766	1 494 290	1 384 912	1 323 867	1 185 932	1 078 306	1 033 790	926 893
B	6 529 348	6 526 038	6 424 208	5 878 595	5 448 855	4 714 954	4 178 300	3 716 698
C	2 084 155	2 152 694	2 287 936	2 661 517	2 844 233	3 154 400	3 175 186	2 838 582
Celkem	10 203 269	10 173 022	10 097 055	9 863 978	9 479 019	8 947 661	8 387 276	7 482 173
Relativně (v %)								
A	15,6	14,7	13,7	13,4	12,5	12,1	12,3	12,4
B	64,0	64,2	63,6	59,6	57,5	52,7	49,8	49,7
C	20,4	21,2	22,7	27,0	30,0	35,3	37,9	37,9
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

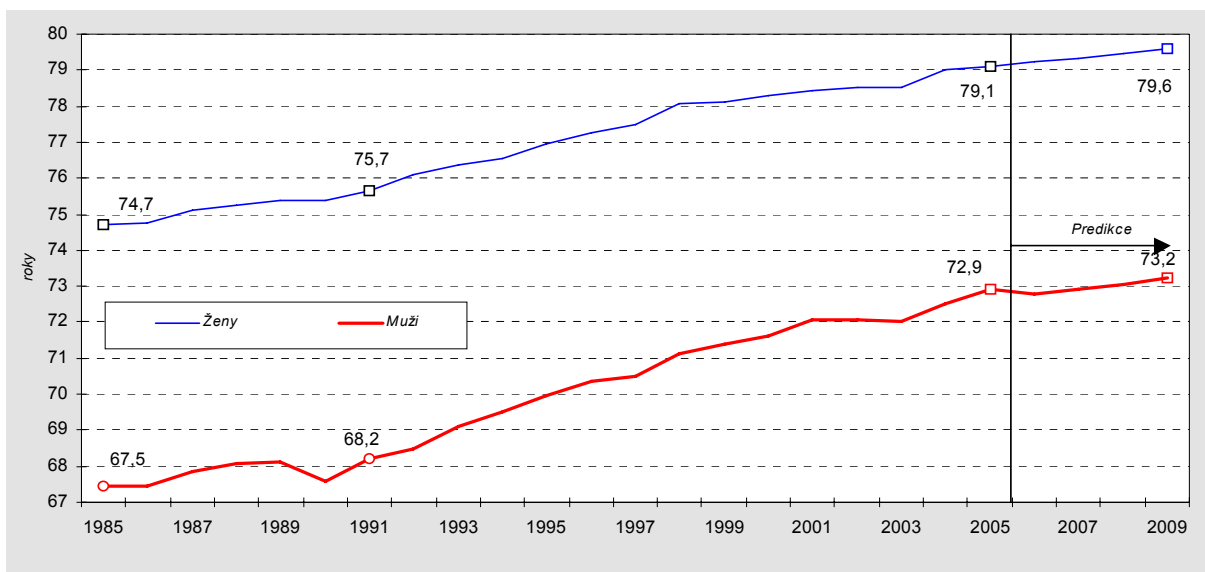
Rok	2002	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Poměr	4,60	4,52	4,05	2,82	2,42	2,00	1,64	1,56
100+	238	186	267	516	1 490	2 541	5 902	8 747

Poměr: počet osob ve věku 20 – 64 / počet osob ve věku 65+

Zdroj: Perspektivy populačního vývoje ČR na období 2003 – 2065, Boris Burcin, Tomáš Kučera, spolupráce Dušan Drbohlav

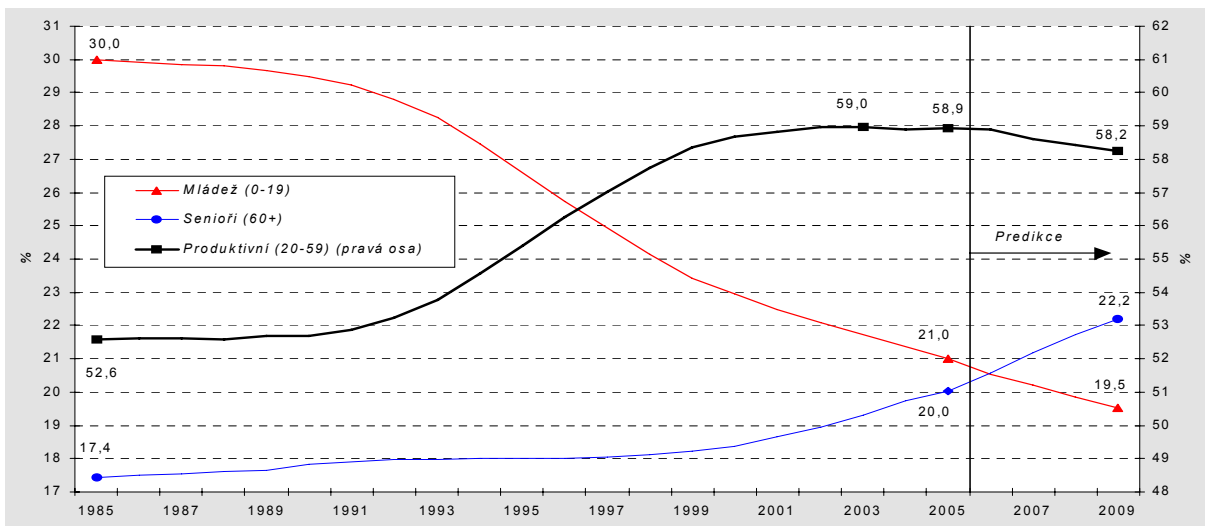
Příloha č. 5:

Střední délka života



Zdroj: Makroekonomická predikce Ministerstva financí ČR, červenec 2006

Příloha č. 6:

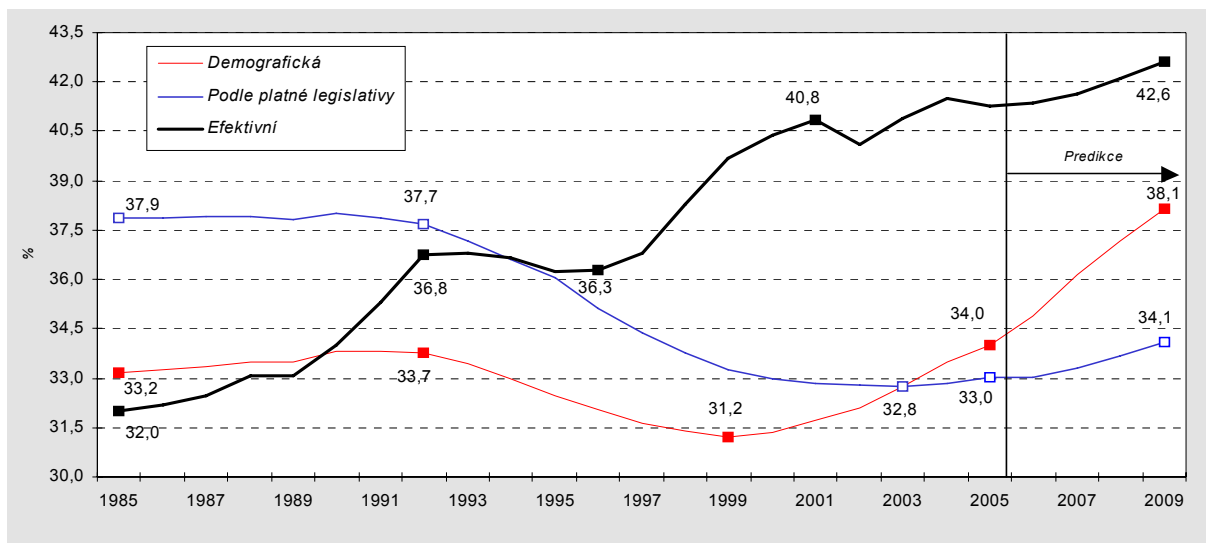
Věkové skupiny
(strukturní podíly)

Zdroj: Makroekonomická predikce Ministerstva financí ČR, červenec 2006

Příloha č. 7:

Míry závislosti

(definice ukazatelů viz. tabulka níže)



Zdroj: Makroekonomická predikce Ministerstva financí ČR, červenec 2006

Příloha č. 8

Demografie

(v tisících osob koncem roku)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
							<i>Predikce</i>	<i>Predikce</i>	<i>Výhled</i>	<i>Výhled</i>
Počet obyvatel	10 232	10 206	10 203	10 211	10 221	10 251	10 247	10 257	10 267	10 276
<i>předch. r. = 100</i>	99,6	99,7	100,0	100,1	100,1	100,3	.	100,1	100,1	100,1
Věkové skupiny:										
(0 - 19)	2 348	2 296	2 255	2 219	2 184	2 155	2 105	2 073	2 038	2 008
<i>předch. r. = 100</i>	97,5	97,8	98,2	98,4	98,5	98,7	.	98,5	98,3	98,5
(20 - 59)	6 003	6 005	6 016	6 022	6 020	6 042	6 035	6 012	5 998	5 985
<i>předch. r. = 100</i>	100,1	100,0	100,2	100,1	100,0	100,4	.	99,6	99,8	99,8
(60 a více)	1 882	1 905	1 932	1 971	2 017	2 054	2 106	2 172	2 231	2 282
<i>předch. r. = 100</i>	100,5	101,2	101,4	102,0	102,3	101,9	.	103,1	102,7	102,3
Starobní důchodci	1 919	1 935	1 921	1 933	1 965	1 982	2 007	2 034	2 064	2 095
<i>předch. r. = 100</i>	101,5	100,8	99,3	100,6	101,7	100,9	101,3	101,3	101,5	101,5
Míry závislosti (v %):										
Demografická ¹⁾	31,3	31,7	32,1	32,7	33,5	34,0	34,9	36,1	37,2	38,1
Podle platné legislativy ²⁾	33,0	32,8	32,8	32,8	32,8	33,0	33,0	33,3	33,7	34,1
Efektivní míra závislosti ³⁾	40,4	40,8	40,1	40,9	41,5	41,3	41,4	41,6	42,1	42,6
Úhrnná plodnost ⁴⁾	1,144	1,146	1,171	1,179	1,230	1,28	1,24	1,26	1,28	1,30
Přírůstek populace	-46	-26	-3	8	9	31	.	10	10	9
Přirozený přírůstek	-18	-17	-15	-18	-10	-6	-14	-15	-15	-16
Živě narození	91	91	93	94	98	102	98	98	98	97
Zemřelí	109	108	108	111	107	108	112	112	113	114
Saldo migrace	7	-9	12	26	19	36	.	25	25	25
Imigrace	8	13	45	60	53	60
Emigrace	1	21	32	34	35	24
Diference při sčítání lidu	-35	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Údaje se týkají obyvatel, kteří mají na území ČR trvalé bydliště, a to bez ohledu na jejich státní občanství.

Údaje o struktuře populace za rok 2005 (předběžná skutečnost) jsou odděleny od dat za rok 2006, protože data za minulost se do jisté míry odchylovaly od projekce.

¹⁾ Podíl počtu obyvatel v seniorském věku (nad 59 let) na počtu obyvatel v produkt. věku - nezohledňuje tedy prodloužení věku odchodu do důchodu.

²⁾ Podíl počtu obyvatel v důchodovém věku podle platné legislativy na počtu ostatních obyvatel nad 19 let.

³⁾ Podíl počtu vyplácených starobních důchodů na počtu zaměstnaných.

⁴⁾ Počet živě narozených dětí připadajících na 1 ženu, pokud by po celé její reprodukční období zůstala její plodnost stejná jako v uvedeném roce. Pro udržení dlouhodobě stabilní populace by měl tento ukazatel v podmínkách ČR dosahovat hodnoty cca 2,04.

Zdroj: Makroekonomická predikce Ministerstva financí ČR, červenec 2006

Původní zdroj: demografická projekce 2003 ČSÚ, propočty MF ČR

Příloha č. 9:

Vývoj počtu poplatníků

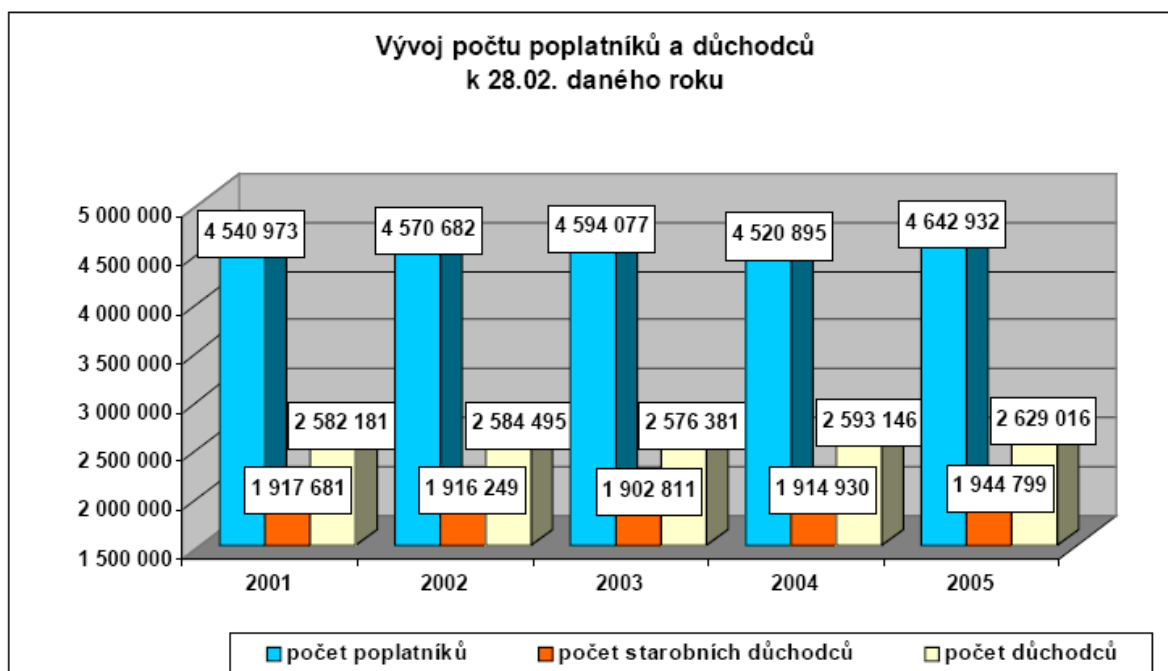
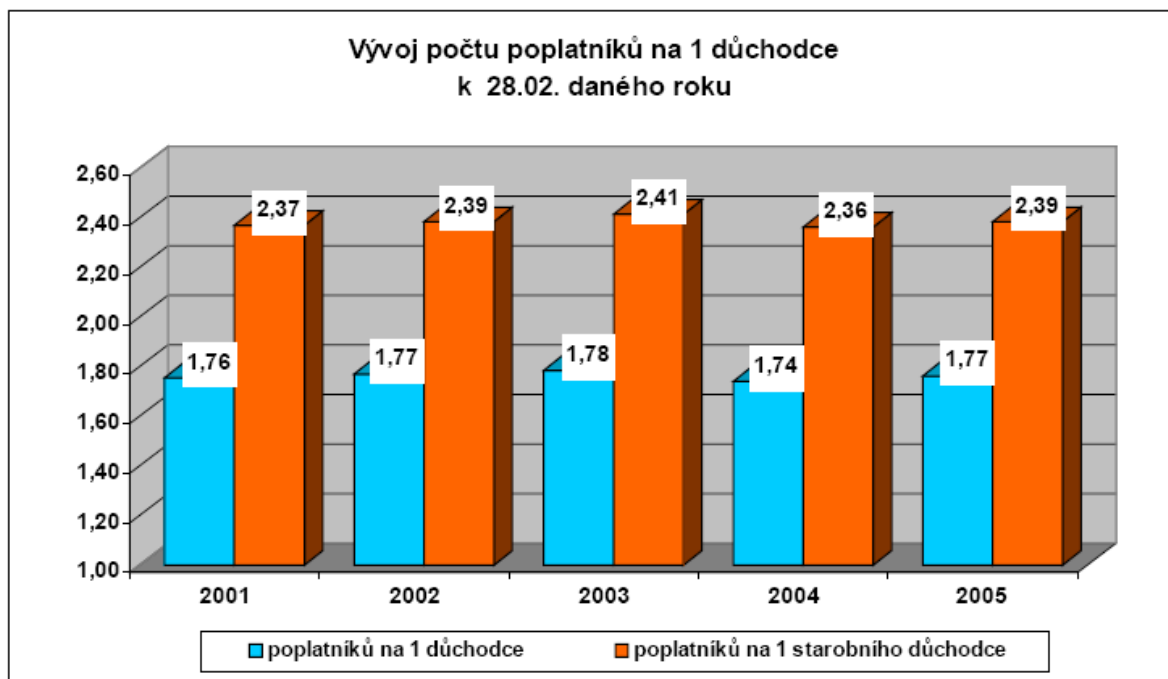
V únoru 2005 bylo celkem 1 944 799 starobních důchodců a 4 642 932 poplatníků pojistného na sociální pojištění. Na jednoho starobního důchodce přispívalo 2,39 poplatníků.

Celkový počet poživatelů důchodů bylo 2 629 016. Na jednoho důchodce přispívalo 1,77 poplatníků pojistného. Stejně tomu bylo i v únoru 2002, což v praxi znamená, že stejně jako se zvyšuje počet důchodců, roste i počet poplatníků pojistného.

Poplatníků pojistného přibývá mimo jiné proto, že se ekonomicky aktivní staly silné populační ročníky ze 70. let. Svými platbami pojistného přispívají do sociálního systému. Z pohledu budoucnosti je třeba si uvědomit, že tyto silné ročníky ze 70. let budou v budoucnu poživateli důchodu.

Přibývá zejména lidí v penzi starobní. Je to z toho důvodu, že silné válečné a poválečné ročníky odcházejí do důchodu a současně se prodlužuje věk dožití u stávajících důchodců.

Peníze, které ČSSZ na pojistném vybere, tvoří cca 39 % příjmu státního rozpočtu. ČSSZ vyplácí přes 3 249 tisíc důchodů (tedy všech).



Zdroj: ČSSZ ze dne 22. 3. 2005

Příloha č. 10: Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů
(penzijní připojištění se státním příspěvkem)

Rok	Hospodářský výsledek (v tis. Kč)	Stav rezervního fondu (v tis. Kč)	Průměrný příspěvek účastníka (v Kč)	Státní příspěvek (v Kč)
1995	- 134 670	57 879	262	93
1996	430 800	74 361	305	103
1997	1 175 170	89 691	333	97
1998	1 749 175	132 058	333	95
1999	1 701 203	190 930	324	92
2000	1 387 806	262 772	337	93
2001	1 735 974	331 678	348	92
2002	2 265 219	441 664	354	90
2003	2 377 100	566 818	383	96
2004	3 206 842	652 609	397	98
2005	4 567 678	853 969	408	99

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

Srovnání ročního % nárůstu příspěvku účastníka s ročním % nárůstem hrubé mzdy

Rok	Průměrné měsíční příspěvky účastníka	Roční % nárůst příspěvků účastníka	Průměrné měsíční státní příspěvky	Celkem Příspěvky	Průměrná měsíční mzda	Roční % nárůst hrubé mzdy	Průměrná míra příspěvku účastníka k hrubé mzdě	Průměrná míra celkového příspěvku k hrubé mzdě (v %)
1994	118	0,00	43	161	6 896	0,00	1,70	2,30
1995	262	122,00	93	355	8 172	18,50	3,20	4,30
1996	305	16,40	103	408	9 676	18,40	3,20	4,20
1997	333	9,20	97	430	10 696	10,54	3,10	4,00
1998	333	0,00	95	428	11 693	9,32	2,80	3,70
1999	324	-2,70	92	416	12 655	8,23	2,60	3,30
2000	337	4,00	93	430	13 490	6,60	2,50	3,20
2001	348	3,30	92	440	14 642	8,54	2,40	3,00
2002	354	1,70	90	444	15 707	7,27	2,30	2,80
2003	383	8,20	96	479	16 732	6,53	2,30	2,90
2004	397	3,70	98	495	17 881*	6,86	2,20	2,80
2005	407	2,80	99	506	18 990*	6,20	2,10	2,70

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006, * odhad Asociace penzijních fondů ČR

Z uvedené tabulky vyplývá, že i když výše průměrného příspěvku roste, tak roste pomaleji než růst hrubé mzdy.

Příloha č. 11:

Seznam členů Asociace penzijních fondů ČR

(duben 2006)

P.č.	Název fondu	Adresa	Telefon/fax	E-mail/www	IČO
1.	Allianz penzijní fond, a.s.	Rímská 103/12, 120 00 Praha 2	+420 / 224 405 853 +420 / 224 405 874 - fax	penz-fond@allianz.cz www.allianz.cz/penzijni fond	25612603
2.	ČSOB Penzijní fond Progres, a.s.	Perlová 371/5, 110 00 Praha 1	+420 / 222 045 412 +420 / 222 045 755 - fax	csobpfprogres@csob.cz www.csobpf.cz	60917776
3.	ČSOB Penzijní fond Stabilita, a.s.	Perlová 371/5, 110 00 Praha 1	+420 / 283 080 111 +420 / 283 080 333 - fax	csobpfstabilita@csob.cz www.csobpf.cz	61859265
4.	Generali penzijní fond, a.s.	Bělehradská 132, 120 84 Praha 2	+420 / 221 091 000 +420 / 221 091 453 - fax	penzijni.fond@generali.cz www.generalipf.cz	63998475
5.	Hornický penzijní fond Ostrava, a.s.	Sokolská třída 26a/1616, 702 00 Ostrava 1	+420 / 596 262 582 +420 / 596 262 515 - fax	hpfo@okd.cz www.hpfo.cz	60792167
6.	ING Penzijní fond, a.s.	Nádražní 344/25, 150 00 Praha 5 - Smíchov	+420 / 257 471 111 +420 / 257 473 555 - fax	klient@ing.cz www.ing.cz	63078074
7.	Penzijní fond České pojišťovny, a.s.	Truhlářská 1106/9, 110 00 Praha 1	+420 / 221 109 111 +420 / 222 314 191 - fax	klient@pfcp.cz www.pfcp.cz	61858692
8.	Penzijní fond České spořitelny, a.s.	Poláčkova 1967/2, 140 21 Praha 4	+420 / 261 075 112 +420 / 261 075 189 - fax	pfcs@pfcs.cz www.pfcs.cz	61672033
9.	Penzijní fond Komerční banky, a.s.	Lucemburská 7/1170, 130 11 Praha 3	+420 / 272 173 111 +420 / 272 173 171 - fax	pf-kb@pf-kb.cz www.pfkb.cz	61860018
10.	Winterthur penzijní fond a.s.	Starobrněnská 335/8, 602 00 Brno	+420 / 531 021 111 +420 / 531 021 237 - fax	info@winterthur.cz www.winterthur.cz	61859818
11.	Zemský penzijní fond, a.s.	ul. 28. října 45, 702 00 Ostrava 1	+420 / 596 202 521 +420 / 596 202 523 - fax	zpf@zpf.cz www.zpf.cz	47677619

Zdroj: Asociace penzijních fondů ČR, duben 2006

Příloha č. 12:

Vyplacené dávky v roce 2004

(penzijní připojištění se státním příspěvkem)

	(tis. Kč)	(%)
Jednorázové vyrovnání	4 461 253	82,40
Odbytné	659 103	12,17
Pozůstalostní penze	166 159	3,07
Ukončení z důvodu invalidity	75 645	1,40
Dědictví	25 482	0,47
Výplata penze	26 479	0,49
Dědictví a pozůstalostní penze	53	0,00
Dědictví a odbytné	4	0,00
Ukončení ve prospěch ostatních účastníků	1	0,00
Vyplacené dávky celkem	5 414 179	100,00

Nejvýznamnější položku výdajové strany prostředků souvisejících se státním příspěvkem tvoří objem vyplaceného jednorázového vyrovnání účastníkům. Za dobu existence penzijního připojištění do 31. 12. 2004 bylo na jednorázovém vyrovnání vyplaceno celkem 30 447 mil. Kč, což je téměř 85 % všech prostředků ukončených v databázi MF (SDPF). Z ostatních výplat je ještě významný objem odbytného, který dosáhl téměř 4 330 mil. Kč rovněž v kumulativním vyjádření od roku 1994, což představuje 12 % z celkových vyplacených-ukončených prostředků.

Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004

Příloha č. 13:

Daňové úlevy

Na první pohled nebyl rok 2004, co se týká dopadu daňových úlev na státní rozpočet, ničím výjimečný a nadále pokračoval trend ve zvyšujícím se zájmu o využití daňového zvýhodnění. Zatímco celkový dopad všech daňových úlev na státní rozpočet činil v roce 2003 dle odhadu Ministerstva financí cca 1,68 mld. Kč, za zdaňovací období 2004 to bylo 1,83 mld Kč, což představuje nárůst téměř 9%.

Odhad celkového dopadu úlev na daní z příjmů na veřejné rozpočty

Zdaňovací období	Dopad na veřejné rozpočty (mld. Kč)
2000	0,900
2001	1,105
2002	1,403
2003	1,679
2004	1,833

Počet účastníků, kteří mohou využít odpočty ze základu daně (§ 15 odst. 12 zákona o daní z příjmů)

Zdaňovací období	Počet účastníků	Meziroční nárůst (%)
2000	150 447	
2001	193 105	28,4
2002	213 028	10,3
2003	290 121	36,2
2004	331 919	14,4

Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004

Příloha č. 14:**Roční míra růstu přijatých příspěvků souvisejících se státním příspěvkem celkem
a vyplacených dávek**

(penzijní připojištění se státním příspěvkem)

	Přijaté příspěvky související se státním příspěvkem celkem (tis. Kč)	Vyplacené dávky - ukončeno v SDPF (tis. Kč)	Roční míra růstu přijatých příspěvků souvisejících se státním příspěvkem celkem (%)	Roční míra růstu vyplacených dávek - ukončeno v SDPF (%)
1994	88 586			
1995	4 300 484		4 754,59	
1996	7 151 524	123 248	66,30	
1997	8 045 976	1 361 429	12,51	1 004,63
1998	8 796 110	3 159 255	9,32	132,05
1999	9 294 582	4 430 218	5,67	40,23
2000	11 553 996	5 765 919	24,31	30,15
2001	12 697 952	4 535 302	9,90	-21,34
2002	13 727 274	5 223 808	8,11	15,18
2003	14 700 611	5 968 520	7,09	14,26
2004	16 368 262	5 414 179	11,34	-9,29

Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004

Příloha č. 15:**Roční míra růstu celkových a provozních nákladů penzijních fondů**

(penzijní připojištění se státním příspěvkem)

	Náklady celkem (tis. Kč)	Provozní náklady (tis. Kč)	Roční míra růstu celkových nákladů (%)	Roční míra růstu provozních nákladů (%)	Podíl provozních nákladů na celkových nákladech (%)
1994	98 543	96 872			98,30
1995	1 071 605	946 099	987,45	876,65	88,29
1996	1 746 940	1 013 459	63,02	7,12	58,01
1997	1 669 301	1 083 214	-4,44	6,88	64,89
1998	1 596 942	1 288 467	-4,33	18,95	80,68
1999	1 940 747	1 359 742	21,53	5,53	70,06
2000	2 156 001	1 618 806	11,09	19,05	75,08
2001	2 125 347	1 506 589	-1,42	-6,93	70,89
2002	1 974 699	1 285 029	-7,09	-14,71	65,07
2003	1 680 056	1 033 475	-14,92	-19,58	61,51
2004	1 720 218	983 350	2,39	-4,85	57,16

Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004

Příloha č. 16:**Podíl nákladů penzijních fondů na majetku**

(penzijní připojištění se státním příspěvkem)

	Náklady celkem (tis. Kč)	Provozní náklady (tis. Kč)	Aktiva (tis. Kč)	Podíl celkových nákladů na majetku PF (%)	Podíl provozních nákladů na majetku PF (%)
1994	98 543	96 872	1 226 794	8,03	7,90
1995	1 071 605	946 099	7 069 107	15,16	13,38
1996	1 746 940	1 013 459	23 973 624	7,29	4,23
1997	1 669 301	1 083 214	23 238 991	7,18	4,66
1998	1 596 942	1 288 467	31 096 436	5,14	4,14
1999	1 940 747	1 359 742	37 433 303	5,18	3,63
2000	2 156 001	1 618 806	44 360 470	4,86	3,65
2001	2 125 347	1 506 589	54 955 777	3,87	2,74
2002	1 974 699	1 285 029	68 927 478	2,86	1,86
2003	1 680 056	1 033 475	82 066 140	2,05	1,26
2004	1 720 218	983 350	102 104 186	1,68	0,96

Zdroj: Úřad státního dozoru v pojišťovnictví a penzijním připojištění, Výroční zpráva za rok 2004

Příloha č. 17:

Zhodnocení příspěvků účastníků v jednotlivých penzijních fondech

(1999 – 2006, údaje v %)

Penzijní fond	Rok							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Inflace ¹⁾	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9	2,5
ČSOB Progres	7,7	5,6	3,9	4,3	4,3	5,3	5,0	2,3
Zemský PF	7,0	5,0	4,6	4,1	4,01	4,38	4,6	4,58
PF Komerční banky	7,2	4,9	4,4	4,6	3,4	3,50	4,0	3,0
ING	6,0	4,4	4,8	4,0	4,0	2,46	4,2	3,6
Credit Suisse (=Winterthur, od 1. 1. 2006), r. 2006 - AXA PF	6,5	4,1	4,3	3,4	3,4	3,11	3,7	2,5
PF České pojišťovny	6,6	4,5	3,8	3,2	3,1	3,48	3,8	3,3
Allianz	6,0	3,8	4,4	3,7	3,0	3,00	3,0	3,11
Generali	5,3	3,6	4,6	4,1	3,0	3,00	3,81	3,74
ČSOB Stabilita	6,1	4,2	3,2	3,0	2,34	4,26	4,0	2,8
PF České spořitelny	4,4	4,2	3,8	3,5	2,64	3,74	4,03	3,04
Hornický PF	4,4	2,0	2,37	3,2	2,44	3,08	4,79	*)

Zdroj: www.apfcr.cz (Asociace penzijních fondů ČR) k 10. 11. 2006

Za sektor penzijního připojištění za rok 2004 činilo průměrné zhodnocení 7,28 % včetně státního příspěvku, za rok 2005 činilo toto zhodnocení 7,56 %.

*) Na www.apfcr.cz je za rok 2006 zveřejněno zhodnocení prostředků pouze u 10 penzijních fondů. Z tohoto důvodu uvádím zhodnocení jen u těch PF, které jsou zveřejněny.

Poznámka: údaje jsou bez odečtení budoucí 15-ti % daně z příjmů.

Ve zhodnocení není zřejmý zohledněn státní příspěvek (odstupňován dle výše příspěvku, max. 150,- Kč/měsíčně) a dále případná daňová úspora na dani z příjmu v případě, že roční příspěvek účastníka činí více než 6 000,- Kč.

Základ daně lze maximálně snížit o 12 000,-/ročně. Systém je tak max. daňově zvýhodněn v okamžiku spoření max. 1 500,- Kč/měsíčně.

Do 500,- Kč/měsíčně je státní příspěvek, max. 150,- Kč/měsíčně.

¹⁾ Zdroj: www.czso.cz (Český statistický úřad)

Příloha č. 18:**Plnění Úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967****Výpočet podílu pro hodnocení výše starobního důchodu**

- Používá se hrubá mzda kvalifikovaného dělníka (podle zaměstnání KZAM 72231 – soustružník kovů – seřizovač a obsluha) v roce 2004 tj. 18 717,- Kč.
- Z hrubé mzdy 18 717,- Kč činí čistá mzda pro poplatníka se závislou manželkou 14 551,- Kč.
- Osobní vyměřovací základ (18 717,- Kč) se redukuje (dle redukčních hranic platných pro rok 2005) $8\,400 + (18\,717 - 8\,400) * 30\% = 11\,496,-$ Kč.
- Procentní výměra za 30 let pojištění činí $30 * 1,5 * 11\,496 = 5\,174,-$ Kč.
- Výše starobního důchodu, tj. základní výměra a procentní výměra činí $1\,400 + 5\,174 = 6\,574,-$ Kč.

Podíl příjmu po pojistné události (starobní důchod) a příjmů před pojistnou událostí (čistá mzda) $6\,574 / 14\,551 = 45,2\%$.

Mzda soustružníka v Kč měsíčně		Výše starobního důchodu v Kč měsíčně	Podíl důchodu ke mzdě v %	
hrubá	čistá		k hrubé	k čisté
18 717	14 551	6 574	35,1	45,2

Poznámka: Pro hodnocení výše starobního důchodu se použije:

- buď 100 % výše mzdy kvalifikovaného dělníka (soustružníka), nebo*
- pojištěnec se mzdou rovnající se 1,25 násobku průměrné mzdy v národním hospodářství.*

V obojím případě se použije doba pojištění 30 let.

Zdroj: MPSV ČR, sbírka zákonů č. 416/1991

Příloha č. 19:**K teoretickým východiskům a budoucí finanční stabilitě****Penzijní systémy a jejich****typologie****Dopad zvolené valorizace do současného důchodového systému**

Vybrané období	Způsob valorizace u přiznané důchodové dávky a výdaje ve vztahu k HDP (v %)		
	cenová	švýcarská	mzdová
2005 – 2031	8,00 – 8,30	8,00 – 9,60	8,00 – 11,30
2032 – 2047	8,40 – 11,00	9,70 – 12,60	11,40 – 14,60
2048 - 2100	11,10 – 11,80	12, 70 – 13, 60	14,80 – 15,80

Poznámka: Ve výdajích nejsou zahrnuty administrativní výdaje, které se pohybují od 0,1 % do 0,2 % HDP.

Zdroj: www.reformaduchodu.cz

Způsob valorizace tak ovlivňuje výdaje důchodového systému. Výdaje jsou nejnižší v případě cenové valorizace, naopak nejvyšší výdaje lze pozorovat u mzdové valorizace.

Příloha č. 20:

Vek odchodu do dôchodku vo vybraných krajinách

Krajina	Ženy	Muži
Belgicko	62	65
Dánsko	65	65
Nemecko	65	65
Grécko	65	65
Španielsko	65	65
Francúzsko	60	60
Írsko	66	66
Island	67	67
Lichtenštajnsko	64	65
Luxembursko	65	65
Holandsko	65	65
Nórsko	67	67
Rakúsko	60	65
Portugalsko	65	65
Fínsko	65	65
Švédsko	61	61
Veľká Británia	60, postupné zvyšovanie na 65	65
Poľsko	60	65
Česká republika	57-61, postupné zvyšovanie na 63	62, zvyšovanie na 63
Maďarsko	62	62

Zdroj: www.employment.gov.sk, červenec 2004 (materiál k reformě na Slovensku)

Příloha č. 21: Aktiva súkromných penzijných fondov v krajinách OECD

(predbežné údaje v roku 2001)

Štát	Aktíva (v mld. USD)	% HDP
Austrália	417,9	62
Belgicko (v roku 2000)	13,4	6
Česká republika	1,8	4
Dánsko	39,0	22
Kanada	418,8	48
Finsko	10,9	9
Francúzsko	žiadne alebo minimálne	žiadne alebo minimálne
Grécko (1999)	4,7	4
Holandsko	383,2	113
Island (2000)	7,2	83
Írsko (2000)	48,5	52
Japonsko	811,6	21
Južná Kórea (2000)	11,5	3
Luxembursko	nedostupné údaje	nedostupné údaje
Maďarsko	2,3	5
Mexiko	11,4	2
Nemecko (2000)	63,0	3
Nový Zéland	8,6	11
Nórsko	12,9	8
Pol'sko	4,9	3
Portugalsko (2000)	12,4	12
Rakúsko (2000)	22,8	1
Slovensko	žiadne alebo minimálne	1
Španielsko (1999)	12,8	2
Švédsko (2000)	6,8	3
Švajčiarsko (1998)	268,6	102
Taliansko (2000)	48,1	4
USA	5 115,9	75
Veľká Británia (2000)	1 226,3	85
Aktíva OECD spolu	8 985,4	x

Zdroj: převzato z www.employment.gov.sk, červenec 2004 (materiál k reformě na Slovensku)

Příloha č. 22:

Veřejný dluh 15-ti zemích v EU (v % HDP)

Země Evropské unie	Veřejný dluh ve vztahu k HDP
Belgie	107,60 %
Dánsko	44,70 %
Německo	59,50 %
Řecko	107,00 %
Španělsko	57,10 %
Francie	57,30 %
Irsko	36,40 %
Itálie	109,90 %
Lucembursko	5,60 %
Nizozemsko	52,80 %
Rakousko	63,20 %
Portugalsko	55,50 %
Finsko	43,40 %
Švédsko	56,60 %
Spojené království	39,10 %
Průměr uvedených zemí EU	63,00 %

Zdroj: Rada EU, REV 2 6527/2/03, Návrh společné zprávy Komise a Rady o přiměřených a udržitelných důchodech, V Bruselu 3. března 2003, str. 118 - 193

Příloha č. 23:

Vývoj všeobecného vyměřovacího základu

(období 1948 – 2005)

Rok	Všeobecný vyměřovací základ (v Kč)	Rozdíl (v Kč) ($t_n - t_{n-1}$)	Nárůst (v %)
1948	834	-	100
1949	888	54	106,47
1950	968	80	109,01
1951	1 027	59	106,10
1952	1 068	41	103,99
1953	1 097	29	102,72
1954	1 162	65	105,93
1955	1 192	30	102,58
1956	1 222	30	102,52
1957	1 237	15	101,23
1958	1 255	18	101,46
1959	1 276	21	101,67
1960	1 303	27	102,12
1961	1 344	41	103,15
1962	1 356	12	100,89
1963	1 360	4	100,29
1964	1 411	51	103,75
1965	1 453	42	102,98

1966	1 494	41	102,82
1967	1 582	88	105,89
1968	1 717	135	108,53
1969	1 852	135	107,86
1970	1 915	63	103,40
1971	1 997	82	104,28
1972	2 090	93	104,66
1973	2 164	74	103,54
1974	2 237	73	103,37
1975	2 313	76	103,40
1976	2 382	69	102,98
1977	2 462	80	103,36
1978	2 537	75	103,05
1979	2 597	60	102,36
1980	2 656	59	102,27
1981	2 699	43	101,62
1982	2 765	66	102,45
1983	2 822	57	102,06
1984	2 875	53	101,88
1985	2 920	45	101,57
1986	2 964	44	101,51
1987	3 026	62	102,09
1988	3 095	69	102,28
1989	3 170	75	102,42
1990	3 286	116	103,66
1991	3 792	506	115,40
1992	4 644	852	122,47
1993	5 817	1 173	125,26
1994	6 896	1 079	118,55
1995	8 172	1 276	118,50
1996	9 676	1 504	118,40
1997	10 696	1 020	110,54
1998	11 693	997	109,32
1999	12 655	962	108,23
2000	13 490	835	106,60
2001	14 640	1 150	108,52
2002	15 711	1 071	107,32
2003	16 769	1 058	106,73
2004	17 882	1 113	106,64
2005	18 809	927	105,18

Zdroj: příslušné nařízení vlády

Prostřednictvím geometrického průměru byl stanoven pro jednotlivá období průměrný roční nárůst takto:

- a) v období 1948 – 2004 na úrovni 5,626 % p. a.,
- b) v období 1989 – 2004 na úrovni 11,586 % p. a.,
- c) v období 1999 – 2004 na úrovni 7,337 % p. a.

Příloha č. 24:**Analýza současného systému průběžného financování důchodů dle modelových výpočtů**

Vstupní údaje do výpočtu:

Od roku 1991 – jednonásobek (dvojnásobek)			Pro obě varianty vyloučená doba – nemoc apod.
Rok	Varianta minimální mzdy	Varianta VVZ	
1986	39 768	39 768	15
1987	41 209	41 209	8
1988*	40 311	40 311	3
1989	46 081	46 081	20
1990	47 766	47 766	5
1991	24 000 (48 000)	45 504 (91 008)	0
1992*	26 400 (52 800)	55 728 (111 456)	0
1993	26 400 (52 800)	69 804 (139 608)	0
1994	26 400 (52 800)	82 752 (165 504)	0
1995	26 400 (52 800)	98 064 (196 128)	0
1996*	30 000 (60 000)	116 112 (232 224)	0
1997	30 000 (60 000)	128 352 (256 704)	0
1998	31 800 (63 600)	140 316 (280 632)	0
1999	41 100 (82 200)	151 860 (303 720)	0
2000*	51 000 (102 000)	161 880 (323 760)	0
2001	60 000 (120 000)	175 680 (351 360)	0
2002	68 400 (136 800)	188 532 (377 064)	0
2003	74 400 (148 800)	201 228 (402 456)	0
2004*	80 400 (160 800)	214 584 (429 168)	0
2005	86 220 (172 440)	228 828 ¹⁾ (457 656)	0

VVZ – všeobecný vyměřovací základ dle příslušného nařízení vlády (průměrná mzda)

* - přestupný rok

¹⁾ odhadnuto. Měsíční VVZ = 1,0664 (index 2004/2003)* 17 882 = 19 069,- Kč,

ročně 228 828 Kč.

V závorce je od roku 1991 uveden údaj pro dvojnásobek minimální mzdy a všeobecného vyměřovacího základu.

Pro odchod do důchodu:

- a) v roce 2002: výdělků za období 1986 – 2001,
- b) v roce 2003: výdělků za období 1986 – 2002,
- c) v roce 2004: výdělků za období 1986 – 2003,
- d) v roce 2005: výdělků za období 1986 – 2004,
- e) v roce 2006: výdělků za období 1986 – 2005.

Ve všech variantách se jedná o muže s dobou pojištění 45 let.

Výše důchodu při minimální mzdě od roku 1991**a) jednonásobek**

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
% výměra	5 121,- Kč	5 327,- Kč	5 472,- Kč	5 981,- Kč	6 385,- Kč
Index růstu	*	104,02 %	102,72 %	109,30 %	106,75 %
Pevná výměra	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 400,- Kč	1 470,- Kč
Důchod celkem ¹⁾	6 431,- Kč	6 637,- Kč	6 782,- Kč	7 381,- Kč	7 855,- Kč

b) dvojnásobek

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
% výměra	5 800,- Kč	6 074,- Kč	6 301,- Kč	6 886,- Kč	7 364,- Kč
Index růstu	*	104,72 %	103,73 %	109,28 %	106,94 %
Pevná výměra	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 400,- Kč	1 470,- Kč
Důchod celkem ¹⁾	7 110,- Kč	7 384,- Kč	7 611,- Kč	8 286,- Kč	8 834,- Kč

¹⁾ Důchod celkem = % výměra + pevná výměra

Výše důchodu při všeobecném vyměřovacím základu od roku 1991**a) jednonásobek**

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
% výměra	6 510,- Kč	6 835,- Kč	7 123,- Kč	7 761,- Kč	8 286,- Kč
Index růstu	*	104,99 %	104,21 %	108,95 %	106,76 %
Pevná výměra	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 400,- Kč	1 470,- Kč
Důchod celkem ¹⁾	7 820,- Kč	8 145,- Kč	8 433,- Kč	9 161,- Kč	9 756,- Kč

¹⁾ Důchod celkem = % výměra + pevná výměra

b) dvojnásobek

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
% výměra	7 365,- Kč	7 778,- Kč	8 155,- Kč	8 897,- Kč	9 532,- Kč
Index růstu	*	105,60 %	104,84 %	109,09 %	107,13 %
Pevná výměra	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 310,- Kč	1 400,- Kč	1 470,- Kč
Důchod celkem ¹⁾	8 675,- Kč	9 088,- Kč	9 465,- Kč	10 297,- Kč	11 002,- Kč

Závěr: Čím déle jde osoba do řádného starobního důchodu (za předpokladu stejného počtu let pojištění, zde 45 let), tak je patrné, že procentuální výměra důchodu (jako jedné složky) se zvyšuje a to vlivem zvyšujících se redukčních hranic.

I když má občan dvojnásobek minimální mzdy nebo dvojnásobek všeobecného vyměřovacího základu (=v podstatě průměrná mzda v národním hospodářství), tak důchod není dvojnásobný. V případě minimální mzdy a jejího dvojnásobku se rozdíl pohybuje v rozmezí 679 až 979 Kč. V případě všeobecného vyměřovacího základu je rozdíl v rozmezí 855 až 1 246 Kč. Je to dáno redukčními hranicemi, kdy v systému se ze začátku projevuje vyšší ekvivalence (zásluhovost), která postupně klesá a to díky druhé redukční hranici (zápočet 30 %, pak již jen 10 %). Tím dochází k rozmělnění výdělků uvnitř systému s dopadem na procentuální část starobního důchodu.

V případě jednonásobku minimální mzdy je starobní důchod (vyplácen v čistém od r. 2006 = 7 855,- Kč) vyšší než hrubá měsíční minimální mzda (r. 2005 = 7 185,- Kč). Životní úroveň občana neklesá, naopak roste. Což je důsledkem solidarity uvnitř systému.

Výše důchodu v jednotlivých letech je ovlivněna jednak růstem redukčních hranic a dále i růstem všeobecného vyměřovacího základu, který je rovněž ovlivněn přepočítacím koeficientem.

Náhradový poměr

- a) **individuální** = přiznaný celkový starobní důchod / poslední předdůchodový příjem, který jako poslední vstupuje do výpočtu

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
Celkový důchod-1 MM (v Kč)	6 431	6 637	6 782	7 381	7 855
Celkový důchod-2 MM (v Kč)	7 110	7 384	7 611	8 286	8 834
Předdůchodový příjem ¹⁾ – 1MM	5 000	5 700	6 200	6 700	7 185
Předdůchodový příjem ¹⁾ – 2MM	10 000	11 400	12 400	13 400	14 370
Náhradový poměr – 1 MM	128,62 %	116,43 %	109,38 %	110,16 %	109,32 %
Náhradový poměr – 2 MM	71,10 %	64,77 %	61,37 %	61,83 %	61,47 %

1 MM – jednonásobek minimální mzdy

2 MM – dvojnásobek minimální mzdy

¹⁾ uváděn v hrubém (v čistém – po odpočtu pojištění a daně by náhradový poměr byl o něco vyšší)

- b) **ve vztahu k všeobecnému vyměřovacímu základu** =

= přiznaný celkový starobní důchod / všeobecný vyměřovací základ z posledního roku vstupující do výpočtu

Rok	2002	2003	2004	2005	2006
Celkový důchod-1 VVZ (v Kč)	7 820	8 145	8 433	9 161	9 756
Celkový důchod-2 VVZ (v Kč)	8 675	9 088	9 465	10 297	11 002
Předdůchodový příjem ¹⁾ 1 VVZ	14 640	15 711	16 769	17 882	19 069
Předdůchodový příjem ¹⁾ 2 VVZ	29 280	31 422	33 538	35 764	38 138
Náhradový poměr – 1 VVZ	53,41 %	51,84 %	50,28 %	51,23 %	51,16 %
Náhradový poměr – 2 VVZ	29,62 %	28,92 %	28,22 %	28,79 %	28,84 %

1 VVZ – všeobecný vyměřovací základ

2 VVZ – dvojnásobek všeobecného vyměřovacího základu

¹⁾ uváděn v hrubém (v čistém – po odpočtu pojištění a daně - by náhradový poměr byl o něco vyšší)

Závěr k náhradovému poměru: Náhradový poměr od roku 2002 ve všech variantách postupně klesá a poté stagnuje. Důvodem je, že v jednotlivých letech (obdobích) příjmy rostou rychleji a v systému přetrvává nastavená solidarita a snižující ekvivalence (=při vyšších příjmech dochází k rozmělnění a to díky redukčním hranicím).

Zdroj: vlastní výpočet

Příloha č. 25:

Růst redukčních hranice

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. RH	7 100,- Kč	7 400,- Kč	7 500,- Kč	8 400,- Kč	9 100,- Kč	9 600,- Kč
Index růstu 1. RH	*	104,22 %	101,35 %	112,00 %	108,33 %	105,49 %
2. RH	16 800,- Kč	17 900,- Kč	19 200,- Kč	20 500,- Kč	21 800,- Kč	23 300,- Kč
Index růstu 2. RH	*	106,54 %	107,26 %	106,77 %	106,34 %	106,88 %

Zdroj: § 15 zákona o důchodovém pojištění č. 155/1995 Sb., v platném znění

RH – redukční hranice pro určení procentní výměry důchodu

1. redukční hranice se započítává plně (=100 %)

2. redukční hranice = rozdíl mezi první a druhou redukční hranicí se započítává 30 %

nad 2. redukční hranici se započítává 10 %

Příloha č. 26:

Vývoj valorizace důchodů u procentní a pevné výměry důchodu

Rok	2003	2004	2005	2006	2007
Důchodci do 31. 12. 1995	4,00 %	2,50 %	5,40 %	6,00 %	6,60 %
Důchodci od r. 1996 (=novodůchodci)	3,80 %	2,50 %	5,40 %	4,00 %	5,60 %
Pevná výměra důchodu v Kč	1 310,-	1 310,-	1 400,-	1 470,-	1 570,-

Zdroj: příslušné nařízení vlády, tisková zpráva MPSV ČR ze dne 20. 9. 2006

Poznámka: valorizace dle inflace 100 % + 1/3 růstu reálných mezd

Minimální valorizace důchodů, kterou vyžaduje zákon, by od ledna 2007 činila 4,2 %.

Od ledna 2007 se zvyšuje relace mezi průměrným starobním důchodem k průměrné mzdě ze 40,9 % na 41,2 %. Průměrný starobní důchod se tak zvyšuje z částky 8 190,- Kč na 8 690,- Kč. Reálná hodnota průměrného starobního důchodu v roce 2007 činí 109,1 % reálné hodnoty starobního důchodu vypláceného v roce 1989.

Zvýšení důchodů od ledna 2007 si v tomto roce vyžádá 16,9 mld. Kč ze státního rozpočtu (v roce 2005 to bylo 13,35 mld. Kč). Tyto výdaje jsou plně pokryty z pojistného na důchodové pojištění.

Schválená valorizace důchodů v roce 2007 naplňuje základní sociální cíle stanovené v čl. 136 Smlouvy o založení Evropského společenství, tj. zlepšování životních podmínek občanů ČR.

Příloha č. 27: Vyměřovací základy u OSVČ od 1. 1. 2004

Parlament ČR schválil zákon č. 425/2003 Sb., který novelizoval zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění. Došlo tak k zásadním změnám parametrů, které ovlivňují od 1. 1. 2004 příjmovou stranu důchodového systému.

Mezi zásadní změny patří:

- živnostenské podnikání je z pohledu účasti na sociální pojištění (tedy i důchodové) rozděleno na:
 - živnost, která je hlavní činností,
 - živnost, která je vedlejší činností.

Uvedené rozdělení má zásadní vliv na:

- povinnou či dobrovolnou účast v systému důchodového pojištění, které je součástí sociálního pojištění,
- placení záloh na uvedené pojištění a
- výši vyměřovacího základu pro platbu pojištění.

Vyměřovací základ OSVČ³⁷⁾

$$VZ = (P - V) * PS$$

VZ – vyměřovací základ

PS – procentuální sazba a to takto, pro rok:

P – příjmy

2003 35 %

V – výdaje

2004 40 %

2005 45 %

od roku 2006 50 %

³⁷⁾ § 5a, odst. 1 a § 14 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění

Podnikání je jen hlavní činností³⁸⁾

Minimální vyměřovací základ se určí dle vztahu:

$$VZ = PS * \left(\frac{VVZ_{t-2} * PK_{t-2}}{2} \right)$$

VVZ_{t-2} – všeobecný vyměřovací základ, který o 2 roky předchází

PK_{t-2} – přepočítací koeficient, který o 2 roky předchází

Všeobecný vyměřovací základ a přepočítací koeficient vyhláší každý rok vláda svým nařízením a to vždy do 30. září předcházejícího roku.

Všeobecný vyměřovací základ reprezentuje průměrnou mzdu v národním hospodářství a přepočítací koeficient představuje nárůst (indexaci) průměrné mzdy ve vztahu k cenové hladině a k růstu reálné mzdy.

V případě vykonávání podnikání jako hlavní činnost (=podnikání je hlavním či jediným zdrojem příjmů), je podnikatel účasten sociálního pojištění (a tedy i důchodového pojištění) vždy.

Uvedený vzorec zohledňuje pravidelný nárůst výsledné částky od roku 2004 takto:

- pravidelně se zvyšující průměrná mzda v národním hospodářství,
- udržení reálné hodnoty průměrné mzdy v národním hospodářství se zajišťuje prostřednictvím její indexace (přepočítací koeficient),
- od roku 2004 se mění procentuální sazba ze 40 % až na 50 %.

Vzhledem k tomu, že se ve vzorci počítá s ½ uvedeného součinu (VVZ a PK), dochází tak od roku 2004 postupně k dalšímu navýšení výsledné částky: r. 2004 nárůst o 20 % (tj. 40 % z ½), r. 2005 nárůst o 22,5 % (tj. 45 % z ½) a od roku 2006 pak nárůst o 25 % (tj. 50 % z ½).

Podnikání je jen vedlejší činností

- podnikatel vykonává vedle podnikání zaměstnání a jeho příjem v kalendářním roce činil nejméně dvanáctinásobek minimální mzdy a zároveň zaměstnání zakládalo účast na nemocenském pojištění,
- podnikatel měl nárok na starobní nebo plný invalidní důchod,
- podnikatelem byla osoba, která byla nezaopatřeným dítětem (např. student do 26 let).

³⁸⁾ § 13a, odst. 8 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění

§ 9, odst. 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění

V posledních dvou bodech není podstatná výše příjmu v případě vykonávání i zaměstnání.

Minimální vyměřovací základ se určí dle vztahu:

$$VZ = 0,10 * (VVZ_{t-2} * PK_{t-2})$$

V případě, že podnikatel vykonává podnikatelskou činnost jako vedlejší:

- a) není povinen v 1. roce podnikání platit zálohy, pokud ze zaměstnání, které předchází zahájení podnikání měl podnikatel příjem vyšší než dvanáctinásobek minimální mzdy,
- b) účast na sociálním pojištění (a tím i na důchodovém pojištění) je dobrovolná v případě splnění níže uvedené podmínky:

$$P - V < 2,4 * (VVZ_{t-2} * PK_{t-2})$$

Pokud podnikatel splní uvedenou podmínku, tak účast v sociálním (i důchodovém) pojištění je u vedlejší činnosti dobrovolná a dále nemusí platit měsíční zálohy. Pojistné je poté doplaceno formou doplatku.

Povinnost účasti v systému se od 1. 1. 2004 nově posuzuje dle § 10 zákona o důchodovém pojištění.

Vyměřovací základ osoby dobrovolně účastné na důchodovém pojištění³⁹⁾

V rámci základního systému důchodového pojištění bylo zavedeno „dobrovolné pojištění“⁴⁰⁾. Dobrovolná účast na důchodovém pojištění je umožněna osobám starším 18 let, které podaly přihlášku k účasti na tomto pojištění. Toto pojištění se týká nezaměstnaných, studentů a osob výdělečně činných v cizině. Dobrovolného pojištění se mohou účastnit nezaměstnaní, kterým již nenáleží hmotné zabezpečení (po dobu, kdy náleží hmotné zabezpečení a dále v rozsahu tří let před vznikem nároku na důchod, kdy hmotné zabezpečení již nenáleží, jsou účastni pojištění ze zákona). Stejně mohou postupovat i studenti na střední nebo vysoké škole v ČR (s výjimkou prvních 6 let tohoto studia po dosažení věku 18 let, kdy jsou účastni pojištění ze zákona).

Nezaměstnaní a studenti mohou pojistné doplatit kdykoliv v budoucnu až do dne podání žádosti o důchod. Při výdělečné činnosti v cizině se umožňuje pojistné doplatit dva roky nazpět od podání přihlášky k tomuto pojištění.

Dobrovolného důchodového pojištění se dále mohou účastnit i všechny ostatní osoby starší 18 let, které získaly alespoň jeden rok povinného pojištění, avšak v těchto případech nejvýše v rozsahu 10 let. Pojistné je přitom možné doplatit pouze za jeden rok nazpět od podání přihlášky k tomuto pojištění.

³⁹⁾ § 5b zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, v platném znění

⁴⁰⁾ Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: Důchody, souhrnné informace, rok 1996, str. 8

Vyměřovacím základem osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění pro stanovení výše pojistného na důchodové pojištění je částka, kterou si určí, nejméně však měsíčně neomezená částka pro výpočet důchodu platná k 1. lednu kalendářního roku, ve kterém se pojistné na důchodové pojištění platí.

Do 31. 12. 2003 platila pro uvedené osoby procentuální sazba z uvedeného vyměřovacího základu 26 %. Od 1. 1. 2004 se uvedená sazba zvýšila a to na 28 %.

*Poznámka: Nařízením vlády č. 462/2006 Sb., byla stanovena od 1. 1. 2007 základní neomezená částka pro výpočet důchodu ve výši Kč 9 600,--. Měsíční minimální pojistné této osoby činí: $0,28 * 9 600 = 2 688,--$ Kč.*

Příloha č. 28:

Slovníček vybraných termínů

Důchody – jedná se o dávky důchodového pojištění. Od 1. 1. 1996 se z důchodového pojištění vyplácejí důchody: starobní, plný invalidní, částečný invalidní, vdovský, vdovecký a sirotčí.

Dávkově definovaný systém (DB – defined benefit) – systém, ve kterém je výše důchodu určena dle důchodového vzorce (obvykle závisí na mzdě, době pojištění atd.).

Demografická míra závislosti – ukazatel, který vyjadřuje poměr osob ve věku 65 let a starších k populaci ve věku 15 – 64 let.

Doba dožití – průměrný počet let zbývajících dané generaci v daném věku.

Fondový (kapitálový) systém – systém, ve kterém je pojistné kapitalizováno na finančních trzích.

Chudoba – řada pojetí vyjadřuje chudobu relativně. Jeden z konceptů chudoby řadí lidi mezi chudé tehdy, mají-li méně než polovinu mediánové mzdy země, ve které žijí. Z tohoto pohledu se chudoba vztahuje jen k běžnému příjmu, příjem v sobě nezahrnuje vlastnictví jiného (např. nemovitého, finančního apod.) majetku.

Implicitní daň – ukazatel, který určuje zda a jak důchodový systém motivuje k odchodu či setrvání na trhu práce. Kladná implicitní daň značí čistou ztrátu ze setrvání na trhu práce jeden dodatečný rok, negativní daň naopak čistý zisk.

Indexace – míra zvýšení daného ukazatele v čase (např. vyměřovací základ, redukční hranice, životní minimum).

Index stáří – zachycuje poměr mezi počtem osob ve věku 60 a více let k počtu dětí, tj. osob ve věku 0 – 14 let.

Index růstu reálné mzdy – podíl meziročního indexu růstu průměrné nominální mzdy za kalendářní rok a meziročního úhrnného indexu spotřebitelských cen za kalendářní rok.

Index závislosti – zachycuje poměr mezi počtem osob ve věku 60 a více let k počtu osob ve věku 15 – 59 let.

Kofinancování – povinná platba ze soukromých prostředků podmiňující možnost vyvázat se.

Makrofinanční kritéria – ukazatelé, jež hodnotí celkovou pozici důchodového systému.

Meziroční index růstu průměrné nominální mzdy – podíl průměrné nominální mzdy, zjištěné podle údajů Českého statistického úřadu ČR, za dva po sobě následující kalendářní roky před rokem, ve kterém se důchody zvyšují.

Mikrofinanční kritéria – ukazatelé, které měří dopady důchodového systému na jednotlivce.

Náhradní doba - je doba, kterou zákon definuje svým výčtem (*viz. § 12 zákona o důchodovém pojištění*), např. studium, doba vedení osoby na úřadu práce – max. 3 roky kdy jim již nenáleží hmotné zabezpečení, doba pobírání rodičovského příspěvku – péče o dítě do věku 4 let. O náhradní dobu se jedná proto, že za tuto dobu není do systému odváděno důchodové pojištění. Česká republika vyniká v bohatém výčtu dob, za které se neodvádí do systému důchodové pojištění, ale přesto se tyto doby do výpočtu zahrnují, což má pozitivní vliv na výši přiznaného důchodu s negativním dopadem do výdajů tohoto systému.

Náhradový poměr – poměr mezi přiznaným důchodem a průměrnou mzdou v zemi. Uvedený poměr slouží jako jedno z makroekonomických kritérií důchodového systému. Někdy se rovněž uvádí individuální náhradový poměr, jako poměr mezi přiznaným důchodem u konkrétního jedince a jeho předdůchodovým příjmem. Uvedený poměr tak může sloužit jako základní mikroekonomické kritérium.

Občan – subjekt vztahů důchodového pojištění, resp. sociálního zabezpečení. Zákon o důchodovém pojištění se tomuto pojmu vyhýbá, užívá především výraz „pojištěnec“, popřípadě „osoba“. V dříve přijatých předpisech (typicky např. zákon č. 582/1991 Sb.) však tento pojem zůstává ve významu nověji používané terminologie.

Parametrické úpravy – takové úpravy, které mění jednotlivé parametry důchodového systému (např. statutární věkovou hranici, redukční hranice, základní výměru, valorizace apod.) aniž by měnily jeho celkovou filozofii.

Pojištěnec – osoba, která je nebo byla účastna pojištění.

Pojistné na důchodové pojištění – je součástí pojistného na sociální zabezpečení (=pojištění), a to spolu s pojistným na nemocenské pojištění. Pojistné na důchodové pojištění je určeno na úhradu dávek důchodového pojištění a vede se na samostatném účtu státního rozpočtu. Převážná většina poplatníků pojistného platí pojistné na důchodové pojištění v rámci celého svého odvodu, tj. pojistného na sociální zabezpečení (=pojištění) a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Pouze osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění platí jen pojistné na důchodové pojištění.

Pojistně-matematická neutralita – situace, kdy důchodový systém neobsahuje žádnou motivaci pro jedince odejít či setrvat na trhu práce (implicitní daň rovna nule).

Populační prognóza – nepodmíněná, na vědeckém poznání založená výpověď o očekávaném a v době jejího vzniku nejpravděpodobnějším budoucím vývoji početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva. Prognóza tak odpovídá na otázku, jaký vývoj lze s největší pravděpodobností očekávat.

Populační projekce – výpověď o perspektivním vývoji početního stavu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva v důsledku naplnění vstupních předpokladů bez jakéhokoliv nároku na jejich reálnost. Projekce tak odpovídá na otázku co by se stalo, kdyby byly naplněny určité podmínky.

Presumovaná invalidita - ve své podstatě se jedná o invalidní důchod bez průkazu invalidity na doživotí, resp. invalidita se nezkoumá, protože se od určitého věku již předpokládá.

Průběžně financovaný systém – systém založený na principu výplaty důchodů ze současného odvedeného pojistného.

Předproduktivní věk – je vymezen intervalem 0 – 14 dokončených let.

Produktivní věk – je zdola ohraničen věkem 15 let a shora věkem vzniku na plný starobní důchod (tzv. důchodovým věkem).

Poproduktivní věk – je zdola omezen hranicí důchodového věku a shora věkem, jehož se v dané populaci již nikdo nedožívá.

Příspěvkově definovaný systém (DC – defined contribution) – systém, kde se výše důchodu odvozuje od výše zaplaceného pojistného.

Přirozená reprodukce – označení pro vývoj obyvatelstva výhradně v důsledku porodnosti a úmrtnosti, bez příspěvu migrace.

Přirozený přírůstek – rozdíl mezi počtem narozených a zemřelých za určité období.

Redukční hranice – hranice, od které se mění výše zápočtu vyměřovacího základu pro účely vyměření důchodu.

Studium na střední a vysoké škole – studium na středních školách začíná zpravidla od počátku školního roku prvního ročníku školy a trvá po celou dobu studia na této škole. Pokud bylo studium na střední škole přerušeno, doba přerušování se za dobu studia nepovažuje. Kromě doby vlastního studia se za studium považují i další doby na dobu studia navazující. Jde především o dobu prázdnin mezi jednotlivými obdobími školního vyučování, jestliže dítě

pokračuje bez přerušení v dalším studiu, a také o dobu prázdnin bezprostředně navazujících na skončení studia, pokud dítě nevykonává po celý kalendářní měsíc výdělečnou činnost nebo nepobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání. Za dobu studia se považuje i doba od úspěšného skončení studia na střední škole do konce období školního vyučování, došlo-li k jeho skončení v květnu nebo v červnu a to na to navazující doba školních prázdnin za stejných podmínek, jak se uvádí výše.

Studium na vysoké škole začíná dnem, kdy se dítě stává studentem vysoké školy a trvá po celou dobu tohoto studia, s výjimkou doby, kdy je toto studium přerušeno. Za dobu studia, obdobně jako u středních škol, se také považují některé doby, kdy vlastní studium netrvalo. Je to doba od skončení studia na střední škole do dne, kdy se dítě stalo studentem vysoké školy, jde-li o pokračování ve studiu bez přerušení, a obdobně i doba od ukončení studia na vysoké škole do dne, kdy se dítě stalo studentem jiné vysoké školy, nejvýše však v rozsahu tří měsíců a za splnění podmínky, že tato studia na sebe bezprostředně navazují. Za studium na vysoké škole se považuje i doba jednoho kalendářního měsíce po skončení studia na vysoké škole, jestliže dítě není po celý kalendářní měsíc výdělečně činné ani nepobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání podle předpisů o zaměstnanosti.

Střední délka života – průměrný počet let, kterého by se daný jedinec dožil při zachování současné úmrtnosti, to znamená, kdyby se úmrtnost po více než 100 let nezměnila. Ukazatel vypovídá pouze o současné úmrtnosti (ze které byla vypočtena) a nic neříká o budoucnosti

Unisex úmrtnostní tabulky – jednotné úmrtnostní tabulky pro muže i ženy.

Valorizace – zhodnocení. Dle zákona o důchodovém pojištění se používá:

- a) jako obecný instrument při úpravě vyměřovacích základů předchozích let přiměřeně aktuální příjmové hladině a
- b) při úpravě vyplácených (přiznávaných) důchodů v souvislosti s růstem příjmů a cen.

Vnitřní míra výnosu – vyjadřuje, při jaké úrokové míře by muselo být odvedené pojistné ukládáno, aby jedinec mohl získat dané důchody.

Vyvázaní (Opt-out) – možnost převést část pojistného ze státního pilíře na individuální účet.

Příloha č. 29:

Seznam použitých zkratk

ČSÚ - Český statistický úřad ČR

DB – dávkově definovaný systém (Defined benefit)

DC – příspěvkově definovaný systém (Defined contribution)

FDC – fondový příspěvkově definovaný systém

HDP – hrubý domácí produkt

MOP – Mezinárodní organizace práce

MPSV - Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

NDC – průběžně financovaný příspěvkově definovaný systém (Notional defined contributions)

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná (=podnikatel)

PAYG – průběžně financovaný systém (Pay-as-you-go)

SDPF – Státní dozor nad penzijními fondy

VŠPS - Výběrové šetření pracovních sil